

A veszprémi túszság története

Írta
dr. Mihályfi József

Kiegészítette
dr. Rupert Rezső

BUDAPEST
Stephaneum Nyomda R. T.

1920.

Jegyzetekkel ellátta
dr. Földesi Ferenc
Veszprém, 2017.

Sorozatszerkesztő:
Csiszár Miklós

Technikai szerkesztő:
Szurmay László

A kötet megjelenését támogatta:
Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata
Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság Veszprém

Borító képe: az 1920-ban megjelent kötet címlapja

A kötetet név adattárral, jegyzetekkel, mellékletekkel kiegészítette:
Dr. Földesi Ferenc

ISBN 978-615-80904-0-7
ISSN 2060-6109

Kiadja:
Veszprémi Szemle
Várostarténeti Közhasznú Alapítvány
8200 Veszprém, Baláca sor 10.
Tel.: (+36-20) 253-3144
E-mail: alapitvany@veszpremiszemle.hu

Felelős kiadó:
Faa Judit, a kuratórium elnöke

Szerkesztőség:
8200 Veszprém, Erzsébet liget 3.
Tel.: (+36-20) 253-3078
E-mail: csiszar.miklos@invitel.hu

Nyomda:
OOK-Press Kft.
Felelős vezető: Szathmáry Attila

Veszprém
2017

TARTALOMJEGYZÉK

Mihályfi – Rupert: A veszprémi túszság története

I. RÉSZ	7
II. RÉSZ	48
UTÓIRAT	50
<i>1. számú melléklet</i>	53
Rupert Rezső: Nyílt levél A Veszprémi Nemzeti Tanács intézőbizottságának. f. hó 15-én tartott elnökválasztó ülése alkalmából Erdős Béla barátomhoz, a Máv főmérnökéhez	53
<i>2. számú melléklet</i>	63
Kerényi Károly feljegyzése a sajtószabadságról	63
<i>3. számú melléklet</i>	65
Földesi Ferenc: NÉV ADATTÁR	65
FORRÁSOK ÉS FELHASZNÁLT IRODALOM	80
JEGYZETEK.....	83
KÉPMELLÉKLET	97

A VESZPRÉMI TÚSZSÁG TÖRTÉNETE

IRTA

Dr. MIHÁLYFI JÓZSEF

KIEGÉSZÍTETTE

Dr. RUPERT REZSŐ

~~927 15. n.~~

Veszprémi
Nemzeti Lovöltő

*Mihályfi József könyv
ajándék*

BUDAPEST

Ezj.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1920.

I. RÉSZ¹

A tanácskormány veszprémi politikai megbízottja, Lusztig Arnold,² azelőtt kifutó nyomdászinas Veszprémben, megkezdte működését és hogy a közönséget elrettentse az ellenkező vélemény nyilvánításától, s a mostani állapotok megváltozásának propagálásától – túsokat jelölt ki és azokat Veszprémben a törvényeségi fogházban³ letartóztatta.

Intelligens, büntetlen egyének társaságával volt heteken keresztül megtöltve az a fogház, melyben a régi rendszer alatt komoly és igazságos bírák ítéletei alapján bűnös és gonosztevő emberek szenvedték megtorló és elrettentő büntetésüket.⁴

Sokat beszéltünk túságunk napjaiban arról, hogy miért kell sínylődnünk és szabadságunktól megfosztva lennünk. De megfejteni nem tudtuk; sem Lusztig úr, sem a tanácskormány többi primibilusai (előkolompos) és funkcionáriusai nem közölték velünk megtorló vagy elrettentő intézkedésüknek okait.

Nézzük, mi lehetett az ok a túsok kiválasztására.⁵ Nem volt ezek között egy sem, aki valamely ellenforradalmi⁶ konspirációban részes lett volna – tehát ellenforradalmi ténykedésekben nem is kell az okot keresni.

Azt hiszem, hogy nem is tetteket akartak a rabsággal büntetni, hanem gondolatokat és érzelmeket, mert tudták, hogy a túsokul lefogott embereknek lelkében elkeseredéssel él az a gondolat és tudat, hogy lelketlen és bűnös eljárás az, amit ők tesznek s hogy nagyobb kegyetlenség, elnyomatás és zsarnokság még nem volt hazánkban, sem talán a világon, mint amit a tanácsköztársaság⁷ felelőtlen kommunista vezérei meghonosítottak.

Ámde, ha ez a gondolat és ez az érzelem volt bűne a túsoknak, akkor nemcsak ők szolgáltak reá, hogy börtönbe jussanak, hanem Veszprém vármegye egész intelligenciáját és az összes kisgazdákat oda kellett volna hurcolniuk, mert mindezek lelke telítve volt ily érzélemmel.

De mi kevesek nem irigykedtünk és nem méltatlankodtunk amiatt, hogy csak mi vagyunk a szenvedés osztályosai – sőt abban a tudatban viseltük megnyugvással sorsunkat, hogy nemcsak magunkért, hanem nagyon sokakért szenvedünk és tudtuk, hogy a börtönön kívül levő ezer és ezer polgártársunk velünk érez és tudja azt, hogy mi közös eszméknek vagyunk osztályosai.

Tehát az első feltevés a túszság okára az érzelem és a gondolat, mely azonban a köznyugalom megóvása érdekében és a jobb jövőnk bekövetkezésébe vetett biztos hitben, tetteiben sem meg nem nyilvánult, sem ilyenre magát elragadtatni nem állott szándékában.⁸

A másik feltevés lehetett az, hogy a túszság által a proletárdiktatúra megerősíteni akarta az ő legerősebb fegyverét, a terrort.⁹

Elretentő példát akart statuálni, hogy azok a szabadon levő ezer és ezer hasonló érzelmű- és gondolatvilágúak meg se merjenek moccanni; gondolataikat ellenforradalmi ténykedésekre felváltani meg ne merjék kísérelni, mert akkor vagy fejük és életükkel lakolnak a túsok, vagy ők a csak még gondolatlan vétkezett túsoknál is példásabban és szigorúbban lesznek megfenyítve.

És hogy ez volt az ok – ez a legkézenfekvőbbnek látszik. Erre mutatnak már a túsok letartóztatásának és fogságba kísérésének körülményei és a túsok kiválogatásának rendszere is.¹⁰

Mert nem a legféktelenebb terror és a künnlévő embertársak idegeinek maradosága volt-e a diktatúrának az a lelketlen ténykedése, hogy világos nappal, Veszprém város népes utcáin át, fegyveres katonákkal kísértette a tömlöcbe közbecsülésben állott, makulátlan múltú embereket, s nem-e a terrornak tobzódása volt az, hogy lelketlen martalócok kísérték be bennünket, akik az elhurcolás fájdalmaiban vonagló családtagok előtt oly kijelentéseket tettek, hogy majd falhoz lesznek most állítva ezek a bitangok, vagy nem volt-e a végzetlen gonoszságnak a megnyilvánulása e martalócoknak az a ténykedése, hogy az éjszaka behozott vidéki túsokat bevetették éjjelre a rendőrségi fogda egy sötét odújába és másnap reggel az ügyészséghez való bekísértetésük előtt kisöprették velük ez odúnak heteken át összegyűlt piszkát és szemetjét?

És elérték a hatást, mert mikor a tiszteletreméltó veszprémi közönség látta, hogy hogyan hurcolják a város és a megye tisztos polgárait a bűnösök tanyájára, nemcsak mélyen sajnálkozott, hanem megdöbbsent és lelkében megrázkódott, sőt igen sokan sírtak, mint amikor kedveseinket temetjük.

A letartóztatásoknak szomorú hatása csak fokozódott, mikor a túsok családtagjait látták és ezeknek legközvetlenebb fájdalomkitöréseit, ezeknek és a túsok gyermekeinek rettegését tapasztalták.

S mikor napok múltával sem nyíltak meg a börtön kapui a túsok felszabadulására, s mikor a kiszabadítási kérelmeket nemcsak elutasították, hanem kihir-

dették, hogy aki kérelmezni merészel, az le lesz tartóztatva és bebörtönözve¹¹ – mikor tendenciózusan terjesztették a híreket, hogy a túszoikat kivégezni vagy sáncmunkára elhurcolni fogják: akkor a zsarnokság elérte célját, mert az embereknek még lappangó gondolatait is leigázta. Nemcsak elnyomott minden ellenforradalmi szándékot még csírájában, hanem elérte azt is, hogy az emberek még az utcán sem igen mertek mutatkozni és ha zárt ajtók között ketten összejöttek, egymás között is csak suttogva mertek beszélni.

Az elrettenésre és a terrorra volt alapítva a túszoik kiválasztásának rendszere is. Veszprém városából és a vidékről jobbára oly egyének részesültek a túszoik kiválasztásában, akik embertársaik előtt eddigi tisztességes működésük folytán becsülésben állottak.¹²

Számított tehát a zsarnok maffia arra, hogy az emberek nemcsak az elrettenés hatása alatt lesznek, hanem azért is igyekeznek minden ellenforradalmi mozgalmat megakadályozni, hogy az általuk becsült és érettük is szenvedő polgártársaiknak valami bántódásuk ne essék. A gondolat és a cél logikus volt, de nem volt őszinte, mert nem a logikus és őszinte szándéknak, hanem csak a véletlennek köszönhetik a túszoikat, hogy életben menekültek meg fogságukból. Ha Lusztig el nem tűnt volna szereplése színteréről és ha a vadállati gonoszsággal telített terrorcsapatot fel nem oszlatták volna,¹³ erős hitünk szerint a gonosz rendszer nem elégedett volna meg a terrornak eszményi hatásával, hanem a túszoikat vért is megmutatta volna és felhasználta volna az elrettenésre.

Tehát a terror volt a második ok, amely a túszságra vezetett.¹⁴

De van még egy további feltevés is. Behurcoltak embereket azért, hogy ne legyenek szabadon olyanok, akik a künn folyó botrányos kormányzás és gazdálkodás ellen felszólalhatnak, vagy ellene akár közvetve is lépéseket tehetnek – s hogy ilyképpen a proletárok felszabadításának hamis jelszava alatt véghezvitt bűnös és rabló tényeiknek akadályai lehessenek.

Hiszen voltak köztük takaréki igazgató, törvényszéki elnök, ügyvédek, tisztviselők, gazdák és kereskedők, kik ha künn vannak és szabadon mozoghatnak, láthatják, megfigyelhetik és valamely közbelépésükkel megakadályozhatják a hivatali és pénzügyi visszaéléseket – hiszen a túszoikat szereplő gazdátársaink egyikének-másikának gazdaságát távolléte alatt feldúlatták, értékes dolgait elrabolták, családjaikat otthonukból kiverték és a gazdaságban olyan vezetőket helyeztek, kik a gazdaság nyilvánvaló kárával a rombolás és pusztítást tovább fogják folytatni.

Ily gaz és bűnös indokokon és célokon alapult a veszprémmegyei túszság intézménye.

Huszonhét napig tartott a túszoik fogsága.

Április 24-én kisérték be a veszprémieket. Ugyan e napon éjjel a 22 veszpré-

mi túsztársasága megszaporodott Wertheim Imre pusztaszentmihályfai bérlő, dr. Kenessey Pongrác enyingi tb. főszolgabíró és Nagy Ádám Mihály enyingi kisbirtokossal – míg másnap reggel Holitscher Károly zirci járásbeli birtokost és Jókay-Ihász Miklós tb. főszolgabíró, devecseri járási birtokost kísérték be.

Április 25-én délután újabb szenzációt készített a zsarnok és lelketlen direktorium¹⁵ Veszprém város jóérezelmű közönségének azzal, hogy Juraszek János törvényszéki elnököt ugyancsak szuronyos katonákkal kísértette, behozatta a fogházba.

Ennek az érdeemes, érzékeny lelkű elnöknek az volt a bűnlajstroma, hogy a törvények alapján szigorú ítéleteket rótt a proletár bűnösökre.

Itt megállok egy pillanatra és elképzelem ennek a törvényszéki elnöknek a lelkületét és érzését, mikor szabadságától megfosztottan belépett annak a fogháznak helyiségeibe, melyek felett elnökségének ideje előtt, mint vezető ügyész ő rendelkezett s mely fogház celláiban még most is oly gonosztevők vannak, s oly bűnösök kerültek társaságába, kik felett röviddel előbb a törvény és lelkiismerete szerint ő ítélkezett.

Nagyon felemelő volt a tanácskormány pribékjeinek erkölcsi érzülete és az erkölcs fokozására irányuló törekvése, mikor bűnös üzelveinek érdekében ily gaztetre vetemedtek.

Mert ha a fogház a gonosztevőt és a bűnöst megjavítani van hivatva, nem szűnik-e meg egyszerre e javító hatás akkor, mikor a fogházban levő elítélt, közönséges bűnös emberek látják, hogy az ő ítélőbírájuk is arra a helyre jutott, ahol ők gonoszságukért vezekelnek.

Amit eddig javított ezeken a fogház, azt a hatást egyszerre megsemmisítette az, hogy ítélőbírájuk is az ő sorsukra jutott.

Vagy nem szándékos megbecstelenítése-e az erkölcsi világrendben eddig tiszteletben tartott tekintélynek az a gyalázatos cselekedet, hogy az ártatlan törvényszéki elnököt azoknak a fogházöröknek felügyelete mellett a bűnös rendszer megvalósítására tömlöcbe vetik, akik azelőtt ennek az elnöknek és korábban, mint ügyésznek rendelkezése és felügyelete alatt állottak.

Felháborító és vérlázító érzelmeket váltott ki Veszprém város közönségében és a túsztársakban ennek a letartóztatásnak a szemlélése, s meghatottsággal fogadták társaságukba a túsztársak ezt a kiváló és derék férfiút, aki mikor átlépte a fogház küszöbét, könnyes szemmel jött oda és úgy érezte, hogy ez az esemény megrendítette lelkét és tönkretette élete minden nemesebb eszményét.

Április 26-án a túsztársaságát váratlan, de örömteli meglepetés érte azzal, hogy dr. Kenessey Pongrácot és Nagy Ádám Mihályt szabadon bocsátották. E túsztársakért Enying községből küldöttség jött és számos aláírással ellátott kérvényben elbocsátásukat és szabadlára helyezésüket kérték. Dr. Kenessey

Pongrácot az enyingi munkástanács és az ottani proletárok, Nagy Ádám Mihályt pedig az enyingi kispapok kérelmezték. Lusztig politikai megbízott teljesítette az enyingiek kérelmét és elbocsájtotta őket, s a túsok társasága őszinte örömmel osztozott szimpatikus társaiknak és a megszabadító enyingieknek örömeiben, mert a kiszabadítók valóban újongó örömmel fogadták Kenesseyt és Nagy Á. Mihályt és nagy örömmel látták viszont őket az enyingiek is, kik kedves embereiknek elvitelében és letartóztatásában forrongó érzelmeiknek telítését látták. Nem tudjuk, nem lettek volna-e nagyon sajnálatos következményei annak, ha Lusztig nem teljesíti az enyingiek kérelmét, mert két olyan emberről volt szó, kiknek sorsáért csak egy kis szikra kellett egy nagy tűztenger képződéséhez.

Dr. Kenessey Pongrác az enyingieknek igazi érdemei alapján kedvence volt, aki higgadt modorával, pártatlan igazságosságával, odaadó szorgalmával nemcsak elsőrendű közigazgatási vezetője volt az enyingi járásnak, hanem az ottani társadalomnak hivatott és közbecsülésnek örvendő vezetőjeként szerepelt. Olyan főbíró és közigazgatási vezető volt ő, akinek tekintélyét nem a félelem, hanem a közönség szeretete adta meg.

Nagy Á. Mihály pedig nemcsak kedvence volt az enyingieknek, hanem ő az egész megyében fogalom volt. Kispap, okos, eszes ember, jó szónok, vezetője a falubeli kispapoknak, akire büszkék és féltékenyek voltak, mert okosságával és kiválóságával és a közügyek, de különösen a kispapok ügyeiben kifejtett buzgalmával falujának dicsőséget és hírnevet szerzett.

Harminc kocsival mentek be megszabadítása végett az enyingi kispapok. Nem határozták ugyan el – talán csak egyértelműleg gondolták – mégis mire beérkeztek Veszprémbe, ott már a vármegyei direktóriumnál az enyingi járási intézőbizottság telefonjelentéséből tudni vélték, hogy ha Nagy A. Mihályt ki nem eresztik, úgy ezek a kispapok erőszakkal fogják kiszabadítását keresztül vinni.

E telefoni jelentésnek azután az lett az eredménye, hogy terror és vörös katonák várták őket a város határánál és a nagyszámú deputációból csak három tagot eresztettek Lusztig úr félelmes alakja elé. Lusztig elé a háromtagú küldöttséget Enying község daliástermetű református lelkésze vezette és a túsóriumba¹ hiteles értesülés alapján az a hír jutott el, hogy Nagy Mihály kiszabadítása nem az átnyújtott kérvényben és a küldöttség vezetőjének ékeshangú beszédjében kifejezésre jutott érdemeknek és érveknek, mint inkább annak köszönhető, hogy Lusztig kezét fogott a küldöttség vezetőjével, Szűcs Zoltánnal. Ez a küldöttségvezető annyira meg volt hatva Lusztignak a kéznnyújtásban nyilvánuló udvariassága által, hogy a legbarátságosabb, de egyúttal érzelmeit kifejezésre juttató, ér-

¹ Így neveztük el túsártási együttlétünket (A szerzők jegyzete – Földesi)

lyes kézzorítással viszonzta Lusztig udvariasságát. Ez a kézzorítás azt a gondolatot keltette Lusztigban, hogy nem lesz tanácsos nemet mondani, mert aki így tud kezét fogni, az egyéb ortopédiai dolgokban is járatos.¹⁶

Elárulom, hogy Kenessey és Nagy hazaérkezését az enyingiek már eleve megtudták és egyértelmű öröm és lelkesedéssel fogadták kedves embereiket.

Azt azonban csak az enyingi jegyző tudta meg a kiszabadítás napján, hogy Kenessey és Nagy Mihály elbocsájtásával egyidejűleg a veszprémi direktórium Enyingről dr. Mihályfi Józsefet nevezte ki túszul, mert még aznap délután utasítást kapott, hogy nevezett ügyvédet másnap reggel a veszprémi ügyészség fogházába bezárástassza.

Feljegyezzük, mint ez időkben szokásos brutális letartóztatások krónikájában ritkaságszámba menő eseményt, hogy az enyingi jegyző nem pribékekkel fogatta el Mihályfit, hanem személyesen és emberi jó érzésével meghatottan hozta letartóztatásának hírért tudomására és másnap polgári ruhába öltözött nemzetőr kíséretében küldte be Veszprémbe.

Tehát április 27-én dr. Mihályfi József is a túszok társaságába jutott.

E túsztársunk meglepetéssel vette április 26-án este hírül letartóztatását, mert előtte két nappal olyan eseménynek volt részese, hogy letartóztatásának ily gyors bekövetkezésére nem számított.

Nevezetesen április 24-én Lusztig Enyingen tartott terepszemlét s ez alkalommal Mihályfit – ad audiendum verbum¹⁷ – maga elé idézte. Itt Lusztig Mihályfival bizalmas csevegést folytatott, de úgy, hogy e csevegésnek Tóth Jenő és Dávid Károly jegyzők és Siki, valamint Moharos járási intézőbizottsági tagok is fültanúi voltak.

Mivel e beszélgetés érdekes, elmondjuk. Lusztig azt mondta a többek között Mihályfinak:

– Vegye tudomásul, hogy proletárdiktatúra van és maga burzsoá. Magának most két kötelessége van, az egyik, hogy dolgozzék, a másik, hogy fogja be a száját. Maga gyanús ember és (öklét fenyegetőleg Mihályfi felé lengetve) vegye tudomásul és úgy viselje magát, hogy ha legkisebb panaszt hallok magára, letartóztatom és nem a forradalmi törvényszék elé állítom, hanem átadom a politikai terrorcsapatnak, amely azután elbánik magával.

Mikor pedig Mihályfi védekezni akart és hangoztatta, hogy ő egész életében dolgozott, sőt talán agyon is dolgozta magát, Lusztig ráförmedt, hogy hallgasson, amit eddig dolgozott, az semmit nem ér, mert az kizsákmányolás volt, kotródjék és húzza meg magát.

Mihályfi április 25. és 26-án nem is mozdult ki hazulról, meghúzta magát; tehát hűségesen követte az utasítást s mégis 26-án este már letartóztatásáról értesült, noha nem számíthatott a fenti kijelentés után a katasztrófára.

Április 28-án Juraszek János törvényszéki elnök¹⁸ kilépett a túsok társaságából és szabad ember lett.

A veszprémi törvényszék bírói kara és tisztviselői testülete folyamodott felmentéséért és ez sikeres volt.

Mondanom sem kell, hogy az egész túségárda örült ennek és mikor másnap az udvaron sétáltunk, a törvényszéki ablakokból reánk letekintő derék bírák derült arcából leolvastuk azt a nagy örömet, amit bennük szeretett elnökük megszabadulása okozott.

Juraszek kiszabadulásával azonban április 29-én élénkületet nyert társaságunk akkor, amikor a terrorkatonák Csikvándy Ernő és Lonkai Géza enyingi járásbeli nagybérlőket behurcolták.

Ismét gyönyörű tettet követett el a maffia, mikor Csikvándy Ernőt is megfosztotta szabadságától. Ez a társunk 3 és fél évet töltött orosz fogságban, s mikor onnan a szenvedések hosszú kálváriája után hazakerült, itthon a fogságban szerzett oly betegségbe került, amelyből csak életveszélyes operáció mentette meg.

A három és fél évi hadifogság, az életveszélyes betegség, vagyonának elkomunizálása után ennek az embernek még azt kellett megélnie, hogy kegyetlen terrorkatonák elfogják, a kocsis mellé ültetve lakásáról Veszprémbe hurcolták. Csikvándy és Lonkai egyszerre érkeztek Veszprémbe és a rendőrségi fogdában eltöltött éjszaka és cellájuknak reggel rájuk parancsolt kisöprése után kísérték őket csak közibénk. Igen épületes volt bekísértetésük, mikor behozatalukat fogantatosító terror pribékek – Pervanger [Mihály] és Csomor [Gábor],¹⁹ a később felakasztott Cserni-banditák – azt hangoztatták, hogy az ilyen és ilyen emberek kiérdemelték, hogy falhoz állítsák őket és bűneikért meglakoljanak.

Április hó 30-án a túsok életkorát bekérte a direktórium és ennek utána még aznap Benáček Béla és Gunszt Ignác 60 éven felülieket szabadon bocsájtotta.

Igen érdekes jelenség volt, hogy dr. Óvári Ferenc is 60 éven felüli volt, s őt még sem helyezték szabadlábra.

Április 30-a után már elbocsájtások nem történtek, hanem csupán két beteg túsztársunkat, nevezetesen Weisz M. Ignácot és dr. Török Gyulát, az előbbit házi, az utóbbit pedig kórházi gyógykezelésre engedték ki.

A túsok statusa a végleges amnesztiáig csak annyi változást szenvedett, hogy május közepén Csósz Gyula, zirci járási állatorvos, eddigi vizsgálati fogaságából közénk került és túsul lett előléptetve.

Igen érdekes e társunk esete is, aki már április utolsó napjaiban a forradalmi törvényszék elé tartozó bűnnel terhelt bekerült és mikor kétheti vizsgálati fogaság után a forradalmi törvényszék vádbiztosa elé vitették, csak akkor derült ki,

hogy tévesen lett vizsgálati fogolynak minősítve, mert ő valójában túszként lett tartóztatva.

De nem kevésbé tanulságos Gunszt Ignác kiszabadult tús eseté is.

Ez a volt túsztársunk a szabadság napjait élvezve, vígan és gondtalanul járt az utcán, mikor kiszabadulásának második napján Szentpéteri János 70 éves fogház őrt látta meg, amikor ez egy plakátot olvasott. Odament hozzá és megszólította:

– Jó napot Szentpéteri bácsi, mi újság bent a fogházban, elhiszi-e, hogy jobb itt künn, mint odabent.

Szentpéteri örömmel fogadta Gunszt megszólítását és azt felelte, hogy bizony elhiszem, hogy jobb itt künt és hogy még sem járja, hogy odabent lecsukják az urakat.

Csak ennyiből állt a beszéd, minek utána másnap Szentpéterit a direktóriumra hívták s onnan Gunszttal együtt fegyveres katonák fogházba kísérték.

Így került Gunszt ismét vissza, de ekkor már nem a túsok társaságába, hanem a forradalmi törvényszék elé állítandó vizsgálati foglyok közé.

Három napot töltöttek szegény Gunszt bácsi és Szentpéteri ebben a sorsban, mikor is a vádbiztos kihallgatta és szabadlábra helyezte őket.

Említésre méltó Komjáthy László polgármester, túsztársunk históriája is, aki már a legelső alkalommal, április 24-én került fogságba. Május 2-án a városi tisztviselők és alkalmazottak mintegy hetvenen küldöttségileg járultak a direktórium elé az ő kiszabadítása érdekében. Lusztig ekkor Pápán volt, a helyettese, Balla, a küldöttség kérelmét méltányolván, Komjáthy elbocsátását megengedte, erről az ügyészséget értesítette. A küldöttség elment az ügyészségre és haza kísérte a fogházból a szabadult túszt.

Nem tartott sokáig Komjáthy öröme, mert május 3-án Lusztig hazaérkezvén, és megtudván Komjáthy elbocsátását, intézkedett, hogy azonnal ismét lecsukják. E napon délután meglepetéssel fogadtuk ismét közibénk az újból behozott Komjáthyt, aki ezután mindvégig tagja volt túszióriumunknak.²⁰

A személyekben történt említett változásokkal április 24-től május 21-ig tartott a túsok fogsága. Tehát, akik egész idő alatt bent voltak, 27 napot töltöttek fogságban.²¹

Ilyen 27 naposak voltak: dr. Óvári Ferenc, Kelemen Imre, Pósa Endre, Gácsér Lőrinc, dr. Rupert Rezső, Rosenberg Zoltán, Velty Ferenc, Velty István, Velty Miklós, Schiller Samu, Reininger Dezső, Politzer Miksa, Schmetz Miksa, Deutsch Izidor, Radocza Vince, Kulcsár Károly, Wertheim Imre.

26 naposak voltak: Holitscher Károly és Jókai-Ihász Miklós.

25 napos: dr. Komjáthy László.

24 napos volt: dr. Mihályfi József.

22 naposak: Csikvándy Ernő és Lonkai Géza.

Az időközben elbocsájtottak közül Kenessey Pongrác, Nagy Ádám Mihály 2, Dóri bőrkereskedő, Juraszek János 3, Gunszt Ignác és Benacsek Béla 6, Weisz M. Ignác 7, dr. Török Gyula 9 napig voltak a túsztársaság tagjai, míg a legutoljára közénk jutott Csósz Gyula 9 napig élvezhette a túsállapot örömeit.

Megemlékezésünknek tárgyát túszságunknak egész története képezvén, ebben leírunk mindent, elmondjuk, hogy hol és hogyan voltunk elhelyezve, mit csináltunk egész napon át, sőt elmondjuk a túszság alatt felmerült epizódokat, élményeket, elmondjuk azon felmerült derűs eseményeket is, melyek életünk egyhangúságát és szomorúságát felvillanyozták. Sőt elmondjuk azokat a tréfákat is, melyek közben ugyancsak lelkületünknek felvidítására felmerültek.

A túsok székhelye a veszprémi államügyészség fogháza volt.

A fogház és feletünk a felügyeletet dr. Lányi Sándor, államügyész gyakorolta, aki a bekísérő öröktől átvett, elhelyezésünk iránt intézkedett, s aki látogatóinknak engedélyt adott, s a direktórium által való elbocsájtásunk alkalmával szabadlábra helyezésünket tudomásunkra hozta.

Hálás elismeréssel kell megemlékeznünk dr. Lányi Sándorról, aki hivatalos kötelességeivel a legnobilisabb elbánást tanúsította velünk szemben. Láttuk és tapasztaltuk, hogy velünk érez, hogy részvétellel viseltetik irányunkban, mert a velünk való érintkezésre, kívánságainknak a legméltányosabb teljesítésében nyilvánult meg lépten-nyomon az ő nobilis érzése és gondolkozása.

Ha valamelyikünk hozzátartozóinak valamire szüksége volt, azt személyesen intézte el, betegség esetén elment az orvoshoz, érdeklünkben a direktóriumnál interveniált,²² a szabadságon levő másodügyész hivatali szobáját átengedte társalgó helyiségül, látogatóinknak minden esetben engedélyt adott, sőt saját szobájában is megengedte hozzátartozóinkkal való beszélgetést és minden elképzelhető figyelmességével elhalmozott bennünket.

Hogy mily jól esett nekünk a tanácskormány kegyetlen exponenseinek lelketlenségével szemben ez a finom eljárás, azt abban fejezzük ki, hogy meggyőződve voltunk arról, hogy nem lehet bántódásunk az ő felügyelete alatt levő fogházban. De féltünk, hogy észreveszik Lányi Sándor méltányos bánásmódját; sőt elmozdítják, mely esetben katasztrofális következményektől kellett tartani. De Lányi, bár többször óvtuk, még tovább ment. Egy időben híre kerekedett, hogy a terroristák Csomor vezetésével éjjel ránk törnek és legyilkolnak bennünket. Tanakodtunk, miképp védekezzünk, hogy ingyért ne adjuk életünket. Terveztük, hogy megrohanjuk az őrszobát, felszereljük magunkat az örök fegyvereivel. De Lányi jobbat tudott. Volt az alsó folyosók egyik cellájában 40 Mannlicher s 1350 darab töltény. A cella kulcsát átadta Holitscher Károlynak, aki azután Csikvándy Ernővel, dr. Ruperttel s a Vetyi fiúkkal kidolgozta a haditervet.²³ Ez időben

jelent meg Veszprémben a vörösök plakátja, hogy repülőtámadástól kell tartani s ezért, ha repülőgép jelenik meg a város felett, a pincékbe kell menekülni.²⁴ Ez jó ürügy volt Lányi számára, ki – hogy veszély esetén az alsó folyosókra menekülhessünk – jegyzőkönyv mellett rögtön átadta celláink és a külső és alsó vasajtók kulcsait is nekünk, s így magunk zárván be belülről a külső ajtót is, tetszésünktől függött, hogy éjjel kit eresszünk be, viszont a fegyverekért könnyen beszaladhatunk az alsó folyosókra. Ekkor már itt volt kb. 20 devecseri ellenforradalmár is,²⁵ fegyverforgató emberek, ezek celláit is kinyitottuk volna, s őket is felfegyverezve csináltunk volna forró napot Csomoréknak. Sokszor terveztük, hogy a fogházból megindítjuk a veszprémi ellenforradalmat, de aztán a viszonyok – legalább fogságunk végéig – enyhültek és így a terv keresztülvitele elmaradt. Ez jellemzi legszebben Lányi Sándort.

Figyelmes és kedves voltak a jellemzésére még azt is feljegyezzük, hogy a társaságunkban levő dr. Rupert túsztársunknak megengedte, hogy a fogház udvarán csoportképben bennünket lefényképezhessen.

Két ilyen csoportkép készült, s e jól sikerült fényképeket szomorú sorsunk kegyeletos emlékében fogjuk mindenkor megőrizni.²⁶

Az államügyész után feljebbvaló ellenőrünk volt a fogház gondnoka. Ez is egy derék, jó ember, aki az államügyész inspirálása és a saját emberi jó érzése alapján emberségesen bánt velünk és a szabályzat keretein belül sok szívességet tett nekünk. Megforraltatta konyhájában a tea-vizet, behozott ételeinket megmelegíttette, a városból a szükséges dolgainkat meghozatta, újságot adott és előforduló esetekben mindig szívélyesen teljesítette kívánságainkat. Többször bejött esténkint celláinkba és elbeszélte életpályájának történetét, és mert azelőtt fegyintézetekben működött, igen érdekesen ismertette meg velünk a fegyházi életet.

A fogházgondnok felesége és mostoha leánya szintén figyelmesek voltak irántunk. Mikor az udvaron sétáltunk, naponta láttuk őket, beszélünk velük s mindig jól esett e jóérzésű és résztvevő úrnőkkel való találkozásunk.

Két fiúk és két kis leányuk volt a gondnokéknak. A fiúk iskolába jártak, de a kis leányok még nem – ezek ott szemünk előtt játszadoztak az udvaron. A fiúk udvarias, jónevelésű gyermekek, a leányok pedig a legbájosabb kis apróságok.

Az egyik leányka Hajnalka, a másik Angyalka. Csevegő, eleven apróságok voltak, akik odajöttek hozzánk, velünk játszadoztak; ölünkbe vettük őket, kis kocsijukon húzogattuk és cukrokkal és egyéb édességekkel még jobban magunkhoz kecsegtettük őket.

Mindnyájunkat szerettek ezek a kis leányok, de leginkább kedvelték Pósa bácsit, aki mindig tartott raktáron nekik cukrot, s aki után még a cellájába is utána mentek.

A leányok nagyon egyforma korúaknak látszottak, úgy hogy először ikreknek

gondoltuk őket. Mikor megtudtuk, hogy nem ikrek, találgattuk, mennyi a különbség közöttük. Egyik túsztársunk azon véleményének adott kifejezést, hogy félévnel nincs nagyobb különbség közöttük.

A fogházgondnok után következtek a fogházőrök és az oda rendelt vörös őrségi tagok, akik az államügyész és a fogházgondnok irányítása mellett a tényleges felügyeletet gyakorolták. E fogházőrök közül az őrmestert, Olasz, Veréb, Szentpéteri bácsit emeljük ki. Az őrmester jött be esténként a megolvasást eszközölni, hogy megvagyunk-e valamennyien, a soros örök zárták le este 7 óraker cellánkat és nyitották azt ki reggel és ezek vették át és hozták be ételmeinket.

Mi túsok valamennyien a fogház földszintjén levő „Női osztály”-ban voltunk elhelyezve, hol ez alkalommal női letartóztatott nem volt. Ez a női osztály a fogház földszinti bejáró folyosójáról nyílik és az őrszoba mellett van. Áll egy folyosóból és az ebből benyíló három ajtóval elzárt négy szobából.

A folyosón voltak elhelyezve Holitscher Károly, dr. Kenessey Pongrác, Nagy Ádám Mihály, Wertheim Imre, dr. Komjáthy László, dr. Kenessey Pongrác és Nagy Mihály eltávozása után ide helyezkedtek el dr. Mihályfi József, Csikvándy és Lonkai.

A folyosóról déli irányban levő szélső szobában dr. Óvári, Pósa és Gácser, valamint Gunszt Ignác voltak. Az ezután következő egyes szobában Juraszek és Török Gyula tanyáztak. Ezek elmenetele után ez a szoba étkező és kártyahelyiség lett, sőt Csikvándy Ernő megbetegedésekor betegszobává alakították.

A harmadik ajtó kettős egymásba nyíló szobába vezetett, amelyekben túsztömeglakások voltak. Az első szobában voltak Schiller Samu és a kereskedelmi világ képviselői: Kelemen, Reininger, Kulcsár, Politzer, Deutsch és Schmertz, míg a másodikban Jókai, Rosenberg, Rupert, Radocza és a három Velty testvér. Itt volt Benáček Béla is.

Mindenkinek volt egy rab vaságya és egy hokedlija; de voltak többen, akik maguk hozattak be ágyat. Saját ágyneműink és mosdóedényünk volt mindegyikünknek.

Az volt az általános felfogás, hogy a folyosón van a legjobb hely, mert ott legkevesebb a poloska. Mert e bogárkában a túsoknak bőséges része volt s megállapítható tényként tapasztaltuk, hogy a Velty-testvérek, Rupert és Radocza bácsi és az Óvári-szoba lakói voltak a legszenvedélyesebb poloskairtók. Az ő szobáik falazatain sűrűen váltakoztak azok az égési foltok, amelyek a poloskairtás és égetés helyeit jelezték.

A túsok napi életrendje meglehetősen egyformaságot mutatott. Reggel 6 órakor szólalt meg a fogház harangja s ez jelezte azt, hogy a közönséges elítélt foglyoknak munkára kell menniök. Ekkor még mi az ágyban pihentünk, mert a mi cellaajtónkat csak 8 órakor nyitották ki, mikor a vizsgálati foglyok sétálási ideje lejárt, s mikor már nekünk is szabad volt az udvarra kimennünk.²⁷

A felkelésekben, illetve a túsok ébredésében bizonyos egyformaság, úgyszólván törvényszerűség keletkezett. Reggel 7 órakor Schiller Samu volt az első, aki mosdóedényével megjelent a folyosón és a még szendergő folyosói túsok fekhelyei között lábujjhegyen ment a vízvezetékhez a mosdóvízért. Utána nagyon hamar Jókai Miklós alakja tűnt fel, aki Schillertől eltérőleg a folyosón végezte mosdását.

Harmadik volt Veltly Pista megjelenése mosdóedény nélkül, kit azonban egyszer Óvári megelőzött, mikor is a folyosói lakók már aggódva emlegették, hogy Veltly Pista bizonyára megbetegedett.

Fél nyolc felé azonban már tömegesen jöttek elő a szobák tús lakói, kezdtek már a folyosó rabjai is ébredezni és öltözködni, előkerült ekkor már Politzer tükre is, mely az összeseknek fészülködésénél és borotválásánál szerepelt. Nyolc óra után már a társaság legnagyobb része talpon és készen volt, már hozták a reggeliket – Jókaié volt az első. Csak Wertheim és Lonkai a folyosón, Rupert és Veltly Miklós a szobákban – voltak az utolsó felkelők. Már a többiek régen az udvaron sétáltak és olvastak, mikor kilenc órakor Veltly Miklós, fél tízkor Rupert, tíz órakor Lonkai és utoljára 11 óra körül Wertheim Imre megjelentek.

A délelőttök sétálás, üldögélés, olvasás, beszélgetéssel teltek el. A törvényszéknél a fogház udvarára néző ablakoknál törvényszéki bírák és beszélgető ügyvédek állottak, akik bennünket néztek – bizonyára a mi sorsunkról beszélgettek és tekintetükkel elárulták irántunk érzett részvétüket és érdeklődésüket.

Az ügyészséghez bejövők közül érdeklődéssel néztük azokat, kiktől valami külvilági hír volt várható, mert némelyek vagy az udvaron, vagy az ügyészségi előszobában suttogó hangon egy-egy újságot közöltek a társak egyik-másikával, aki azután a hírt a többieknek továbbította.

Különösen sűrűen voltak láthatók ezek közül Vadnay Szilárd, Csolnok Ferenc, dr. Fischer Miklós, Sándorfi Kázmér, Mihályfi Károly. Ha valaki ezek közül beszélt az illetővel, eltávoztával egymás után jöttek hozzá a túsok kérdezni, hogy mit hallott és mit mondott. Mindig tudtak valamit mondani, mindig biztos forrásból nyerték értesítéseiket vagy a városban, vagy a direktóriumban történekről, vagy az országos eseményekről és a proletárurolom közeli leveretéséről. Ugyancsak tápláltak bennünket közvetített híreikkel Lusztig elcsapatásáról és hamarosan várható akasztásáról és a mi közeli szabadulásunkról.

Tudták biztos forrásból, hogy ma vagy holnap szabadok leszünk. Persze ezek a hírek jó kedélyre hangoltak bennünket, de amikor már három-négyszer is elmúltak a ma és holnapra kilátásba helyezett szabadulások: akkor már bizalmatlan lett a túsok gárdája és elhatározta, hogy aki kívülről jövő ilyen híreket a társaságban terjeszti, az a megszervezendő „túsztörvényszék” elé állíttatik és megcsapással „büntettetik”.

Az olvasásban nagy szerepet játszott egyik túsztársunk Eötvös Károly: „Nagy per” című három kötetes könyve. Majdnem az összes társak kezén megfordult ez a könyv és állandóan lehetett az udvaron olvasók kezében látni az érdekes eszlári pernek kékkötésű példányait. De nem kevésbé érdeklődés és általános olvasás tárgya volt Wertheim Imre „Lilli”-je, melyet még a szelídlelkű Deutsch Izidor társunk is elolvasott.

Pósa bácsi ezeket a könyveket nem olvasta, mert ő állandóan szép illusztrációs képekkel ellátott földrajzi és történelmi könyveket olvasott, majd Csősz Gyulával a török nyelv tanulásába mélyedt el.

Az olvasás az udvar napos részein elhelyezett padokon és hokedlikén történt – a nap állásához képest változott az „olvasóterem”.

Az olvasáson kívül sétálással telt az idő. Jó időben az udvar közepén annak egész hosszában kiléptek a túsok, leginkább társaságban sétáltak és közben a napi eseményekről, a közállapotokról és egyéb dolgokról folytattak egymás között érdekes eszmecsereket. A sétálók csoportjai különbözők voltak. A Veltyek, Csikvándy, Holitscher és Rupert alkották a sétálók gyorsvonatát, mert ezek gyorsütemű és egyenletes lépésekkel kétszer megfordultak már az udvaron, mialatt az Óvári, Kelemen, Jókai és Radocza-csoportot alkotók, akik a sétálók személyvonata néven voltak ismeretesek, még az első fordulót sem tették meg.

A reggelitől a sétálás, olvasás, társalgással oly hamar eltelt az idő, hogy csodálkozva láttuk egyszer csak, hogy a fogház ajtaján az első ebédküldemény már beadatott.

Ez volt 12 órakor, mely után gyors egymásutánban érkeztek az edényszállítványok, amelyeket egy fogház- vagy vörös őr vett át az ajtónál az ebédhozótól, s a küldeménynek az őrszobában történő megvizsgálása után átadott tulajdonosának. Az ebédet az ajtónál átvevő őr az udvaron tartózkodó azt a túszt, akinek ebédje érkezett, elvtárs hozzáadással néven szólította s így adta át neki az ebédjét. Később már nem is kellett megjelölni, hogy kinek az ebédje érkezett, mert az ebédtartály, vagy a letakarásra szolgáló kendő színe és alakjáról tudtuk, hogy kinek ebédje jött meg, s ekkor már mikor a küldemény átvételét láttuk az ajtónál, kórusban szólítottuk az illető elvtársat, hogy megérkezett az ebédje.

Velty Pistáné volt a legfrissebb háziasszony, ki majd mindig a legelsőnek küldte be férje ebédjét. Ha néha más megelőzte, mindig élveledve jubiláltunk: „a favorit lemaradt”. Egyik túsztársunk totalizátor felállítását javasolta, hogy tegyünk minden délben fogadást, ki „hányadik” lesz.

Itt meg kell jegyeznem, hogy a fogház örök és vörösörök következetesen per elvtárs szólítottak bennünket. Ez az elnevezés többé-kevésbé reánk is átragadt, különösen az örök megszólításánál; de voltak társaink, pl. Pósa bácsi és Kulcsár, akik a túsztársakat is rendületlenül elvtársnak szólították.

Az ebédezés 12-től félelgyig tartott, csak Jókai Miklós volt, aki ellentétben a reggelivel, melyet legelőször kapott, csak egy óra után kapta meg az ebédjét és fél kettőig ebédezett. Ebéd után két óráig nem volt szabad az udvarra kimenünk, mert ez idő alatt sétáltak a közönséges bűnösök és a vizsgálati foglyok. Ezalatt a túsok részint heverték és aludtak, részint Patonay ügyész szobájában lévő díványon és karosszékekben siestáltak.

A délutáni idő két órától hatig az udvaron való sétálással, beszélgetés, olvasás, sakkozás és látogatók fogadásával telt el. Általános szabályként hetenkint kétszer volt mindenkinek hozzátartozói részére látogatási engedélye, melyet dr. Lányi ügyész állított ki. De Lányi államügyész eltért a szabálytól, úgy hogy többször megadta az engedélyt. Sőt, mert többen a direktóriumtól is szereztek látogatójegyet, valójában a legtöbben abban a szerencsében részesültünk, hogy minden második nap kaptunk látogatókat.

A látogatók fogadása az őrszobában vagy az ügyészségen, vagy a fogházi cellában történt és bizony növendégeink és a gyermekek az ór-szobában az örök ágyán és fekhelyein üldögéltek és úgy társalogtak fogházban sínylődő hozzátartozóikkal és barátaikkal.

Kedvesek voltak ezek a látogatások, de voltak kölcsönös szomorkodások és könnyezések is. Könnyeztek az asszonyok és a gyermekek, mikor megmutattuk nekik a rabtanyánkat és látták fekhelyeinket, hol férjeik és édesapjuk heteken keresztül fogolyként sínylődnek, s mikor látták a poloskák és férgek pusztításának bizonyítékait. Látogatóink révén is kaptunk a külvilágból biztató híreket, melyeket persze eltávozásuk után elmondottunk egymásnak, s a hírekből biztatást, reményt és a közeli szabadulásnak érzületét merítettük. Voltak közös látogatóink is. Így megtisztelt látogatásával bennünket a direktórium engedélyével Rott Nándor püspök úr, felkeresett bennünket Reinprecht Antal volt főispán és meglátogattak a vasárnapi istentisztelet után Hanauer Árpád kanonok, jelenlegi váci püspök, dr. Hoss József teológiai tanár és Demjén Márton református lelkész urak.

Különösen nagybecsű volt a túsokra Rott Nándor püspök úr látogatása, aki az ő fennkölt szellemével, finom modorával és résztvevő szavaival megnyugvást, biztatást és reményt csepegtetett szívünkbe.²⁸ Meg akart többször is látogatni, de mint Hanauer oldalkanonokjával megizente, ezt nem tette meg azért, nehogy a reánk kémkedő tekintettel figyelő direktóriumban valami gyanút keltsen és ezzel a mi helyzetünket esetleg súlyosbítsa.

Öt és fél hat óra között a látogatások véget érven, ekkorára megjöttek az újságok s bevonultunk a Rupert és Velty-tanyára, hol ekkor következett az újságolvasás és az újság-közleményeknek megvitatása. Dr. Rupert Rezső szimpatikus és jóelőadású túsztársunk volt az újságolvasó, ki már a proletárkormány tenden-

ciózus közleményeinek olvasása alatt megtette megjegyzéseit. Voltak napok, mikor az újságok hírei, különösen a sorok között olvasható és felismerhető tények felvidítottak bennünket, s kiszámítottuk, hogy hány nap alatt fogja az entente²⁹ Budapestet megszállani, s hány nap alatt fognak Kun Béla és társai repülőgépeken, elszedett ékszereinknek társaságában, körünkből eltávozni.

De bizony voltak lehangoló rossz napjaink az újságokból csak rosszakat tudtunk kiolvasni s mikor már-már hinni kezdtünk, hogy a népbiztosok és hadtestfőparancsnokok által hangoztatott proletáröntudat és lelkesedés áthatja a munkásságot és a vörös hadsereget és őket a veszélyeztetett proletárdiktatúra megmentésére viszik. De ekkor is voltak köztünk optimisták, akik még a rossz hírek-ből is jókat következtettek és lankadó bizakodásunkat logikus és okos kombinációjukkal felderíteni igyekeztek. Ezek az optimisták voltak dr. Rupert Rezső, Velty Miklós és Feri.

Az újságolvasás után következett az események megvitatása, a jövőendő helyzetek konstruálása és élénk társalgás gazdasági, közéleti és magán dolgokról és a mostani állapotoknak kritizálása.

Ilyenkor hallgattuk mindig élvezettel Csíkvándy Ernő túsztársunknak przemysli és orosz fogságának megható érdekességgel előadott történetét. Ez a túsztársunk végigélte Przemysl³⁰ körülzárásának, teljes kiéheztetésének és megadásának szomorú élményeit és ő is egyike volt azoknak a százazreknek, akiket az oroszok 1915. március 23-án orosz fogságba hurcoltak. Przemysl-lel együtt 3 és fél esztendőt töltött derék túsztársunk ellenséges fogságban. Átélt nagy szenvedéseket, hazamenekülhetése végett még örültséget is színlelt és tébolydába is bevittette magát; volt olyan fogolytáborban is, hol csapatosan szaladgáltak fekhelyeik mellett és azon keresztül a patkányok; sokszor volt oly helyzetben, hogy már véglegesen lemondott a reményről, hogy valaha feleségét, gyermekeit és hazáját viszontláthassa. És mégis ide kellett jutnia neki is. Évezettel hallgattuk Csíkvándy elbeszéléseit és szomorú fogságunk emlékeiből mindig kristályos ereklyeként fog felénk fényleni az ő közvetlen, kedves és tanulságos elbeszélése. Ez az idő volt méltán napi programunk szellemi időszak, mely hét órákor ért véget, mikor a vacsora megérkezett.

Hét órákor kellett a fogházi házirend szerint a vacsorát behozni, mert hét óra után már a túsoknak be kellett celláikba vonulniuk és a vacsora elfogyasztása és a napi összeszámlálás után a folyosóra nyíló és az egész női osztályt elzáró vasajtó éjjelre lezárattott.

A vacsora után még egy ideig általános beszélgetés, a folyosón járkálás volt a szokás, majd nyolc óra körül megalakultak a kártya- és sakkjáték partik. Voltak lórum, tarokk, alsós, preferance,³¹ sakk és malompartik, melyek mellett 10, esetleg fél tizenegy óráig töltöttük el időnket. A lórumparti a fentebb már említett és

Török főkapitány elmenetele után szabaddá vált és Kulcsár „elvtárs” által „étkező és kaszinó”-nak nevezett szobában, a preference vagy a merkantilista³² szobában, vagy a folyosón, a malomjáték meg Óvári szobájában volt. Az alsó és a tarokk partik felváltva e helyiségekben folytak le.

Meg kell emlékeznünk a lórum és preference partikról.

A lórumban eleinte 5, de később hét figura szerepelt. Mindegyik figurának meg volt a mestere, de a legnagyobb rekordot érte el Wertheim túsztársunk a vörös király leütéses figurában. A kirakásban dr. Rupert volt a főmester, mert eladta az elsőségét és mégis ő nyerte meg a kirakó-játszmát. A lórum-parti tartott legtovább: féltizenegy, sőt tizenegy óra is volt, mikor aludni mentek. Gyertyavilágítás volt és a gyertya vagy egy vizes üvegbe volt elhelyezve, vagy egy tömör fadarab volt a gyertyatartó. Nem egyszer tette változatossá a lórum-partit egy-egy poloskának a gyertyalángba való beleesése. A preference-parti Pósa bácsi vezetése alatt Reininger, Schmertz, Radocza túsztársak részvételével folyt le. Egyszer Óvári is részt vett a kompániában; de kijelentette, hogy nem lehet velük játszani, mert Pósa bácsi „csal”. Ezek jó lámpánál játszottak és hogy inkább a vidámságra, mint a nyereszkezésre fektették a súlyt, mutatja hogy egyszer Schmertz 12 kártyából játszott a pirosat, máskor meg Pósa bácsi betlít mondott be, s mikor a hetes és tízesre az alsót kellett volna rátenni, elfújta a lámpát s a sötétben összekeverte a kártyákat. Ez a kompánia annyira beleízlett a játékba, hogy az utóbbi időben már délelőtt is preferenceoztak.

Volt malmozás is, melyben Óvári volt az egyik matador s vidám nevetés és a jó húzások feletti hangos örömnilvánításból tudtuk meg a szomszéd szobában, hogy ő volt a partie nyertese.

Az esteli partiek bevégeződése után következett a túsztársok éjszakája. A lefekvés után a folyosón lakóknak eleintén nehéz volt egyet-mást megszokni, de később ebbe is beletörődtek. Lefekvés után el kellett túrnunk Wertheim túsztársnak azt a megrögzött szokását, hogy lefekvés után még legalább egy óra hosszaiig olvast az ágyban és égő gyertyájával elalvásunkat hátráltatta.

A túsztársok alvása és éjszakái azonban nem voltak mindig csendesek, mert gyakran hoztak be éjjel foglyokat, akiket a cellákba való kísérés előtt az őrszobába vittek először. Ez az őrszoba a mi cellánk folyosója mellett van és az őrszobából egy kis ablak nyílik a folyosóra. Az ablakon belülről függöny volt, hogy a fogházörök betekinthesse a folyosóra, de a függöny alsó részén egy kis nyíláson át mi is beláthattunk az őrszobába, hol egész éjjel lámpavilágítás volt,

Egyik éjjel már sötét volt a folyosón és aludtunk, mikor Csikvándy Ernő az ablakhoz legközelebb fekvő túsztársunk észrevette, hogy az őrszobában nagy mozgolódás van, és odament az ablakhoz, hogy megnézzze, mi történik ott.

Azt látta és erre mindjárt halk hangon figyelmeztetett bennünket, a folyosón

lakókat, hogy nagyobb számú vörös katona teljes fegyverzetel felszerelve van ott. Többen közülünk odamentek az ablakhoz és bekukucskálva látták, hogy 18–20 vörös katona van ott és beszélnek a gondnokkal és a fogház őrökkel. Sok ideig tartott ez és azután az őrszobából a vörös katonák lementek az alsó fogház-helyiségekbe, majd onnan ismét feljöttek

A belső cellák lakói is figyelmesek lettek, közülök többen kijöttek a folyosóra és így együttesen lélegzetet visszafojtva, nagy izgalmak között lestük a percek múlását és a rémesnek feltűnt éjjeli eseményeknek mikénti fejlődését.

Azt hittük és az volt rémlátásunk, hogy ezek az éjjeli vörös katonák azért jöttek, hogy – amint többször lanszírozták³³ ezt a hírt – velünk túsokkal végezzenek s hogy végrehajtsák rajtunk a Lusztig által szándékolt fejvesztést, vagy elhurcoljanak bennünket.

Szívszorongva vártuk a kulcsok zörrenését és a cella kinyitását, – de hála Istennek – rémlátományaink nem váltak valóra, mert – mint reggel megtudtuk – az éjjeli esemény Pervanger és Csomor terror-csapatparancsnokok bekísérésében találta okát és magyarázatát.

Aznap este történt ugyanis Veszprémben a terrorcsapatnak leszerelhetése. Pervanger és Csomor nem akartak leszerelni, ezért a vörös katonaság gépfegyverrel állotta körül a Weisz Elek-féle házat,³⁴ hol a terroroknak laktanyája volt és ily módon kényszerítette ki leszerelésüket és a hírhedt parancsnokok letartóztatását.

Tehát Pervanger és Csomor társaságába jutottunk, azoknak a kegyetlen pribékeknek társaságába, akik legtöbbszörünket behurcoltak, s akik bekísértetésünk tartama alatt a legemberietlenebbül bántak velünk. Jellemző volt e gonosztevőkre, hogy mikor a fogházorvos, dr. Csolnoky, másnap előírás szerint megvizsgálta az új foglyokat, méltatlankodtak letartóztatásuk miatt. Csomor például így:

– Képzeld orvos elvtárs azt a brutalitást, hogy ártatlan emberekkel így bának; ilyen komisz, piszkos helyre juttatják az embert és megfosztják a szabadságától.

Ez időben, pár nappal a bekísérés előtt történt Szigeti Gusztáv dégi kereskedőnek Balatonkenesén, a Balaton partján való kegyetlen meggyilkolása.³⁵

Dr. Lányi Sándor ügyész már e bekísértetés alkalmával nemcsak gyanította, hanem meggyőződésképpen hangoztatta, hogy Szigeti meggyilkolásában Pervanger és Csomornak részének kell lenni. És nem is csalódott, mert Herczeg Gábor veszprémi fiakkeros előadásából csakhamar világosság derült a Szigeti-féle rejtélyes és borzalmas gyilkosságra.

Herczeg t. i. elmondotta, hogy Csomort vitte fiakkeron és Kenese és Akarattya között utolérték a Veszprémből hazafelé törekvő Szigetit. Csomor Szigetit leszállította saját kocsjáról és átültette a Herczeg-fiakerra. Szigeti

kocsija eltávozván, feljöttek a Csittényi emelkedésen és ott a kocsit Csomor megállítván, ráparancsol Herczegre, hogy Szigetit kötözze meg.

Ez megtörténvén, Herczeget visszaküldte Veszprémbe, Csomor pedig az összekötözött Szigetit maga előtt kísérte és hajtotta. Lehajtotta az Akarattya melletti Balaton partra és ott vitte véghez rajta a vérlázítóan kegyetlen gyilkosságot, mely ma már a Cserny-féle tárgyalásból közismert. Szigeti testén 16 késszúrást, egy fejlövést találtak a boncoló orvosok és le volt vágva az egyik füle.

Borzasztó, rettenetes eset. Volt Szigetinél szülei állítása szerint nagyobb összegű pénz is, tíz-tizenkétezer korona, ami természetesen szintén a gyilkos kezeibe került.

Herczeg vallomása alapján megindult a nyomozás és csakhamar kiderült, hogy Csomor Lusztignak egyenes biztatására tette el Szigetit láb alól. És ugyan mi volt Szigetinek a bűne? E sorok írója személyesen ismerte Szigetit. Jóravaló, szolid, törekvő dégi kereskedő volt. A háború alatt intelligenciája és kereskedői érzékével, mint a Haditermény megbízottja és katonai szalmabevásárló szép vagyonra tett szert, úgy hogy február havában 160 ezer koronáért megvásárolta a Siófokon a Velics villát.³⁶

Dégen gróf Festetics Sándor, ottani hitbizományi birtokos és a gróf Károlyi-féle regime [rezsim] alatt rövid ideig hadügyminiszter is megismerte a jómegjelenésű és modoros fiatalembert, és több dologban igénybe vette gazdasági és kereskedői szolgálatait. Ez összeköttetésből kifolyólag, mikor Szigeti látta, hogy gróf Festeticset a tanácskormány üldözi azzal a céllal, hogy őt eltegyék láb alól, hozzáfordult és felajánlotta neki, hogy Siófokon lévő villájában rejtőzzék el üldözői elől.

Festetics gróf Szigeti ajánlatát igénybe is vette és alapos adatok vannak arra, hogy egy ideig Siófokon Szigeti villájában volt elrejtőzve és onnan, mikor ottan való tartózkodását gyanúba vették, menekült el. Festeticsnek elrejtése és megszállása volt Szigeti bűne, ezért kellett lakolnia.

Kivégzésének napján ez ügyben volt Veszprémbe idézve és onnan bizonyítékok hiányában a direktórium őt elbocsájtotta. Lusztig intézkedett Szigeti hazabocsájtása iránt, de határozatát olyképp közölte a terrorkatonákkal, hogy elmehet Szigeti, elbocsájthatják, de úgy, hogy soha se érjen haza.³⁷

Lányi Sándor államügyésztől hallottuk, hogy Pervánger és Csomor alighanem fel lesznek akasztva és hogy Lusztig bűnrészessége is kiderülvén, az ő sorsa is ezzel meg lesz pecsételve. A derék jogász, Lányi úgy beszélt, ahogyan a jog, a logika szerint az eseményeknek bekövetkezniük kellett volna; azonban a gyalázatos bűnös tanácskormány nemcsak nem hajtotta végre a megérdemelt büntetéseket, hanem futni engedte ezeket az undok gonosztevőket.

Bekísértetésük után két nap múlva, ugyancsak éjjel, végignéztük Pervanger

és Csomor elvitelének jelenetét, s ebből már láttuk, hogy a letartóztatás és az elvitel csak komédia. Két fegyveres katona jött értük és ezek vették át őket az őrszobában azzal, hogy Budapestre szállítják őket, az ottani forradalmi törvényszék elé. Mikor az őrszobában az átadás aktusa lefolyt, Pervanger és Csomor visszakapták behozataluk alkalmával tőlük elvett, több ezer koronát kitevő pénzüket, pénztárcájukat, szivarjaikat és cigarettájukat. Tisztában voltunk ennek szemléléséből, hogy Csomor és Pervanger nem fognak Budapestre feljutni, hanem az erős fedezet ellenére meglépnek útközben, hogy továbbra is a tanácsköztársaság rablógyilkos vezéreinek szolgálatába álljanak, mert hiszen komoly célzatú nem lehet az a kísérés, mikor a közönséges bűnös letartóztatottaknak nagy összegű pénzét és szivarjait visszaadják.

Lusztig is nemsokára elhagyta ezután Veszprémet.³⁸ A jólértésült hírhezók tudni vélték, a Szigeti-eset törte nyakát és hatalmát.

Állították, hogy őt is úgy tartóztatták le, Székesfehérvárra hurcolták és ott felakasztják. Rövid ideig kéjes örömet éreztünk e hír és Lusztig megérdemelt sorsa felett, de nemsokára kiderült, hogy sem letartóztatás nem történt, sem az akasztás nem igaz és hogy Lusztig a „frontra” ment, hogy a proletariátus „dicső eszményeinek” diadalát megszerezni segítse. Tehát meggyilkolták Szigetit és a bűnösök elmenekültek és nem bűnhődtek.

A túsok életében voltak még sok apróságok, amelyek vagy derültséget, vagy izgalmat váltottak ki.

Egyik délelőtt sétáltunk az udvaron, mikor cisztercita reverendában Czapáry László, 60 éves tósoki plébánost hozták be a terrorkatonák. Az volt a bűne, hogy a megyéspüspöknek azt a körlevelét olvasta fel a templomban, amelyben a püspök a plébániai vagyion elkobzása folytán a hitközségi szervezet megalakítását rendelte el. Ártatlan körlevél volt ez, természetes folyománya a tanácsköztársasági kormány ama rendelkezésének, hogy a plébániai vagyont elkommunizálja, azonban megengedi, hogy a vallás, mint az emberek magánügye, továbbra is megmaradjon.

Tehát anyagi erő a vallás folytatására és a pap fenntartására nem maradván, természetszerűleg egy új egyházi szervezetről és az egyház és vallás fenntartására szolgáló anyagi közök előteremtéséről kellett gondoskodni.

Ez volt a tárgya a püspöki körlevélnek, melyet a körlevél tartalma szerint a veszprémmegyei direktórium tudtával és jóváhagyásával adott ki, s amelyben felszólítja a híveket, hogy helyenként a hitközségi kath. autonómiai szerveket alakítsák meg. Ezt a püspöki körlevelet olvasta fel a templomban híveinek Czapáry és ebben izgatást látván az ottani szovjet, emiatt letartóztatása iránt intézkedtek. Elfogták és őt is a terrorkatonák hozták be. Vasárnap éjjel érkeztek be Veszprémbe és a terrorcsapat szállására a Weisz Elek-féle házba vitték.

Midőn oda érkeztek, Pervánger parancsnok az udvaron tíz terrorkatonával körülvétette és azt kérdezte tőlük:

– Mit érdemel az ily gazember, aki a népet bolondítja?

Azok egyértelműleg felelték:

– Halált! Halált!

– Nohát vessétek a pincébe, majd reggel végzünk a kutyával! – adta ki Pervánger a parancsot, mire Czapáryt behajították a pincébe.

Elképzелhető a lelkiállapota ennek a szelíd öreg papnak, hogy minő éjszakája volt neki ezen a szomorú vasárnap éjjelen.

Másnap azután behozták az ügyészségre és ott vizsgálati fogságba helyezték. Künn jártunk a fogház udvarán és láttuk bejönni a terrorkatonák által bekísért és a kiállott izgalmaktól remegő és halott halvány papot és láttuk, hogy keresztet vetett magára, mikor az államügyész szobájába bevitték. Mély részvételt voltunk eltelve iránta, de egyúttal lelkünk tajtékozott a dühtől és a szenvedélyes bosszútól a kegyetlen erőszak és az égbekiáltó igazságtalanság láttára.

Nyolc napig vizsgálati fogságban tartották és csak akkor eresztették el, mert a vádbiztos kegyes volt elejteni a vádat; de addig ki sem hallgatták, hanem nyolc napig engedték kínlódní és szenvedni. Botrányos jelensége volt ez az eset is a forradalmi, rettegett törvényszéki eljárásnak, melynek különben még több igen tanulságos és jogrendszerünk szégyenfoltjait képező eseteit tapasztaltuk.

Elmondunk a veszprémi forradalmi törvényszék joggyakorlatából néhány megfigyeli esetet. Radocza Vince, kedves túsztársunkat, egy proletár feljelentette, hogy malacokat adott el neki maximális áron felül, tehát ezt a túszul kinevezett híres burzsujt forradalmi törvényszék elé kell állítani és a proletáron elkövetett kizsákmányolásért szigorúan meg kell büntetni. Már túszságunk ideje alatt volt a tárgyalás és a helyzethez illően őt is, és túszul szereplő ügyvédjét, dr. Rupert Rezsőt fegyveres örök kísérték fel a törvényszék esküdtszéki termébe, hol az illusztris bíróság tárgyalásait tartotta. A tárgyaláson azután kiderült, hogy a malacok ára nincsen maximálva; de az is kiderült, hogy a feljelentő proletár a 25 koronáért megvett malacokat 36 koronáért tovább eladta. Radoczát – mit volt mit tenni – felmentették, de a proletárt futni engedték.

Volt a forradalmi törvényszék elítéltjei között egy almadii csendőrőrmester, aki azt a súlyos bünt követte el, hogy Almadiban szolgálatából hazaérkeztekor egy szőlősgazda ismerősétől egy üveg bort fogadott el és azt megitta. Ezért az őrmestert, aki Óvári szerint kiváló értelmes csendőr volt, egy évre „ítélték”, akkor, amikor a direktórium díszes tagjai az Eszterházy-pincékből ellopott tokaji borok és pezsgőkből duhaj és állandó dáridókat csaptak.

Ugyancsak ez a forradalmi törvényszék 26 napig vizsgálati fogságban tartot-

ta Salamon Béla századost és csak akkor jöttek rá arra, hogy tulajdonképpen nem ide, hanem a zalaegerszegi katonai hatósághoz tartozik az ügye.

Stern Géza, akarattjai bérlőt is benntartották 5 napig és mikor felkísérték a vádbiztoshoz, azt kérdezték tőle, hogy mi a bűne, miért van letartóztatva. Mezőkomáromból is behoztak két nőt és egy 18 éves fiút. Ezek is hét napig vizsgálati fogságban szenvedtek, mert hallomásból azt beszélték, hogy a kormány megbukott. Felmentették őket; de csak azért, mert kiderült, hogy egy csendőrtől hallották ezt az ellenforradalmi hírt, már pedig – mint a vádbiztos kijelentette – a csendőrök a proletariátusnak nagy ellenségei.

Volt még sok ilyen hasonló vérlázító esete a veszprémi forradalmi törvényszéknek.

Itt jegyezzük fel a devecseri forradalmi törvényszék judikaturáját is, mely az ott lezajlott ellenforradalom 180 résztvevője fölött ítélkezett. A sok vádlott elítéltetése körül már el kezdtek pénzügyi műveleteket is csinálni, s egyes vagyonos vádlottnak megengedték, hogy kiszabott fegyházbüntetését készpénzzel megválthassa. Ezer koronába került egy évi büntetés váltása. E joggyakorlat hatása alatt azután egy 50 éves vagyonos polgár embert 60 évi fegyházra ítélték, de kimondták, hogy hatvanezer koronával megválthatja büntetését. Ilyen volt a forradalmi tanács bírászkodása!

Túszságunk ideje alatt virradt fel május hó elseje, mikor a hatalmában tobzódó proletárdiktatúra nagyszabású vörös ünnepélyeket rendezett mindenütt.³⁹ Veszprém is kivette a részét az ünneplésből. Láttuk a cellák ablakaiból a vörös drapériákkal feldíszített házakat,⁴⁰ a lengő vörös lobogókat, hallottuk már igen korán a trombita és dobzene-hangokat s ugyancsak lelátva a Hosszú utcára,⁴¹ szemléltük a vörös májussal elbolondított lakosságnak szakszervezetként az ünnepély színhelyére való vonulását. De fogházunk udvara és környezete is az ünnepélyesség jelenségeit viselte magán. Államügyészünk reggel benézett a hivatalába, de csakhamar ünneplő ruhájában és piros szalaggal kitűzve eltávozott az „ünnepélyre”; a fogházgondnok is díszes uniformisában volt és hivatali fekete sapkája köröskörül vörös pántlikával volt körülfogva. A fogházőrök is ünnepélyesen és felvörösözve jártak-keltek; a törvényszéken is síri csend honolt; senki ott nem volt, mert itt is, ott is mindenki ünnepelt.

Az ünneplésnek ez impozáns megnyilvánulása, melyhez járult, hogy e napon celláink sem lettek kisöpörve és takarítva, arra bírt bennünket, hogy mi is részt vegyünk valahogyan ebben a bódulatós mámorban. Nem meggyőződésből tettük, hanem mert az előbb már méltatott szimpatikus gondnokné és mostoha leánya voltak szívesek – óvatosságból – ajánlani, általuk valamennyien egy-egy vörös szalagocskát varrattunk felöltőnk gomblyukába, s így mi is valamennyien külsőleg vörösek lettünk.

Sőt egyik szellemes túsztársunk az ügyész elé terjesztette azt a kérelmünket, hogy hadd vehessünk mi is részt az ünneplésben és a szónokok meghallgatásában. Indítványozta az ügyésznek, hogy a direktórium engedélyével engedje meg, hogy mint „Túszok szakszervezete” egy vörös tábla alatt, melyet dr. Rupert vinne, mi is részt vehessünk, és saját éljenjeinkkel közrehabassunk a proletariátus dicsőítésére. Lányi nem egyezett bele és így, sajnos, szakszervezetünk nem kezdhetette meg ezúttal aktív működését.

De nemsokára ez is megtörtént. Szivarosztás volt Veszprémben és a szakszervezeti tagok kaptak dohányneműeket. Mivel mi is szivar és cigarettás emberek voltunk, mozgalmat csináltunk, hogy mi is részesedhessünk. Kelemen túsztársunk szakértelme és leleményességének köszönhető, hogy siker koronázta mozgalmunkat. Kelemen ugyanis a dohányosztást eszközöző valami Csuka nevezetű alakkal elhitette, hogy mi a túszok szakszervezetét alkotjuk. E címen 200 darab szivart és 15 doboz cigarettát és dohányt kaptunk.

A túszok szakszervezetéről szólva, meg kell emlékeznünk arról is, hogy a túszoknak különböző válfajai voltak. Nevezetesen voltak repülő és pihenő túszok, voltak apatúszok és voltak városiak és vidékiek.

A repülő túszok között első helyet foglalt el dr. Rainprecht volt kormánybiztos, aki egyszer a fogházban vigasztalásunkra megjelenvén, kifejtette, hogy ő az egész vármegye túsza s ő felelős az egész vármegyében bárhol előforduló ellenforradalmakért. Tehát az ő szerepe a mienkénél, a bennülőknél, sokkal kritikusabb, mert mi csak az illető helységért, ahol lakunk, vagyunk felelősek. Úgy értendő a röpülő túszság, hogy ennek helységről-helysére kell menni és az embereket mindenütt inteni, hogy óvakodjanak az ellenforradalmi tényektől.

Az apatúszok voltak az eredetileg, illetve kezdetben lecsukottak, míg a később jöttek már a fiók-túszok neve alatt voltak ismereteseek.

A rendes napi programnál változatosabb és ettől elütő volt a vasárnapi. E napon isteni tisztelet volt a fogház kápolnájában. Túszságunk alatt négy vasárnapi misét hallgattunk s jelen volt e miséken a túsзорiumnak úgyszólván minden tagja valláskülönbség nélkül. Az első két vasárnapon dr. Hossz théológiai tanár, a harmadikon és negyediken Hanauer oldalkanonok tartotta a szentmisét és a prédikációt.

A kápolna a fogház földszintjéről levezető alsó pincehelyiségek első emeletén van. Itt van egy, az egész fogházépület alatt elfutó folyosó, melyről a cellák ajtai nyílnak. Ezen folyosó közepe táján van egy barnára festett és oldalt üvegezett kápolna, amelyben oltár van.

A kápolna oly kicsiny, hogy abban csak a pap és a ministráló fér el, míg a hallgatóság az oltárral szemben a folyosón helyezkedik el. A szentmise alatt a kápolnának a foglyok felé néző ajtaja nyitva van. A közönséges büntetettek itt a

kápolna előtt az oltárral szemben voltak ötös sorokban, elhelyezkedve, úgy hogy elől a férfi, hátul a nőnembeliek voltak.

Mi túsok és a forradalmi törvényszék vizsgálati foglyai pedig a folyosón, a kápolnától oldalt, a fal mellett állottunk, úgy hogy a kápolna üvegezésén és ablakain az oltár és a papra láthattunk.

A miséző papnak egy, a forradalmi törvényszék által három évre elítélt 19 éves zászlós ministrált, aki – hallomásunk szerint – cigarettalopásért lett elítélve.

Két fegyveres őr is volt a mise alatt velünk. Ezeknek egyike Veréb bácsi volt, aki a fogoly-miséknek előéneke és az énekvezére. Ő osztotta ki az énekeskönyveket, ő kezdte rá az éneket, „*Ím arcunkra borulunk*” vagy „*Áldunk Tégedet*” s az ő gyakorlott és sok zenei érzéket eláruló hangjára rezendült a fogház lakóinak ájtatos éneke. A túsok is belevegyültek az énekbe s különösen Óvári az ő szép tenor-hangjával ugyancsak megjavította a Veréb-énekkarnak egyébként monoton zengedezését. Mise után prédikáció volt s az isteni tisztelet után a miséző lelkipásztor urak szívesek voltak minket a Patonay-szobában felkeresni, s ott velünk egy ideig kedvesen eltársalogni.

Voltak betegjeink is. Weisz M. Ignác túsztársunk tüdőgyulladást kapott. Aggódtunk állapota miatt, mikor házi kezelésre haza engedték; de néhány nap múlva örömmel értesültünk állapotának jobbrafordulásáról. Másik betegünk, dr. Török Gyula volt, aki kezdettől fogva nagyon köhögött. Eleinte tréfálkoztunk vele és meggyanúsítottuk, hogy csak azért köhög, mert ki akar szabadulni. Annál inkább mertünk vele így évődni, mert egy alkalommal, mikor szobájába bementünk kártyázni, egy folyadékos orvosságos üveget fedeztünk fel ágya mellett és ebből azt a következtetést vontuk le, hogy azt a bizonyos vörös folyadékot köhögési rohamának fokozására használja. De nem volt igazunk, mert Kerényi bácsi megállapította, hogy hurutja van és ez orvosi vélemény alapján aztán kiengedték; de nem haza, hanem a – kórházba.

Harmadik betegünk Csikvándy Ernő volt, akinek igen erős fájdalmai voltak. A kártyaszobát rendeztük be neki betegteremül, masseurt [masször] és ápolót választottunk melléje, befutottunk szobájába és hűségesen megápoltuk. Velti Feri volt a masseur, Rosenberg Zoltán meg az ápoló.

De mikor állapota nem javult, orvost hívtunk. Vadnay Szilárd komolynak találta az állapotot és mikor a fogházorvossal, Csolnokyval konzíliumot tartottak, kiszabadulásunk előtt való napon őt a direktórium engedélyével mentőkocsival kiszállították fivérének, Csikvándy Bélának lakására, hol hamarosan mindnyájunk őszinte örömére visszanyerte teljes egészségét.

Május hó 20-án az esteli órákban jött a híre, hogy a direktórium a veszprémi túsoknak szabaddá tételét határozta el és tudomásukra hozta, hogy másnap 9 óra-
kor a direktóriumnál kell jelentkezniök. A vidékiekről ekkor azonban intézkedés

még nem történt. Nagy volt veszprémieknek, de a vidékiek – bár őszintén osztották társaik megszabadulása feletti örömben – le voltak verve és aggódva kombinálták a velük szemben tanúsított eljárás okait. Ez este e felett folyt a társalgás és a vitatkozás. Jól esett a vidéki túsoknak a Velty-testvérek és Rupert által proponált az az indítvány, hogy a veszprémiek vállaljanak szolidaritást a vidékiekkel, s ha azokat nem eresztik ki, ők se menjenek. A vidékiek ezt a nobilis ajánlatot nem fogadták el, de nem fogják azért tudni elfelejteni veszprémi tús társaiknak ez indítványban megnyilvánuló igazi férfiaságát és jellemes gondolkozását.

De a veszprémi túsok másnap a direktóriumnál Óvári és Rupert, valamint a hozzájuk csatlakozott Fischer Miklós útján a vidékiek érdekében szót emeltek és azt a kijelentést tették, hogy életük és vagyonukkal elvállalják érettségük a felelősséget.

Azt hisszük, ez a közbenjárás nyitotta meg a vidékieknek celláját és tette őket szabadokká, mert ugyanazon napon délelőtt tíz órakor Lányi Sándor tudomásunkra hozta nekünk vidékieknek is, hogy szabadok vagyunk.

Éppen jelen volt Holitscher tús társunk felesége férje látogatására, mikor a szabadulás híre megérkezett. Megható volt a felesége hitves örömét és boldogságát látni.

Tehát május hó 21-én délelőtt tíz órakor kiürült a túsórium; elbúcsúztunk egymástól; hazamentünk, hogy megkezdjük szabad életünket. Azzal búcsúztunk egymástól, hogy hűségesen megőrizzük lelkünkben túsóriumunk közös és összefűző emlékeit és ha a várva-várt szabadság hajnala felpirkad, megifjodva és megtisztulva a nagy szenvedésektől, minden férfierőnket, teljes ambícióinkat és a zsarnok proletariátus által elfojtani akart, de meg nem gyengíteti hazafiságunkat annak a szent ügynek szolgálatába visszük, mellyel a bűnös rendszer lelkiismeretlen gonosz szereplőit méltóan meglakoltatni, szeretett hazánk vérszű sebeit gyógyítani, s nemzeti létünket, boldogulásunkat és jogosult aspirációinkat oly képen megvalósítani igyekszünk, illetve, a jó hazafiak e munkáiban teljes erőnkkel közreműködünk, hogy hazánk népe megint nyugodtan, boldogan és reményekkel eltelten élhessen a magyar földön.

Azzal szorítottuk meg egymásnak baráti kezét, hogy „Philippi”-nél majd találkozunk.⁴²

Mint már fentebb említettem, Rupert tús társunk lefotografált bennünket. Két felvétel készült. Az egyik képen az április hó 26-án együtt volt tús társaság, a másikon a május negyedikén még bent levő és a kiszabadulásig változatlan számban együtt levők szerepelnek.⁴³

Mindkét képet Rupert kicsiny és nagyított alakban is kidolgozta és nem kétkellem, hogy ezek a képek mindnyájunknak családi otthonában kegyeletes emlékül lesznek megőrizve.

E fotográfiaiak szemléltető szimbólumai a túszióriumnak. De hogy a fénykép alakjait beszédes alakban is bemutatassuk, ezért a fényképek illusztrálására néhány tollvonással megörökítjük a túsziórium tagjainak eleven fotográfiját is.

Hogy teljes legyen a túsziórium története, elmondjuk, hogy kik voltak tagjai ennek a társaságnak és mindegyiknek mi volt a bűne, amiért e sors jutott osztályrészéül. Helyiségek sorrendje szerint vesszük sorba a túsziók egyéni lefényképezését azzal, hogy Juraszek, dr. Kenessey Pongrác és Nagy Ádám Mihályról már fentebb megemlékeztünk s így ezekről most hallgatunk, s továbbá hogy Gunszt Ignác, Weisz M. Ignác és dr. Török Gyula túsziórsak eleven fényképeit e sorok írója nem tudja megörökíteni, mert írója velük kevés időt volt szerencsés együtt tölteni s így nincs abban a helyzetben, hogy nekik hűséges krónikásuk lehessen. Annyit mégis tud, hogy Gunszt Ignác különösen előzékenységéről, dr. Török Gyula arról az aggodalmáról, hogy mi lesz vele, hogy túsziósága miatt nem tudja elfoglalni Szekszárdon azt az állását, melyre a vörösök kinevezték, Weisz M. Ignác pedig bajtársias érzéséről, szellemes humoráról volt nevezetes.

A legszélső szobán kezdem, hol Óvári, Pósa és Gácsér tanyáztak.

Itt lakott dr. Óvári Ferenc. Ő volt a túsziók legtipikusabb személyesítője, ő volt közöttünk a legnagyobb burzsoa. És miért? Azért, mert tekintélyes, nagyműveltségű, a közéletben a leghatalmasabb szerepet vivő és nagy vagyonú ember. Olyan ember, akinek egyetlen szavára, egyetlen riadójárta ezrek és ezrek sorba állanak, és az ő lelkesítő és igazmondó szavára érte és az általa képviselt eszményekért tűzbe mennek. S miért van ez így s miért volt oly veszedelmes egyén ez az Óvári? Talán kizsákmányoló kapitalista volt, aki a veszprémi proletár társadalmat romlásba döntötte; talán vagyontól jogosulatlan erőszak és uzsorával szerezte, talán az ő varázsszava, mely a tömegeket magával ragadta, erőszakos, terrorizáló forrásból fakadt? – Nem! Óvári Ferenc a legtiszteletreméltóbb proletárból lett burzsoa olyképpen, hogy kora ifjúságától ernyedetlenül, önzetlenül dolgozott, fáradott; a munkában éjjelt nappallá tett és soha nem pihent és az a vagyoni státus, mely ma az övé, ennek a kitaró munkájának volt gyümölcse. És hogy mennyire nem volt kizsákmányoló, azt az ő élete és munkájának eredménye mutatja. Ha valaki van az országban, aki elmondhatja, hogy önzetlen célokért dolgozott, az ő lehet, aki hosszú időkre visszamenőleg legál-dásosabb, legönzettelenebb alkotások létesítésében működött közre, aki amit fáradhatatlan munkájával szerzett, azt mind odaadja közületi célokra és odafor-dítja, ahol szenvedőknek könnyeit szárítja föl és nyomorgó embertársainak szenvedéses sorsát enyhíti.

Nem kell részletezni Óvári életét azoknak, akik e kis történetet elolvassák, mert Óvári munkássága és alkotásai mindnyájunk előtt ismeretesek. Csak annyit, hogy ami közérdekű intézmény van Veszprémben, ami haladás és fejlő-

dés Veszprém két évtizedes történetében feljegyezve van, mindazoknak Óvári volt a kezdeményezője és megvalósítója, és hogy ha neki házasságában a gyermekek örömét nem adta meg az Isten, az árvák nevelésével, a szenvedők és ínségesek gyámolításával annyi sok áldásos tettet gyakorolt és szüntelen gyakorol, hogy nagy sorozatát kellene összeállítani azoknak, akik az ő jószívűségéből nyeret, megélhetést, nevelést és boldogulást kaptak.

Ez az altruisztikus élete vitte Óvárit a veszedelmes burzsoák táborába azért, mert ő így élt és így dolgozott, ily áldásosan osztja szét munkája gyümölcsét; ezért kellett neki 27 napi rabságot szenvednie. Ezt a gaztettet fokozták még azzal is, hogy a város igazságos elismerésének bizonyosságául az ő nevére elnevezett utca tábláját is levették.

Mi túsztársak elfacsarodott szívvel láttuk az érdemes ember meghurcoltatását; de másrészt jóleső érzéssel töltött el, hogy az ő letartóztatása és fogvatartása a legerősebb bizonyítéka leendő a bűnös rendszer kiáltó igazságtalanságainak illusztrálására. És szomorú sorsunkban megnyugtató volt, hogy ha Óvári is ott van, akkor nekünk sem szégyen vele ugyanott lenni és úgy éreztük, hogy ez a férfiú annak idején az ő törhetetlen akaraterejével, hazafiassága, tudása és a mostani rendszer iránti gyűlöletével egyik exponens vezére leendő annak a gárdának, melynek mi is harcoló és elkeseredett tagjai leszünk.

Óvárit az ő munkás és jótékony természete itt a túszióban is munkára készítette, mert naponta levelezett közhasznú ügyekben, felkerestette magát olyanokkal, kikkel e tárgyakban értekezett és akiknek távolléte alatti teendőkre utasításokat adott és kikérte magát felügyelet alatt a fogházból is egyik nap néhány órára, hogy az általa kezelt több százezer korona értékű, proletáregyének tulajdonát képező értékpapírokat letétbe helyezhesse.

De emellett részt vett a mi megbeszéléseinkben, elmondotta az ő bölcs nézeteit és értékes tapasztalatait és mielőtt lefekvésre tért, naponta bejött a játékszobába és ott a lorumistáknak gibicelvén, mindnyájunknak jó éjszakát kívánt.

Az ő cellájában Pósa Endre volt egyik lakótársa, akit részint Pósa bácsinak, részint Pósa elvtársnak hívtunk. Ő is azért került be, mert burzsoá és vagyonos ember volt, és mert a kisgazdapártnak volt lelkes híve.

Büszke lehetne a díszes proletáralom, ha az ő proletárjai oly munkás emberek lennének, mint volt egész életén át Pósa bácsi és büszkének lehetnének arra, ha a kitűnő proletárok oly tiszteletet és becsülést tudnának a tisztességes munkának szerezni, aminőt Pósa Endre szerzett annak.

Mikor megkezdte az életpályafutását, szegény ember volt, aki vagyontalanul dolgozott és fáradozott, hogy megélhessen a maga erejéből. Veszprémből 40–50 kilométeres távolságra eljárt vásározni, árulta az imakönyveket, naptárakat, levélpapírokat, éjjelt nappallá tett derék, becsületes munkával, melynek azután

az lett a gyümölcse, hogy a kis boltból nagy üzlet lett, hogy nyomdát rendezhették be, hogy utoljára már az egész megyében hírnévnek örvendő nagy kereskedése lett.

Ebből a fáradhatatlan, de becsületes munkából származott az ő vagyona és műveltsége, amelyek miatt őt is burzsoának tartják és a tömegekre ható intellektualitása és népszerűsége miatt fogházba kellett kerülnie.

Kedves egyéniségével, a túsziórium életébe jól beleilleszkedett és megszeretük őt, akiről már fentebb elmondottuk a fogházigondnok kis leánykái iránti kedvességét, s aki nekünk újságot szállított és őt gyakorta meglátogató szép menyecske leánya, Kálmánné s kedves keresztlánya, Németh Margit látásával gyakorta gyönyörködtetett.

Gácsér Lőrinc volt az Óvári-terem harmadik lakója. Városlódnak derék, értelmes főjegyzőjét ismertük meg e túsztársunkban. A forradalmi hevület községéből és főjegyzőségéből elmozdítván, így került Veszprémbe, hol a direktóriumban felismerték benne azt, hogy tántoríthatatlan jellemű ember, aki a proletárdiktatúrával nemcsak nem tudna megbarátkozni, hanem az ellen alkalmas pillanatban merészen és elszántan tudna harcolni. Ezért kellett neki is közénk kerülni.⁴⁴

Komorán járt köztünk pipájával és magába elmélyedve gondolkozott, úgy hogy eleinte e sorok írója azt hitte róla, hogy mogorva, magába zárkózott ember. Pedig az ellenkező egyéniséget ismertük meg benne. Szókimondó, egyenes ember, aki büszkén beszélt el érdemes jegyzői életpályáját, de emellett vidám kedélyű, aki tele volt adomákkal és élcelődésekkel, amelyeket azután túsztársaságunk felvidítására gyakran szedett elő szellemi élestárából. Különösen ebéd után és az esteli órákban volt szórakoztatója a merkantilista burzsoá szobalakóinak, akik sokat nevettek a komoly Gácsér jóízű adomáinak és szellemes elbeszéléseinek.

A folyosó lakói közül Holitscher Károly volt a legközelebb az előbbi szobához. Friss és egyenes gondolkozású és jóérzésű barátot ismertünk meg benne. Ismertük már előzőleg is sokoldalú közéleti működését s ebből tudtuk róla, hogy igen értékes egyéniség; de igazi becsértékében a hosszú együttlét, a mindennapos érintkezés és élet- és társadalmi felfogásának megismerése után tanultuk meg őt szeretni.

Ő volt a túszióriumnak egyik szellemi irányítója, ő volt a napi események egyik legjobb interpretálója és az esteli kaszinózásokban ő volt az egyik újságolvasónk és előadónk.

Politikai pályáján szerzett tapasztalatai éles megítélésre tanították meg, s így amikor az izzó napokban és az újságokból vett eseményekből leszűrt következtetéseit hallgattuk, amelyek nem voltak ugyan optimisták, de pesszimisták sem: igen sokszor reménykedő érülettel töltöttek el bennünket nézetei.

Sajnálkozva vettünk részt az ő egyéni sorsában; hetenként többször meglátogatta felesége és tőle tudta meg, hogy otthon levő gazdaságában milyen felfordult állapotok vannak, s hogy egyedül hagyott feleségét minő sok kellemetlenséggel molesztálják. Vele együtt, aggódtunk családjáért és az ő szorgalmasságával mintaszerűvé fejlődött gazdaságáért, s mindnyájan azon impresszióval vettünk búcsút a túsóriumtól, hogy e kedves barátunknak közéleti és politikai vonatkozásokban még jelentékeny szerepe lesz az újra ébredő Magyarországon.

Mikor Veszprémben plakátokon hirdették, hogy repülőgépek megjelenésétől kell tartani és a publikum jeladásra vonuljon a pincékbe akkor Lányi Sándor államügyész neki adta át a mi cellánk kulcsait éjjelre, hogy a repülőgépek megjelenése esetén mi a fogház földalatti helyiségeibe lejuthassunk.

Ő volt a már fentebb elmondott rémes éjszakán az ablaknál és nézte az országában történő eseményeket, hogy ha az események végzetesekké fejlődnének, ő legyen erre a figyelmeztetőnk.

Mikor a lórumkompanyia megalakult, ő még nem ismerte e játékot; de nemcsak hamar megtanulta, hanem a legjobb játékosná nőtte ki magát, s ő volt a vörös királyos figura után az egy koronás befizetéseknek a bekasszálója és a sikerültebb vörös királyfogások és a Wertheim-féle lórummegvételek eredményességénél ő volt a legegészségesebb nevető. Ő volt legközelebb a vízvezetékhez.

Holitscher után következett a folyosói lakók között dr. Mihályfi József enyinygi ügyvéd, kiről azonban ezen emléksorok írója a vele való viszonyánál fogva, érdekeltség és elfogultság címén, meg nem emlékszik.

Ellenben a következő: Wertheim Imre pusztaszentmihályfai bérlőről egyet-mást elmondunk.

Az ő túszsága is olyan volt, amellyel az otthoni házi és gazdasági viszonyai miatti aggodalmai voltak összekötve. Az ő gazdaságában volt alkalmazva a hírhedt Csizmadia Vendel, aki a földmunkások és kiscsapatok újhódosi csoportjának volt az elnöke, aki ott ebben a körzetben az ő fanatikus nagyralátásával és elkaparottságával feltűzelte a cselédeket úgy, hogy az e körzethez tartozó gazdaságokból Wertheim Imre és Bibó Dezső bérlőket elűldözték.

Wertheim túsztársunkat nemcsak a börtönben léte keserítette el, hanem amikor a fogház udvarán magába elmélyedve és elgondolkozva járt, akkor tudtuk, hogy gondolatai árván maradt gazdaságán járnak. Megtudta, hogy kiűzetése után első dolguk volt Csizmadia Vendeléknek, hogy lakását is feldőljkék, s onnan nagymennyiségű szivarkészletét és más értékes dolgait ellopkodják. Tudomására jutott az is, hogy május hó 1-én Csizmadia Vendel nagyszabású ünnepélyt rendezett a pusztán és az egybegyűlt cselédségnek 680 liter bort hozatott fel az ő volt gazdasági pincéjéből, s emellett hét birkát, két bárányt és egy száznegyven kilogrammos borjút vágatván le, ezeknek ízletes húsát bocsájtotta az ünneplő

proletárok rendelkezésére, akik azután olyan öntudatossággal ünnepeltek reggelig, hogy tömegesen megrészedtek és a legalaposabb tisztogatásra készítették elő szép lakásának parkettjét.

E hírek mellett éreztük e túsztársunknak lehangolt lelkületét, aki és vele együtt az őt majdnem naponta meglátogató és túszsága alatt Veszprémben lakó felesége folytonosan aggódtak, hogy ruháikat, ezüstneműiket és élelmiszereiket is széthordani fogják az öntudatos proletárok.

De túsztársunk szomorú sorsa ellenére részt vett a mi gondúzó és jókedvű társalgásainkban és legyőzve saját egyéni bajai feletti töprengéseit sok vidám perccet szerzett nekünk az ő jóízű humorával. Ő volt a túsziórium kényura, aki legkésőbbben feküdt le és legutolsónak kelt fel, aki a lórumpartiban következetesen megcsinálta a vörös király-figurát s aki a lórum-figura adásvételénél a legszerencsésebb vásárlásokat csinálta. Meg is fogadtuk neki és ő szívélyesen meg is hívott bennünket, hogy ha majd fordul a kocka s ő a szomorú börtön helyett ismét a szentmihályfai kastély lakója lesz megint, akkor a lórumpartikat ott nála fogjuk megismételni a Csizmadia Vendel által meghagyott jó borok fogyasztása mellett.

Negyedik lakója volt a folyosónak Lonkai Géza feketepusztai nagybérő. Az ő familiájával szemben elnéző volt a proletár zsarnokság, mert ők hárman vannak odahaza, édesatyja, fivére és ő,⁴⁵ mégis csak egyedül ő került a tömlőcbe.

Letartóztatásának elrendelésekor Budapesten volt levizsgázni a gazdatiszti tudományokból. Le is vizsgázott, ki is nevezték a saját gazdaságába intézőnek, kapott is 1000 korona fizetés-előleget, s mikor boldogan a sikeres vizsga után intézői állását elfoglalandó haza érkezett családja körébe, a legelső ebédjénél már megjelentek a terrorok és hurcolták először Enyingre, majd innen be Veszprémbe. Neki és a vele egyszerre, de külön kocsin beszállított Csikvándy Ernőnek Pervánger és Csomor voltak a bekísérőik és miként az ő elbeszélésük-ből tudjuk, épületes beszélgetést folytattak és kitűnő kilátásokkal kecsegtették őket az emberbőrbe bujt vadállatok.

Csendes, de szimpatikus barátot találtunk Lonkai Gézában, aki vasszorgalmával és gazdasági tudásával hírnévnek örvendő édes atyja és fivérével együttes munkálkodásával mintaszerűvé tette azokat a bérleteket, melyeket Lonkai Ármin és fiai név alatt régi időtől fogva a Festetics-hitbizománytól haszonbéreltek.

Túszsága alatt pipás ember lett belőle, s mint egyik tréfás társunk megjegyezte, azért, hogy intézői állásában nagyobb tekintélyre tegyen szert. A folyosón lakó túsztársok fekhelyei közül az övét az ágya mellett elhelyezett gummi mosdótálcáról és a mángorlón levő süteményei és dunsztos üvegekről lehetett megismerni.

A szórakozásul szolgáló játékokban igen használható partner volt, mert ját-

szott sakkot, kettős, hármas alsóst és lórumot. Nem tartozott rendes játszó kompániába, de ha a partik megalakulásánál szükség volt, ő mindig található és kapható volt. A kettős alsósban igen szeretett nagyokat bemondani, s nem volt ritkaság, hogy előlről: abszolút, cassa, tuli, ultimó, összes adut és családot mondott be s egyszerre 20–24-et felírt.

A folyosón volt Csikvándy Ernő az ötödik lakótárs, aki szintén az enyingi járásnak volt képviselője. Már a fentebbiekben néhány ecsetvonást adtunk róla. Győrmegeből származott 15 évvel ezelőtt Veszprémmegyébe és ez idő alatt itt szimpatikus és egyenes egyéniségével, okos gazdálkodásával és a közügyekben kifejtett agilitásával általános szimpátiát és becsülést váltott ki az egész megyében.

Ő és testvérei a háborút végig küzdötték és úgy vették ki abból részüket, hogy igazán a legnagyobb fokú becsülést érdemelték ki a maguk részére. A háború kitörésével öt testvér ment a harctérre. A mi túsztársunk Przemysl elestekor, 1915. március 21-én, orosz fogságba került és onnan csak 1918. május havában jött vissza; legfiatalabb testvére pedig hősi halált halt. Az ő öccse volt Csikvándy Ödön [helyesen Béla – Földesi],⁴⁶ aki a veszprémi hetes tüzereknek volt közkedveltségű ütegparancsnoka. Az öt hős testvérnek édesanyja a háború alatt királyi elismerést kapott.

Csikvándy Ernő megkapta gazdasági címen a katonaságtól a felmentést, hanem amikor felmentési okmányát neki kézbesítették, Przemysl már körül volt zárva. Ajánlották neki, hogy repülőn távozzék a körülzárt városból, azonban a szeretett feleség és négy szép leányáért aggódó férj és édes atya nem merte életét és sorsát a veszélyes repülőre bízni és inkább alávetette magát a hosszú szenvedés és nélkülözésnek, hogy így – bár hosszú szabadulás után – de valószínűben viszontláthassa az ő kedveseit. Túszságunk szomorú rabigájában az ő sorsa és hosszú rabsága nyújtott nekünk vigasztalást egyrésztől, de másfelől ökölbe szorított kezekkel fakadtunk ki a kegyetlen zsarnokság ellen, amely nem átallotta a hazájáért éveken át megszenvedett társunkat is szabadságától megfosztani és rabsággal sújtani.

És ez a sokat szenvedett barátunk jókedvű és mindnyájunknak felvidámítója volt, mert mikor elbeszélte fogsága történetét és éles megfigyelő képességével leszűrt és élvezetesen előadott tapasztalatait, akkor igazán mindnyájan élveztünk, mert kedves szellemi szórakozásban volt részünk.

De néha erőt vett rajta az idegesség, amit természetesnek találtunk, mert fájt neki a vele szemben tanúsított igazságtalanság, s mert azon töprengett, hogy mikor már hosszú szenvedései után a boldogság révébe vélt jutni, akkor a véget ismét oly helyzetbe sodorta, melynek veszélyességétől jobban kellett félni, mint az orosz fogság katasztrófájától.

Az orosz fogságban megtanulta, hogy a tömegesen egymás között levőknek

egymás iránt elnézéssel kell viselkedni és nem szabad aprehenzív, követelő és türelmetlennek lenni. Mikor egyik túsztársunk méltatlankodott, hogy az ő támlásszékét egy másik elfoglalta és neki a kényelmetlen támla nélküli hokedlit hagyta: kifakadt és megmondta őszintén, hogy ilyen kényelemszámba menő eljárást nem szabad követni.

Túszságunk utolsó napjaiban megbetegedett s mi őt nemcsak túsztársi kötelességből, hanem a személye iránt érzett nagyrabecsülésből részvétellel ápoltuk.

Velty Feri volt a masseur, Rosenberg Zoltán meg az ápoló. Befűtöttük a betegszobává alakított kártyaszobát, Kulcsár melegítőit használtuk fel. Jöttek az orvosok, jött a madame, de kedves túsztársunk állapota nem javult, mire a doktorok kiszabadulásunkat megelőző napon őt mentőkocsival fivére, Csikvándy Béla lakására szállították. Itt azután hamarosan visszanyerte egészségét s ma már jó egészség és frissességben családja körében van és folytatja gazdasági tevékenységét. Róla még azt jegyezzük fel, hogy május 15-én Óvárival fogadott, hogy két hónap múlva az entente megszáll bennünket. A fogadás egy Méhes⁴⁷ vacsora, melynek költségeit a vesztes fél fizeti, s melyen a tuszórium összes tagja résztvenni kötelesek.

Vajha Csikvándy nyerné meg a fogadást,^{II} mert ez esetben mindnyájan ujjongó örömmel veszünk részt ezen a vacsorán és ott majd kitör belőlünk mindaz, amit ma még a dühöngő terror miatt elmondani nem merünk.

A folyosón lakók sorozatát dr. Komjáthy László polgármester zárta be, aki a bejárati cellaajtónál volt elhelyezkedve.

A folyosón lakozó túsztársak sajnálattal észleltük, hogy e túsztársunk sokat köhög éjjelenként; biztattuk, hogy forduljon orvoshoz és nagyobb bajok elkerülése végeit eszközölje ki elbocsájtását. Nem tette meg, hanem inkább lehetővé tette bajának súlyosbodását, de nem teljesítette azt a kérésünket, hogy kevesebbet cigarettázzék.

A folyosóról nyíló kettős szobának egyikében laktak Schiller Samu és hat előkelő tekintélyes veszprémi kereskedő, akikről szintén megemlékezünk.

Schiller Samu Veszprém város főszámvevője volt, akit azonban a megyei alispán és a városi polgármesterrel együtt a direktórium elmozdított. Tanakodtam, hogy mi lehetett az oka e munkás derék ember letartóztatásának. A feleletet azután megkaptam olyképpen, hogy azért kellett Schillernek a fogházba bevonulni, mert ő kezelte a háború alatt a segélyügyeket és ő osztotta ki a liszt- és egyéb nagyszámú jegyeket.

Mi sem természetesebb, mint hogy e népszerűtlen foglalkozási ügykörében ellenségeket szerzett magának és különösen feltárták a proletárok azon vélt

^{II} Pár nap híján elvesztette (a szedő) (A Stephaneum nyomdában – Földesi)

sérelmeket, amelyeket a háború alatt itthon maradt asszonyaik a hadisegély és élelmezési jegyek körül tőle – állítólag – szenvedtek.

Schiller Samu igen szeretetreméltó túsztársunk volt. Ő volt a legkorábbi felkelő köztünk, ő szívta el a legtöbb szivart, ő volt a kártyapartiknál a leghűségesebb, de legcsendesebb kibicünk, s talán ő volt az, aki legtürelmesebben szenvedte fogházi életünk nehéz napjait. Őbenne is azt a derék embert ismertük meg, aki még a közügyeknek igen hasznos szolgálatára lehet.

E szoba merkantilista lakói közül életkoruk szerint Kelemen Imréről⁴⁸ emlékezünk meg legelőször, aki azért került a tisztességes emberek társaságába (túszorium terminus technicus), mert teljesen szegény módon proletárképen kezdte az életet és szorgalmával sikerült neki mindig többre vinni és végül tekintélyes kereskedő és burzsoává lenni. Ő volt békében és háborúban a trafik-ellátás mindenható mestere Veszprémben, akit a burzsoázia és proletárság egyértelműleg félve keresett fel, hogy szivaros és dohányos kincses ládáiból csak morzsákat is kapjon. Bezzeg a proletariátus elsöpörte az ő nagy hatalmát is. Megállapították róla, hogy kizsákmányoló volt és hogy a burzsoáknak kedvezett, elnyomta a proletárokat. Tehát átvette a trafik kezelését a proletariátus és belőle közönséges segéd lett, akinek a jóillatú regália favoritát és egyéb finom burzsoászivarokat a jónevelésű és eddig elnyomott proletároknak kellett kiszolgáltatnia.

Szegény Kelemen bátyánk összeszorult szívvel és halk hangon káromkodva adta ki ezeket a jó szivarokat s fájdalmat okozott neki, hogy burzsoá-barátainak csak rövid szivarokat, vagy legfeljebb portorikókat adhat.

A fogházba való bejövételének történetét érdekesen mesélte el nekünk, belekönyvezett az elmondásba; de mi is derült lélekkel hallgattuk és ismételten elmondattuk históriáját

Úgy volt, hogy ő már az első túsztársaságnak tagja volt, akik szabadon mozogtak otthon, csupán az volt a kötelességük, hogy naponta délelőtt és délután jelentkezniök kellett a vármegyei direktoriumnál. Aranjuezi szép napok⁴⁹ voltak ezek – mint Kelemen mondta – a mostanihoz képest, lehetett otthon bort inni, csak a városból nem volt szabad távozniok.

Kinyíltott pedig a tavasz és Kelemen bátyánknak hírneves kenesei szőlőjében a szőlőmunkák megindultak. Szüksége lett volna, hogy kimenjen és gazdai szemével segítse elő a jövő bortermés rügyezését és megtekintse pincéjének borkészletét. De ez neki nem volt lehetséges, mert ő túszi állásban volt és így naponkénti jelentkezések miatt nem távozhatott a városból. Gondolt tehát egy nagyot és elment Lusztighoz audienciára és tisztelgésre. Bement hozzá fekete szalonkabátban, meghajtotta magát és bemutatkozott, hogy ő Kelemen Imre, Lusztig kezét fogott vele és kijelentette, hogy örül a szerencsének.

Ez a barátságos fogadtatás felbátorította Kelement és elmondotta, hogy neki

Kenesén szőlője van és az ottani munkálatokhoz kimennie kellene, de túszságával járó kötelezettségei ebben gátolják. Kérte, hogy adjon neki Lusztig néhány napi szabadságot, hogy ez idő alatt gazdasági dolgait elintézhesse.

Lusztig erre oly kijelentést tett, amit Kelemen nem is mert álmodni, mert azt mondta:

– Kelemen, Ön mától fogva szabad ember.

Kelemen bátyánk örömeiben és meglepetésében elfeledkezett arról, hogy egy cím nélküli proletárfőnök előtt áll és remegő ajakkal rebegte:

– Hálásan köszönöm, nagyságos Uram!

És ment haza boldogan, hogy azután másnap a szabadság legteljesebb ihletével elmenjen kenesei tuszkulánumba.⁵⁰

Ámde az öröm nem tartott sokáig, mert még aznap este hírül hozta neki a cselédeány, hogy plakát van kifüggesztve, melyen az újabb túsok névsora foglaltatik. Habár Lusztig kijelentése után ő már örökre szabad embernek hitte magát, mégis kíváncsiság késztette, hogy megnézzze, hogy helyette ki lett kinevezve.

A plakát elolvasása azonban jég hideg zuhanyként hatott reá, mert a második kiadásban nemcsak ott látta saját nevét is, hanem azt is olvasta, hogy kötél általi halál vár a túsokra, ha bármiféle ellenforradalmi mozgalom leend Veszprém városában. De meg volt írva az is, hogy senki a túsok közül a városból ki nem mozdulhat.

Tehát Lusztig őt megcsalta. Tehát csak pár percig volt ő szabad ember, tehát vége a kenesei kirándulásnak s a kötél hurka és réme lebeg felette.

Az éjjel nem aludt semmit, másnap nem evett és délután már jöttek a terrorok, akik elhurcolták otthonából és behozták ide miközénk. Kelemen bátyánk volt közöttünk a legdühösebb ellenforradalmár. Feltettük, hogy erélyes (a k. I.) kifakadásait a kémek meghallják. De felvidított bennünket „szabad ember” történetének s Lusztig iránti nagyrabecsülésének elbeszélésével, és ha proletárüzletté tették is az ő trafikját, az ő erélyes szakértelmével gondoskodott rólunk, hogy a proletártrafik örömeiben mi is részesüljünk.

Emellett még azért is szívesen emlékszünk reá, mert a szakszervezeti megnyíráson felül is kedves felesége útján juttatott nekünk a burzsoák részére eldugott tartalékjaiból. Az ő kedvéért meglátogatott bennünket egyik vasárnap Demjén Márton ref. esperes úr, aki buzdított és vigasztalt bennünket és Kelemen kifakadó kérdésére, hogy mondja csak nagytiszteletű úr, mi lesz velünk, azzal biztatott:

– Majd megsegít bennünket az entente!

A merkantilisták sorában Politzer Miksa, Reiningger Dezső, Kulcsár Károly, Schertz Miksa és Deutsch Izidor voltak még e sorok lakói, akiket e sorok írója csak a túsóriumban ismert meg s életük és működésük korábbi históriáját nem

ismeri. Valamennyiükről egyformán feljegyzem, hogy mind derék, egyenes férfiak, akik csakis tisztességes gondolkodásuk és iparkodó életmódjukkal jutottak a túszóriumba. Az, hogy közöttük egyik is ellenforradalmár legyen, kizártnak volt tekintendő, de különösen species számba ment a szelídlelkű Deutsch Izidor, akire, hogy ha kérdezték tőlünk, hogy miért kerültünk be, reá mutattunk, hogy Deutsch Izidort az ellenforradalmárok mintaképeül tekintették.

A merkantilista-társaság bizonyos tekintetben klikkszerű életet élt. Ők maguk között anekdotáztak, lefoglalták Gácser bátyánkat előadóul, külön kártyáztak és külön szőtték a jövődő álmait. Ennek ellenére velünk érezték.

Voltak a merkantilista-társaságnak külön tréfái és szokásai. Például mikor a minden jó és kényelmessel felszerelt Kulcsárnak egyik reggel lábvizet hoztak hazulról, Politzer elvtárs erre azon megjegyzéssel figyelmeztette:

– Kulcsár, meghozták a reggelidet.

Kényelmes és pihenő életet éltek és későn keltek. Ámde a szabadulás napján már nem voltak ilyen kényelmesek. Mint fentebb már elmondtuk, előző este megjött a hír, hogy a veszprémi túsók szabadok és másnap kilenc órakor a direktóriumnál kell megjelenniük. E jó hír olyan kellemesen hatott a merkantilista-társaságra, hogy Kulcsár már fél hatkor megjelent az ő lavórával és megindult a szobájukban a pakolás. Hat órakor már mind készenlétben voltak, sőt ekkorra már ágyneműik és egyéb tárgyaik is össze voltak pakolva.

Most még az utolsó szoba társasága van hátra. E szobában az ajtó mellett az egyik oldalon Jókai-Ihász Miklós, a másikon Rosenberg Zoltán voltak elhelyezkedve.

Jókai-Ihász Miklós, a devecseri járás reprezentánsa, volt a túszóriumnak legfiatalabb tagja. Bekerült, mert tekintélyes vagyonnak volt a tulajdonosa.

Nem tudjuk, hogy azelőtt is ideges volt-e, de a fogház nagyon megviselte idegeit, úgy hogy naponta eljött hozzá orvosi látogatásra Vadnay Szilárd, megyei főorvos, aki őt fogházbanléte alatt állandóan gyógykezelt. Idegessége akkor lépett tetőfokára, mikor a devecseri ellenforradalom eseményei fülünkhöz jutottak, mikor értesült a devecseri kivégzésekről, Belák Bandi sorsáról és az ő kedvelt kolontári tanítójának⁵¹ lófarkára kötéséről.⁵²

Izgatott lelke nemcsak az ő otthonlevő jó embereinek, barátainak és ismerőseinek sorsáért aggódott, hanem azt is magába szuggerálta, hogy a devecseri eseményekért őt, mint ottani túszt fogják meglakoltatni.^{III} Hiába vigasztaltuk és biztattuk, hiába mondtuk neki, hogy kiváló szerencséje neki, hogy nem volt otthon, hanem köztünk van, mert ártatlanul is belekerült volna az ellenforradalmi vád-

^{III} Mint később kiderült, csak dr. Óvárit és dr. Rupertet akarta Lusztig felakasztatni, de társai ellenálltak. (A szerzők jegyzete – Földesi)

lottak társaságába, nem tudott megnyugodni, hanem folyton tépelődött, elmélyedett és nyugtalankodott.

Olyan ideges lett már, hogy mikor egyik nap nem találta az ivópoharát és a tisztogató rablányok órét gyanúsította annak elvitelével, csak nehezen tudtuk lebeszélni arról, hogy az őrt a pohárért fel ne jelentse.

Neki voltak a legszebb könyvei, ő volt a társaságunkban a leglassabban étkező és a legcsendesebben mosdó és a lófarkos kolontári tanítóval ő tartotta a leg hosszabb gazdasági megbeszéléseket.

Kiszabadulásunk előtt két nappal engedélyt kapott a direktóriumtól, hogy a kolontári tanító kezessége és felügyelete alatt hazamehessen 48 órára értékpapírjainak elhozása és letétbe helyezése végett. Elment s így a túsórium szétosztása alkalmával nem volt otthon, miért is ez úton búcsúzunk tőle, kívánva neki, hogy nyugalmit és higgadságát mielőbb teljes mértékben visszanyerje.

Jókai-Ihász Miklós után következik Rosenberg Zoltán, a Veszprémmegyei Takarékpénztár főkönyvelője. A túsórium legkövérebb, de leghiggadtabb tagja. Keveset beszélő, de mélyen érző és egészséges gondolkodású egyén, aki hivatalában mintaszerű, kiváló munkaerő és szakember és Veszprém társadalmának közkedveltségű tagja.

Nem vett részt soha politikai vonatkozású mozgalmakban s így fogva tartását nem tudtuk mással magyarázni, mint népszerűségével és azzal, hogy minden társadalmi osztálynak kellett képviselőjének lenni s az övében őt tartották erre a leghivatottabbnak.

Ő volt a mi pénzügyi szakértőnk, aki nekünk a fehér pénznek értékét és leadott értékpapírjainknak várható sorsát megmagyarázta, s akitől megtudtuk a Lusztig-féle utalványozások rendszerét.

Ő magyarázta meg nekünk, hogy a tanácskormány rendszere mellett minő sorsra jutnak a pénzintézetek s hogy a felemelt tisztviselői fizetésekkel hogyan zszugorodnak semmivé a szép tiszta jövedelmek.

Mikor megjelent a pénzintézeti tisztviselők fizetését szabályozó rendelet és gratuláltunk neki 36.000 koronás évi fizetéséhez, szerény és gúnyos mosollyal háritotta el üdvözlésünket és kiéreztük szavaiból, hogy ő szívesebben látná a régi rendszert és a régi fizetést.

Mikor a kártyapartiek megalakulni kezdtek, szerénységével úgy mutatta, mintha ő nem is tudna játszani. Pedig mikor aztán nagy rábeszélésre velünk tartott, kiderült, hogy Veszprém város legjobb játékosával kerültünk együvé, aki a tarokban egymás után vitte el az ultimó kasszákat, aki az alsósban még Lonkai Gézát is túlszárnyalta, s aki szép és ügyes játékaival tisztességes jövedelemre is szert tett a túsóriumban.

Megismertük Csikvándy betegsége alatt jószívűségét és odaadását, mikor lát-

tuk, hogy hogyan megápolta kedves betegünket, s hogy még éjjel is kijött hozzá, hogy megnézzze és segítségére legyen.

Mindenkor kedves emlékünkből fogjuk Rosenberg Zoltánt megőrizni, aki viszont meggyőződésünk szerint szerető barátságában megtartja a tuszórium tagjait.

Ezután következtek helyi sorrendben a Vety-fiók, Pista, Miklós és Feri, kikről együttesen jegyezzük fel megemlékezésünket. Három testvér, három szép hatalmas férfialak; három becsületes és egészséges gondolkozású magyar ember.

A három Vety-fiú az ő hajthatatlan és meg nem alkuvó egyéniségükkel és az erőt és bátorságot visszatükröző férfiasságukkal az ellenforradalmi hazafiaknak valóságos megszemélyesítői voltak társaságunkban. Egyénileg különbséget nem lehetett köztünk tennünk, mert mindhárman aranyos fiúk voltak, akik beszédesen hirdették:

– Nézzétek, amiért becsületesen dolgoztunk, ezért kellett nekünk ide a börtönbe kerülnünk.

Azért hozták be mindhármat, mert egyforma erős egyéniségek, olyanok ők mindnyájan, kik ha fehér gárda alakul városunkban és megyénkben, ők lettek volna a legelsőik között és a legkiválóbbak. Jó szimatja volt a direktóriumnak, mert a Vety-fiúkban a proletároknak dühös ellenségeit, de a mi ügyünknek igaz harcosait ismertük meg.

Ők képviselték társaságunkban a legoptimistább elemeket, nekik volt a vörös hadsereg⁵³ fegyelmezettsége és a proletáröntudat iránt a leglekicsinylőbb véleményük; ők voltak köztünk a Hosszú-utcán robogó autók megfigyelői a börtönablak vasrácsai mögött.

Ágyaik egymás mellett voltak elhelyezve és kiheverték magukat, úgy hogy egyébként is duzzadó férfierejükkel ugyancsak meg fogják állani helyüket a nem frázisok szerint dolgozó társadalomban. Nem volt szerencsénk ugyan az ő jószágos öreg édesanyjukat megismerni, de annyit tudunk és mondhatunk, hogy büszke és boldog lehet az az édesanya, akinek három ilyen derék, kiváló fia van.

És amikor búcsúzáskor kezet szorítottunk velük, azzal a tudattal váltunk el tőlük, hogy az ő kedves barátságuk a tuszóriumon túl is fenn fog köztünk maradni és a közéletben velük hasznosan fogunk még együtt munkálkodni.

E szobának volt még lakója Radocza Vince, veszprémi vasúti állomásfőnök is. Nála is talányszámba ment, hogy ez a szelíd, csendes ember, aki a proletariátusnak is elsőrendű szükségletét képező állásban van, hogyan és miért lett tús. Azért, mert szintén közszeretben álló ember Veszprémben; azért, mert a „Méhéstársaság”-nak elnöke; azért, mert sertéshizlalás és tenyésztéssel is fog-

lalkozott és azért, mert szelíd és csendes természete dacára nem hízelgett a proletároknak és végre, mert Erdősnek nem volt kedves embere.

A későbbi események és pedig a júniusban kitört vasúti sztrájk veszprémi eseménye folytán örültünk, hogy közénk került, mert így történt, hogy azután a túszórium után hosszabb szabadságra ment és így a veszprémi szomorú vasutas események már nem találták hivatalában. Ha Radocza a vasúti sztrájk alatt ott-hon lett volna, akkor kétségtelenül a kegyetlen erőszak őt is pellengérré állította volna, s őt is fenyegette volna az akasztófa réme.

Radocza volt a túszóriumnak leghitelesebb hírforrása, mert jöttek hozzá vasutas látogatók, akiknek – ha egy nagy hivatalos könyvvel hónuk alatt jöttek – meg volt engedve a hivatalos látogatás numerus claususán felül is a bejövetel.

Ezek és köztük a leghívebb, Röschenthaler hozták a külvilágból a híreket és sejtették, hogy a vasutasok nem lelkesednek a kommunizmusért és hogy egy szívvel és lélekkel és egyhangúlag nem hajlandók a vörösök közé beállani.

Radocza bácsi jól érezte magát közöttünk, csak a Méhest sajnálta és azt számítgatta, hogy hány üveg jó borral lesz gazdagabb a túszórium ideje alatt.

Rendületlen jó magyar érzésű hazafit, egyenes érzésű barátot ismertünk meg benne és szerencsésnek tartjuk azt a vasúti tisztikart, amely ilyen derék embert és tisztviselőt a magáénak tudhat.

Utolsónak maradt a gárdából dr. Rupert Rezső, akit pedig érdeme szerint az elsők között kellene kiszerkeszteni. Őserő, duzzadó szellem és ellenforradalmán typus. Ha mi mindnyájan a többiek dühösek voltunk a rendszerre, ha mi elégedetlenkedtünk, forrongtunk és az elnyomatásért zúgolódtunk: Rupert Rezső barátunk százszorosán és ezerszeresen túltett mindnyájunkon.

Ha a többieknél csodálkoztunk, hogy miért kerültek be, önála ezt természetesnek találtuk, mert ő még a proletariátus uralomra jutása előtt elkeseredett harcot folytatott a Károlyi-rendszer és az ezáltal felszínre hozott szocialista komédiázások ellen s mint a kisgazdapártnak egyik vezető harcosa, szóval és tollával, annak varázsos erejével, a haza legnagyobb veszedelmének hirdette azt a kétszínű és hazafiatlan szereplést, amellyel ezek Magyarországot a legnagyobb pusztulásba beledönteni fogják.

Az ő éles esze és hazafiúi érzülete megsugalmazták neki, hogy mi lesz a Károlyi-kormány és a szocialisták szereplésének a vége – sajnos bekövetkezett, mert mindaz, ami van, az ő tervszerű gonosz működésüknek eredménye.

S mikor Rupert akkor ifjú lelkesedésének és tudásának egész erejével küzdött ama rendszer ellen, ő nem ijedt meg semmitől, hanem törhetetlenül és a meggyőződés entuziazmusával hirdette, hogy Károlyiéknak és a szocialistáknak pusztulniuk kell, mert ők végromlásba döntenek Magyarországot.

Tehát a kommunista bandának ezt az embert el kellett az útból távolítania,

mert aki már az előzményekért is úgy küzdött, az a mostani szomorú következményekért s azok ellen harcolni nem szűnt volna meg; hanem képes lett volna a legvehemensebben fellépni ellenük és képes lett volna szemükbe mondani, hogy gazemberek, rablók és bitangok.

Nem felejttem el azokat a szarkasztikus mosolyokat, azokat a lekicsinylő megjegyzéseket, amelyekkel Rupert az újságok hazugságait és a proletariátus dicsőítésére összehalmozott frázisait olvasás közben kísértc. Törhetetlenül hitte és meggyőződésképpen hirdette, hogy a kommunista rendnek föltétlenül össze kell omlani és logikus eszével előre látta, hogy a népbolondító népbiztosok hogyan fognak majd repülősdit játszani és a lámpavasakra felfüggesztve, ott tornajátékot tartani.

Neki ott volt a helye közöttünk és mi örültünk a vele való együttlétnék. Ismerte ő nagyon jól a kommunista tanokat, tudta, mert olvasta és jól megjegyezte magának a kommunista kísérleteket és históriákat.

Elmondta tudását és applikálta a mi viszonyainkra és éles logikájával levezte, hogy Károlyi által megkezdett és a Lombroso kinézésű iparlovagok⁵⁴ által végrehajtott kommunista rendszernek önmagában össze kell omlania. De kifejtettük előtte és osztotta felfogásunkat, hogy a mostani rendszer összeomlása után keletkező új világban első dolgunk lesz a jog és alkotmányfolytonosság megszakadt fonalát helyreállítani és hazánk pénzügyi viszonyait megjavítani. És ebben a hazafias munkában, a hazafiak tudó és akaró tagjainak össze kell fogni és forrni a hazafiság és alkotmányosság érzületében.

És ennek a hazafias munkának és együttes működésnek olyannak kell lenni, mely összezúzza örökre a reánk leselkedő mérges kígyónak fejét s mely megbünteti és eltíporja a gyenge jellemű bűnös egyéneket, akik szolgálatába szegődtek a bűn, a gonoszság és a haza tönkretételének.

Rupert Rezső volt a túsзорium költője, ő volt a mi szíves fotográfusunk s ha elborult hangulattal tűnődtünk a rossz híreken és türelmetlenek voltunk, ő volt a mi felvidámítónk, az ő optimizmusával a mi megnyugtatónk.

Amilyen okos, logikus embert ismertünk meg benne egyik oldaláról, úgy látuk benne a bohém és gondtalan természetet is megnyilvánulni. Egyik túsztársunknak elkeveredett a lavórja és kereste, hogy a takarító leányok nem tették-e másiknak az ágya alá, mert ott voltak elhelyezve. Rupert ágya alatt talált egy az övéhez hasonlót s mikor kérdést intézett hozzá, azt felelte, hogy bizony ő azt sem tudja, hogy volt-e neki és milyen volt az ő lavórja, de mindenesetre átadja a felismerni vélt mosdóedényt.

Ez a lavórügy sokáig humoros alakban tárgyaltatott a túsзорiumban; de végre a lavórt kereső tús sógorasszonya egy felismerési szemle után megállapította, hogy nem a Rupert birtokában levő veszett el, hanem a keresett lavór használá-

ton kívüli állapotban volt egy másik szobában, így tudta meg Rupert, hogy mégis az övé az a bizonyos lavór.

Egyik éber óre volt annak, hogy a túsok jókedve alább ne hagyjon. Ezt már az első órában megalapozta, mikor a lehangolt túsokat, kik nem tudták, hogy a következő órában mi lesz velük, mert Csomor, a híres megjegyzéseivel gondoskodott arról, hogy csak rosszra készüljenek, sorban megkérdezték őket, hogy mi a kívánságuk, sokan úgy értették, utolsó kívánságuk, dr. Rupert tréfásan felelt:

– Kérek egy külföldi útlevelet.

Sokáig mulattunk azon, mikor első affairját dr. Török Gyulával, a rendőrkapitánnyal elbeszélte. Röviden ide iktatjuk.

Aznap, mikor Török veszprémi állását elfoglalta, Rupert volt az első paciensé. Vadászkutyája ebzárlat dacára, künn találtatott az utcán. Török szigorúan rátelefonált Rupertre, ki mikor hallotta, hogy az új rendőrkapitány beszél, szívélyesen üdvözölni akarta, szerencsésnek nyilvánítván magát, hogy a rendőrkapitány úrral mindjárt az első napon, habár csak dróton, megismerkedhetik.

– De nem úgy van az, ügyvéd úr, az ön vadászkutyáját ma künn találta a rendőrség az utcán.

– Nos és az olyan nagy baj?

– Hogyne volna az, ebzárlat van. Reggel kiplakátoztattam az utcán.

– Bocsánat, az a szegény kutya nem tud olvasni.

– Tessék komolyan venni, ha Önnel egy rendőrkapitány beszél.

– Kérem, kérem.

– Elvitetem a kutyát a sintérrel.

– Most meg én kérem, hogy komolyan méltóztassék beszélni, mert én el nem hiszem, hogy ahhoz a szegény kutyához olyan szigorú akar lenni a „főkapitány” úr.

– Kérem, már ki is adtam a parancsot.

– Ne fárassza a szegény sintér urat, én a kutyát oda nem adom.

– Hogy gondol ilyet az ügyvéd úr? Jogegyenlőség van!

– Igen, tudom, de az csak az emberekre áll, a kutyákra nem. Egy finom vadászkutyával nem lehet úgy bánni, mint valami komisz, közönséges kóbor ebbel. Nem engedem a kutyát.

– Karhatalmat küldök ...

– Hiába lesz, kedves főkapitány úr, én a karhatalmat a házamba be nem eresztetem, ha pedig ezért a csekélységért betör hozzám, a felelősség... (A kagylót lecsapta dr. Török.)

(Félóra múlva, mialatt a rendeletekből más meggyőződésre jutott.)

– Halló, kedves ügyvéd úr, tessék a kutyát otthon elzárni. Aztán szent a béke.

– Kérem, máris megtörtént. Részemről is szent ...

Maga dr. Török is kacagva hallgatta az élményt, csak ennyit szól néha közbe: – Rezsőkém, úgy-e egy kicsit mégis csak... Mondd az uraknak.

Efféle kabarézás napirenden volt a szomorú tanyánkon. Tele volt a levegő azzal a ki nem mondott, de minden percben gondolt jelszóval: Kacagva halunk meg.

Kedvesen élveztük, mikor kis gyermekei meglátogatták és a hozzájuk való ragaszkodás, szeretet megnyilvánulásából láttuk előcsillanni túsztársunknak érző szívét.

Kedves volt, mikor legkisebbik lánya, a négy éves kis Jancsika [sic! – Földesi], naponta bejött megvetni az ágyát. Derültünk, ahogy az apró kis baba megpacskolta jól a vánkosokat, kisimította a lepedőt úgy, hogy fölmászott az ágy közepére, mert máskép a sarkokat nem érte el. Aztán összerendezte apukája bohémtyányját s végül komolyan megkorholta, hogy: apuka nagyon rendetlen. Csakhogy valaki már egyszer akadt – gondoltuk – aki még Rupertet is megleckézteti.

Most, mikor túsзорiumom emlékeit írom, hallom, hogy Rupert meglépett, elment Ausztriába s ott kiváló magyar emigránsok társaságában, a külföldi sajtót informálva, készíti elő a talajt a nemzeti felszabadulásra.⁵⁵ Ha majd hazajön, melegen szorítunk vele kezét és emléksorainkat elsősorban az ő cenzúrája alá adjuk, hogy aztán ezt az ő megfigyeléseivel kiegészítve, túsзорiumunk emlékeinek méltó megörökítésére közreműködjék.

Befejezem feljegyzéseimet. De utolsó szavam Veszprém város intelligens és jóérzésű közönségéhez szól, melynek a túsok nevében hálát és köszönetet rebegek azért a kitüntető figyelemért és részvétért, amelyben bennünket túszságunk tartama alatt részesíteni szívesek voltak.

A túsok szenvedtek, de szenvedéseiket türelem és hősiességgel viselték s ebben a hazafias érzésen kívül vezette őket az is, hogy Veszprém városának a kommun alatt tanúsított s a nemzeti eszmék visszaállításáért vágyó érzületében rejlő dicsőségét emeljék.

Még egy szomorú feljegyzést teszünk, mikor a túsзорium egyik tagjának haláláról megemlékezünk. Nagy Ádám Mihály túsztársunk június hó 9-én meghalt. Kiszabadulása után ágyának esett, mert már behurcoltatásakor esés következtében beteg volt és a fogház folyosóján meghűlvén, súlyosan megbetegedett. Betegségét súlyosbította a kiállott kocsirázás és a fogház izgalma, de a bajt halálossá tette a beteg embernek benső lelkiállapota, amelyet a kommunista-uralom és a haza állapota feletti kétségbeesés idéztek elő.

Nem is akartuk elhinni, hogy ez az erős, ez a tettekre képes és temperamentos ember ily hamar elpusztuljon. Nagy temetése volt, az enyingiek azt mondták, hogy meghalt az enyingi kispap királya.

Sajnálatos és felháborító esemény zavarta meg az enyingi intelligencia és a kisgazdák kegyeletét. Ugyanis Enying község jegyzője a halál hírére kitűzette a községháza ormára a nagy fekete gyászlobogót, azonban a járási intéző-bizottság rendeletére azt bevonták.

Sajnos, a közlekedés nehézségei és az esetleges demonstráció elkerülése okából mi túsok nem róhattuk le kegyeletünket s nem nyilváníthattuk meg a tavasz fehér rózsáiból font koszorúval kegyeletünket. De lerójuk ezt a kegyeletet most a fájó megemlékezés és az érdem iránti elismeréssel és egyúttal kérést intézünk dr. Óvári és dr. Rupert túsztársainkhoz, hogy tegyenek nekünk javaslatot, hogy mily módon nyilváníthatnánk meg utólag illő alakban fájdalmas érzésünket és elismerésünket elhunyt túsztársunk irányában. Az ő indítványuknak gyakorlati keresztülvitelét e sorok írója vállalná magára. Az összes túsztársaktól meghatva búcsúzunk és kérjük őket, hogyha feloszlott is a túsok szakszervezete, maradjon meg közöttünk az igaz becsületes magyar barátságunk erős kapcsolata.

II. RÉSZ

Nem lenne egész ez a kedvesen, szépen megírt kis túsmonográfia, ha a túsztársaság egyik legkedvesebb alakjáról, kiről megfélekedzett a vele szemben nagyon is elfogult krónikás, meg nem emlékeznénk.⁵⁶ Ez dr. Mihályfi József, a kiváló, tudós és gavallér enyingi ügyvéd. A mai ügyvédeknek abból a ritka fajtájából való, ki szép hivatását az eszmények, a jog, igazság, törvény és humanizmus kultuszának fogja fel. Szeretetreméltó modora mindnyájunk kedvencévé avatta. A vezérférfiak közé tartozott, ki minden tanácskozásban és tervezésben részt vett, az összes titkoknak birtokában volt. Logikus agy, harmonikus, derült lélek, ékesszavú vigasztalója volt mindig a csüggedőknek, ha nem is volt optimista, a pesszimizmustól még távolabb állott. Egykedvűen, sőt humoros kedvvel nézett minden bekövetkező rossz elé. Példája tartotta a lelket sokakban. Szerető, résztvevő szívű bajtárs volt, kiben azonban a gyengéd figyelem és szelíd érzések mellett az igazi magyar úr erős, férfias lelke lakozott, fess, daliás alak, kinek megnyerő, kedves arcáról az élet derús pírja mellett a jövő bizalma sugárzott megnyugvásul azok számára, akik szorongva kételkedtek.

Munkához szokott. A fogházban sem tudott tétlenül pihenni. Talán a legszorgalmasabb olvasó volt; de mihelyt a napi társalgás ideje elérkezett, a séták idején s az esti szieszta alatt ő volt a legkedvesebb csevegő. Akármi történt, tréfásan mindjárt valami jogesetet csinált belőle s hogy visszaringassa magát a régi jó időkbe, komolykodó arccal felkereste szívéből kedvelt barátját, a másik túsügyvédet, dr. Rupertet s feladta neki a rébuszt. Rupert persze szintén tréfásan oldotta meg a kérdést, ezen aztán az egész társaság mulatott. Ő volt a lavór-ügy másik hőse és sehogy sem tudta Rupert könnyelműségét megérteni, hogy minden bizonyítás nélkül át akarta neki engedni a lavórt, melyet azonban Mihályfi sem vitt el. Kutatta napokon át a bizonyítékokat, míg végre sógornője, a bájos Mihályfi Károlyné, ki feledhetetlen jó malacpecsenyével szokta a túsztársaságot

meglepni, be nem tanúsította, hogy a lavór csakugyan Ruperté, mert nem azonos azzal, amit ő sógorának beküldött. A „pört” tehát ezúttal, bár ritkán esik meg vele, Mihályfi vesztette el. A kártyapartiknak is egyik lelke volt dr. Mihályfi. Élénken játszott, kedves szellemes megjegyzésekkel kísértc a játék menetét, szívből kacagott, ha valaki a lórumban elcsípte a vörös királyt, vagy elvesztette a megvásárolt lórumot.

Bármily egészséges lelkű volt, mégis szentimentalizmusra hajlott s közölünk talán senki sem tudta úgy átérezni mások szenvedéseit, mint ő, pedig neki is volt mire fájdalommal gondolni. Ha otthona, szerető hitvese, becsukott szép irodája önfeledt pillanataiban, mikor nem kellett másokat vigasztalnia, eszébe jutottak, sokszor láttuk, hogy homloka elborul. Akkor aztán nekünk kellett kiragadnunk a komolyságból valami jó tréfával. Mindjárt magához tért, eszébe jutott, hogy neki nem szabad rossz képet vágnia, mert ijedséget, szomorúságot olvasnak le a maguk számára azok, akiknek vigasztaló napja az: ő derűs arca volt.

Mindnyájunk szívébe belopózott az ő nemes, kedves alakja, s ha már annyit fáradt azért, hogy – magáról most is megfeledkezve másoknak emléket állítson – sejtethi a nyájjas olvasó, miről van szó – akkor első sorban ő érdemli meg, hogy az ő alakját is szerető tollal megrajzoljuk, valami halvány hasonlósággal ahhoz, ahogyan szívünkben él.

UTÓIRAT

A volt veszprémmegyei túsok a kiszabadulás évfordulójának napján, azaz 1920. május hó 20-án ünnepélyes összejövettel tartattak Veszprémben.

Megjelentek Veszprémből: Komjáthy László dr. veszprémi polgármester, Óvári Ferenc dr. takarékp. igazgató, Radocza Vince veszprémi állomásfőnök, Rosenberg Zoltán faipari igazgató, Schiller Samu ny. városi főszámvevő, Veltly Ferenc gazdász, Veltly Miklós nagybirtokos, Pósa Endre és Veltly István nagyiparosok, Deutsch Izidor, Gunst Ignác, Kelemen Imre, Kulcsár Károly, Politzer Miksa, Reininger Dezső és Weisz M. Ignác kereskedők; a vidékről Csikvándy Ernő nagybirtokos Ágostonpuszta, Gácser Lőrinc körjegyző Városlőd, Holitscher Károly nagybirtokos Csetény, Jókai-Ihász Miklós nagybirtokos Lőrintepuszta, Kenessey Pongrác dr. főszolgabíró Enying, Lonkai Géza nagybirtokos Feketepuszta, Mihályfi József dr. ügyvéd Enying és Wertheim Imre nagybirtokos Enying.

Délelőtt 10 órakor szentmise volt a székesegyház-templomban, amelyet Simon György kanonok celebrált fényes segédlettel, orgona- és énekkarkísérettel; 11 órakor tisztelgés Rott Nándor dr. megyéspüspöknél, utána a volt túsok Lányi Sándor dr. kir. főügyésznél tisztelegtek, megköszönvén neki a fogás tartama alatt tanúsított bátor s fölládozó magatartását. Délben 1 órakor társas ebéd volt a Méhesben; itt az első pohárköszöntőt Óvári Ferenc dr. mondotta, utána Radocza Vince tartotta az ünnepi beszédet; felköszöntőt mondtak még: Komjáthy László dr. és Mihályfi József dr.; végül Weisz M. Ignác humoros bevezetés után a következő nagy tetszéssel fogadott alkalmi mókáját adta elő:

Visszaemlékezések a túszságra

Múlt év március hó huszonegyedikén
történt hazánkban az a katasztrofális esemény:
egy gyilkos banda magához ragadta a hatalmat
és megkezdte a mindent romboló s pusztító uralmat.
Csak úgy hömpölygött a vészhozó rendeletek özöne,
nem volt abból senkinek sem öröme.
Minket is egy ilyen rendelet sújtott mélyen.
túszul jelöltek ki diktátoros keményen!

Kezdetben nem volt e tisztséggel semmi baj,
de a magas kinevezés után néhány hétre ó jaj!
kiadták azt a szigorú parancsot:
„tegyétek hűvösre a tús-csapatot!”
Vörös banditák hurcoltak minket a börtönbe,
ebben tellett a gaz bitangoknak öröme.

Huszonnyolcan valánk a fogházban elzárva,
de eszem-izszommal hazulról bőven ellátva.
Azzal rémítgettek folyton, hogy a bitófán meghalunk,
de a megijedésen kívül nem történt más bajunk.
A társaság maga nagyon előkelő vala,
s fájdalmunk dacára jó humor urala.

A női fegyencek osztálya volt a lakásunk,
ott az éjjeli csendben poloskákra vadásztunk;
ebben Radocza [állomási főnök] barátunk szerzett kiváló kvalitást,
jobban értette ezt, mint a vonat-indítást;
esténkint pedig kabarékat rendezünk,
ha ezt meguntuk, kártyákat keverünk.
Látogatókban sem volt hiány,
szívesen fogadtuk, akár fiú vagy leány!

Legemlékezetesebb marad előttünk,
amikor meglátogatott megyéspüspökünk,
szavaiból remény és vigasz fakadt,
ez szívünkben mélyen bevésve marad!
Lányi főügyész nevét is hálásan említjük,

amit ő s gárdája értünk tett, soha el nem felejtjük!
Így múltak az éjjelek és a napok,
el voltunk zárva, mint a rabok!

Május huszadikán, ó végre
föltekintettünk mindnyájan a szabad égre,
hálát adva a mindenható Istennek,
hogy újra visszaadott az életnek!
Ezzel lezáródik életünknek egy rémes fejezete
és vele túszságunk szomorú története.

A társasebéd a legemelkedettebb hangulatban a késő esti órákban ért véget.⁵⁷

1. számú melléklet

Nyílt levél

A Veszprémi Nemzeti Tanács intézőbizottságának. f. hó 15-én tartott elnökválasztó ülése alkalmából ERDŐS BÉLA barátomhoz, a Máv főmérnökéhez

Veszprém

Igen Tisztelt Barátom!

Összejöttünk ma a városházára, hogy a Veszprémi Nemzeti Tanács volt elnöke, dr. Rainprecht Antal helyett, kit időközben kormánybiztos-főispánná neveztek ki, új elnököt válasszunk.

Már eleve úgy egyeztünk meg szociáldemokrata barátainkkal, hogy népgyűlést nem hívunk egybe, mert ez nem kívánatos izgalommal járna, hanem az intézőbizottság maga ejti meg a választást.

Nos, összejöttünk.

Neked és szociáldemokrata elvtársaidnak – mielőtt a jelenlevő polgári többség csak szóhoz juthatott volna is – az volt a kívánságtok, hogy az elnöki állást szociáldemokratával töltsük be. Mintegy ultimátumként hoztátok elvbarátaitok üzenetét, hogy Neumayer Imre, a helyi szervezeteknek elnöke, legyen az elnök.

Ezzel szemben rámutattam arra, hogy Veszprém város közönségének többsége a polgárság; ennek köréből kell tehát elnököt választanunk, mert világszerte elfogadott parlamentáris elv, hogy a kisebbség a többség fölött nem uralkodhatik. Ez sértené nemcsak az igazságot, hanem a többséghez tartozók önérzetét is.

Illusztráltam a francia forradalom idejéből vett példákkal, hogy a kisebbség uralma mindig terrorra vezet s véresen megbosszulja magát. A francia jakobinizmus is – Franciaország akkori kisebbsége – mely klubjai segítségével annak idején kezébe ragadta a hatalmat, azt csak ideig-óráig tudta megtartani. Tengernyi vér és könny árán, miután a kisebbségi terror legyilkolta a nemzet legjobbait s végül saját embereinek javát is, Franciaország is visszatért a többség uralmához, végre pedig Napóleon cézárizmusához. Maguk a sansculotte-ok, az akkori negyedik rendbeliek, undorodtak meg végre a sok vértől s kívánatosabbnak találták az abszolutizmust, mint a rosszra használt népszabadságot, mely sem a rendet, sem az élet- és vagyonszabadságot garantálni nem tudta.

Erre, a többség jogának véres érvényesülésére, került a sor a commune, minden abszolutizmus s hogy a legközelebbi példával éljek, a Tisza-féle kisebbségi uralommal szemben is.

A parlamentarizmus elvét – mondtam ezt is – különben még a francia forradalom sem tagadta meg. Idéztem annak egyik szcénáját, mikor Mirabeau az

akkor még kisebbségi negyedik rend embereit, kik erőszakos intézkedéseket akartak foganatba venni a hazafiak egy része ellen, azzal a híres kijelentésével némította el: „Csitt, kisebbség!”

Pedig Mirabeau a nép embere, forradalmár volt, akinek koporsóját pár hónap múlva a nép vitte vállain a nemzet Pantheonjába.

Mégis felindultál Te is, felindultak barátaid is, mikor ma a túlnyomó számú polgárság nevében tiltakoztam oktroyotok ellen, s Mirabeau szavaival azt kiáltottam felétek: „Csitt, kisebbség!”

Csitt, mert a magyar polgárság maga is forradalmi, küzdött és forradalmakat csinált a népszabadság és emberjogokért már akkor, mikor a szocializmusnak még híre-hamva sem volt ezen a földön. Ma is ez a tradíciója. Szabadságszeretet, liberalizmus, őszinte szociális érzés, a munkásság iránt is becsülés és meleg szeretet hatja át: nincs tehát joga senkinek sem kívánni, hogy helyét másoknak engedje át.

Mégis felzúdultatok, s ami – lásd – az igazsággal világosan ellenkezik, hangoztattátok, hogy többségben vagytok.

Ha csak ennyire láttok tisztán, vajon mi címen követelitek magatoknak a vezető szerepet? A megrémítés, a terror jogán?

Igen! Hiszen engem is így igyekeztetek meggyőzni: „majd bőrén fogja megtanulni többségünket.” Igazságos akarok lenni, így mondtátok ezt: „Adja Isten, ne a bőrén tapasztalja meg, hogy többségben vagyunk.”

Mindenesetre köszönöm, hogy elvtársaid nem óhajtják kategorikusan bőröm kicserzését s többségi elveteknek végső következményeiben való megismertetését, de mégis – engedd meg –, hogy – elég hálátlanul – polgári önérzetem és őszinte szociális érzésem tudatában, a szabadság, egyenlőség és testvériség szent nevében kérdezzem: nem tudnátok egyszerű szavazással elintézni ezt a kérdést?

Végre is a többség nálatok is csak a 2x2 kérdése, s minthogy magam vitatom a számok jogát, nem lehetek kétségben aziránt sem, hogy az eredményt kötelezőnek én is el fogom ismerni.

Nézzetek hát körül, számláljátok meg magatokat.

Különben erre sincs szükség. Elvtársad, Bujdosó János, maga mondta ma, hogy dr. Óvári Ferenc elnökké választásába nem nyugodhattak bele, mert – bár Óvári személye ellen kifogástok nincs, sőt az ő nagy közéleti munkásságával szemben a legnagyobb elragadtatással vagytok – nem tudjátok, hogy nem tesz-e majd a választás ellen kifogást az a 800 elvtársatok, aki benneteket a nemzeti tanácsba küldött.

Tehát 800-an vagytok! Igazhitűek bizonyára még ennyien sem.

Veszprém 15 ezernyi polgárságának közepette állva, vajon nem volt-e hát jogom követelni annak érvényesülését?

És vajon mi jogon követelitek az egész polgárság fölött a vezetést, ha még 800 elvtársatokkal szemben sem tudjátok, vagy nem meritek képviselni saját meggyőződésüket?

Így van, mert nem meritek vállalni a felelősséget dr. Óvári megválasztásáért, akit tulajdonképpen nem is ti választottatok meg akinek érdemei előtt leborultok magatok is.

Nagy gyermekek játékszere vagytok tehát, de akkor – Kedves jó Bélám – miért nem maradtok meg a gyermekszobában?

Valóban érdemetek szerint pirított rátok bizottsági tagtársam, Kőszeghy Antal, gazdapárti alelnök, mikor azt a felfogástokat boncolta, hogy beleegyeztek a népgyűlés nélkül való elnökválasztásba, ha szociáldemokratát választunk meg; ellenkező esetben pedig népgyűlést kívántok, mert az Intézőbizottság különben sincs jogosítva választani.

Kegyetlen kérdés, de furcsa kívánságokkal szemben én is felteszem újra azt Kőszeghy Antallal együtt: mi tette volna jogosulttá, törvényessé az intézőbizottsági elnökválasztást akkor, ha az a szociáldemokratáknak kedvezett volna?

Egyébként magam is a népgyűlés mellett volnék, ha fegyelmezett elemekből állna, de mindenképp emellett volnék akkor is –, ha szociáldemokrata áll is a start mellé.

Jogot jogállamban kétféle mértékkel mérni nem lehet.

Becsületes kompromisszumról igen is lehetett szó, volt is, hiszen Neumayer Imrét, akit elnöknek jelöltetek, megválasztottuk egyik alelnöknek.

Mégis haraggal, gyűlölködő fenyegetések közben, eltávoztatok, mert dr. Óvárit választottuk meg nagy többséggel elnökke.

Robespierre, mikor a convent Danton kivégeztetése miatt bosszúból halálra ítélte s gúnyolva kérdezték tőle: Fojtogat Danton vére? Joggal vágta a kárörvendők arcába: „Minek engedtétek, miért voltatok gyávák akkor?”

Lásd, Béla, ha majd a polgárság öntudatra ébred s ne adja Isten, sor kerülne rá, hogy durván kivegye kezetekből a hatalmat, ti is váddal illethetnétek majd: „Többség volt, miért volt gyáva, minek tűrte a kisebbség zsarnokságát akkor?”

Nos hát nem túrtük! Nem akartuk, hogy Robespierre-rel együtt majd igazatok tegyen! Annál inkább nem, mert – mint beszédemben mondtam – ez a polgárság nem reakciós, sőt köztársasághú, maga is forradalmár, girondisták fajzata. Vétkezne, ha félreállna, hiszen legfeljebb az a különbség közte és a szociáldemokraták közt, hogy nem nemzetközi. És most még hozzáteszem: nem kommunista!

De ti csak a nemzetköziség vádja miatt haragudtattok, mert hiszen több rosszat magam sem mondtam rátok.

Felpattantál. Kikérted magadnak a gyanúsítást. Egy kissé – a szólásszabad-

ság nagyobb dicsőségére – akadályoztál is, hogy tovább beszéljek, Ki is vonultál szavaim elől a teremből. Nyilván fájt, amit mondtam. Pedig csak az igazság szokott fájni.

Határozottan tetszettél különben nekem. Örömmel állapítottam meg és most is nacionalista szívem melegével nyugtázom, hogy nem vagy nemzetközi. De hát – lásd Bélus – akkor nem is vagy szociáldemokrata.

Egyébként, hidd el, a nemzetköziség nem is valami nagy bűn.

1914. karácsony hetében, miután a szerbek visszavertek bennünket, a Drina mellett egy kis szerb faluban állomásoztam egy félszázaddal. Tífusz dühöngött a faluban, napról-napra haltak a szerb gyerekek. És én egész héten, a hét minden napján, éjjel is, egyik priznicból a másikba raktam a kis apró szerbeket.

Az 1915-ös offenzíva alatt is, mikor egy ideig beosztásomnál fogva élet és halál ura voltam, jó néhány tíz rongyos – úgynevezett komitácsi – életét mentetem meg, kiket az osztrák katonai neuraszténiás ijedtség – á la 1848. – halálra szánt. Csak az elsőt nem menthettem meg, okultam rajt, a kicifrázott, ordó-éhes jelentéseket, melyekkel elem hozták a szerencsétleneket, zsebre dugtam s a szerb mehetett hátra – internálás végett. Nem volt más bűne, legfeljebb hazáját védte.

Valami praxisom tehát van nekem is a nemzetköziségből. Hidd el, nem esett volna csorba rajtad, ha vádatmagadon száradni engeded. Lehet a nemzetköziséget jól is értelmezni. És hiszem, hogy a nemzetközi szociáldemokrácia is így értelmezi.

Ha tisztában lettél volna eszméiddel, szelíden kitanítottál volna.

Nekem különben csak az egyoldalú nemzetköziség ellen van kifogásom. Az ellen, hogy az egész világot a szívünkre vegyük akkor, mikor elég a magunk baja s a külföldön senki sem törődik velünk. A külföldi munkás a maga bőséges termelésével versenytársa, tehát természetes ellensége a mi munkásunknak. A nemzetköziségből tehát csak neki van haszna! Dühöng körülöttünk közel és távol a nacionalizmus,

Kedves Bélám, nem akarom, hogy félreértések férközzenek közénk s különben részemről őszintének hitt barátságunkat egyoldalú haragod megzavarja, ezért nagyon kérlek, tanulmányozd át eszméid irodalmát. Én azt már sokat olvastam. Nézd át az 1847. évi kommunista kiáltványt, az 1891-es erfurti és az 1903-as budapesti programot. Fizess elő a magatok támpontjából kitűnő Népszavára is.

Végre is csak pár hete tartozol az általam különben nagyra becsült szociáldemokrata párthoz, neofita vagy, tájékozódnod kell arról, mi is hát a meggyőződésed.

Akkor azután majd vitába állhatunk, nem fog kihozni sodrodból, ha én

nemzetköziséget, kommunizmust stb. emlegetek. Most még azt hiszed, ezek becsületsértések. Pedig dehogy! Nagyon tisztességes ember lehet még az, aki ezeket vallja. Csak nem nyárspolgár az illető, mint jó magam és többi polgártársaim, kiken – ha vérbeli szociáldemokratává leszel – inkább csak szánakozhatol.

Lehet az is, rájössz, hogy tulajdonképpen nem is vagy szociáldemokrata. Ez sem lesz baj.

Mindenkép hasznodra lesz a könyvek forgatása, akkor nemcsak kitűnő mérnök, hanem orientált szocialista is leszel és türelmesebb ember, aki senkinek bőrét nem huzatja le azért, mert a világot megváltó szociáldemokráciában hinni nem tud.

Meg fogod tanulni azt is, hogy a szociáldemokrácia is elismeri a többségi elvet, a szólásszabadságot, még az agitáció-szabadságát is.

Elítéli például az olyan cselekedetet is, amilyen városunkban legutóbb is megtörtént. Pártom, a szerény és jószándékú kispapárt, elhelyezett a város néhány üzletében plakátokat és jelentkező íveket, hogy híveket toborozzon. Néhány, magát szociáldemokratának nevező, ember egyszerűen rátámadt a kereskedőkre, hogy ha be nem vétetik a plakátokat, beverik a kirakataikat.

Vagy üdvözítő a ti tanítástok, vagy nem! Az első esetben nincs szükségetek az erőszakra, a másodikban pedig úgyis minden hiábavaló. Magyarázátok meg ezt híveiteknek, mert nem theoretikus elveitek, hanem az ilyen eljárás és a többség leigázására való törekvés az, mely köztünk és köztetek viszályt kelthet.

A meggyőződés szabadságát ti is valljátok, ne engedjétek, hogy ellene cselekedjenek azok, kik saját eszméikkel nincsenek eléggé tisztában.

Sokat kockáztattok, ha sokat építettetek elveitek egyedül üdvözítő voltára. Kockáztatjátok különösen a munkások nyugalalmát, kik sokat várnak majd tőletek is, az idők változásától is és esetleg lehetetlenség lesz – túlzott igényeikhez képest – eleget kapniok.

A túlzott igények teljesülésének reménye fejében ma sokan csatlakoznak hozzátok, államtisztviselők s még – a hegedűs cigányok is, akik kirinak soraitokból s rövidesen ott fognak hagyni benneteket, mert igényeiket ti sem tudjátok jobban kielégíteni, mint a polgárállam. Felkapaszkodnak szekeretekre s utaznak rajta Eldorádó helyett – vígan az államcsőd felé.

Vezethet más merre a mai pazarlás, a mai dologkerülés, a mai mohóság?

A vagyont, az állam teljesítő képességet, elviszi majd az ellenség: nekünk? – csak vágyaink maradnak. Nemcsak a fejmunkás, ki fog ebből az országból vándorolni a fizikai munkás is, ha tovább is úgy folynak a dolgok, mint eddig.

Ti – úgy látszik – kortes eszközként akaratlanul is kitarított proletariátust fogtok nevelni, amilyen Rómáé volt.

Az első elégedetlenség el fogja söpörni mesterkedéseteket, ha a vakmerőn bizakodóknak oda nem kiáltjátok: mielőbb dologra emberek!

Magából a „szociáldemokraták vagyunk” jelszóból nem lehet megélni.

Láttátok, hogy míg a császárok uralkodtak, nem dőltek le varázsától Jerichó falai. Most meg, miután ledőltek – nélküle, mi szükség, szabad-e, férfias-e érdemként a magatok számára kisajátítanotok?

Sokan, szegények, naivul hisznek bennetek, mintha az elnyomatásból szabadult polgárság maga nem akarná úgysis jóvá tenni a múltak hibáit!

Más kérdés, hogy lesz-e ereje hozzá! Ha nem lesz, ezt ugyan ti sem pótolhatjátok. Túlzásaitok, a 30–70 koronás napszám alatt, legfeljebb összerogy. Hol vesztek akkor új fejős tehenet?

Nemzetközi kapcsolatokat is – úgy látszik – csődöt mond. Hiába van radikális kormányzatunk, ellenségeinket nem hatja meg. Sőt a finnyás franciák, angolok, amerikaiak már orrukat fintoritják. Prédára hagynak bennünket

Még Németország szociáldemokrata tömegeit sem ismerik el, nem akarnak velük szóba állni, azt mondják, nem ez a német többség.

Mit várhatunk mi? Félek, hogy kormányférfijainkkal szemben künn igazságtalan ellenszenv fog megnyilvánulni s ezt jó nagy darab Magyarország fogja megbánni. Igazán minden a rokonszenvtő függ. Miért nem elég jók és bölcsek az új államférfiak, hogy ezt a szempontot többre becsüljék, mint saját miniszteriségüket? Ha nekik megéri ez a veszteséget, nekünk nem.

Végre is ma a nacionalista entente akarata a döntő. Ehhez kell alkalmazkodnia – még a kisebbségnek is. Biztosra vehetjük, hogy ellenségeink tájékozódni fognak arról, mi itt az igazi hangulat, ki itt az igazi nép. Ezt a tájékozódást, amelyre szörnyű kíváncsi az entente, nem gátolhattátok meg azzal, hogy Bartha hadügyminisztert elküldtétek.

Belkormányzatunkban sem javultak az állapotok. A korrupció, a személyes érdekek hajhászása szinte enormis méreteket öltött. A haza önzetlen szolgálatának kötelességéig ma sem tudnak felemelkedni az emberek, mikor pedig a lenni vagy nem lenni kérdéséről van szó. Terror mindenütt.

Az az egyetlen érdemetek pedig, hogy a forradalmat megcsináltátok s rendet tartottatok, nem jogosít benneteket arra, hogy az egyeduralmat tömegdespóciával váltsátok fel.

Különben is – lásd – a forradalmat a császárok csinálták. Tönkreverettek bennünket. A többi már csak következmény.

Magatok sem vettétek különben észre kezdetben, hogy forradalom van; nagyvezű vezérférfiaitok is felesküdtek a császár és király miniszterének.

A forradalom emberei valóban rendet tartottak, Bertalan-éjt sem rendeztek, – a négyéves vércsapoláshoz még csak ez hiányzott volna! – ez is igaz. De ez csak

annyit jelent, hogy a munkásság – értem a legalsóbb régiókat, mert az igazi munkásról feltételezhető sem volt – nem bontott rendet.

Régente nem szokták az ilyesmit – azt t. i., hogy valaki nem rabol, nem gyilkol – érdemnek tekinteni.

Nem is érdeméről van itt szó, hanem annak bizonyosságáról csak, hogy a hazai munkásság immár egészében oly kultúrfokra emelkedett, mely őt teljesjogú polgárrá teszi, akivel szemben épp ezért a rendhez való alkalmazkodást, mint külön érdemet, még csak hangoztatni is sértés számba megy.

Összeforrunk. Ezért is fűjtük az első napokban együtt a tüzet. És most ezért jó lenne azt együtt ki is oltani.

Sajnos, a szociáldemokráciának téves értelmezése, elveinek visszas gyakorlati alkalmazása, sok despotikus jelenség elválaszt most már bennünket. Sokszor csak azért, mert egyes vezető emberek egyéni hiúsága a megértést; az igazság érvényesülését lehetetlenné teszi.

Ilyesminek meghíúsítása lenne városunkban a Te feladatod, ki rendelkezel azokkal a képességekkel, azzal az önzetlenséggel, mely a viszonyok és emberek fölé tud emelkedni, mely viszont nem lát különbséget zsarnokság és zsarnokság közt, akár egy ember, akár valamely tömeg gyakorolja azt.

A Bastille lerombolásakor 1789-ben a párisi csőcselék börtönbe vetette azt az egyetlen embert, aki a szabadság napját rablással beszennyezte. Pedig az csőcselék volt! A nagy eszmék jármán mégis becsületes maradt.

Ma is a nagy eszmék napjait éljük. Lehetetlen, hogy ezek a XX. század művelt munkását meg nem ihletnék.

Könnyű tehát a dolgokat, ha hívatott kezekkel, emelkedett szellemmel, becsületes szívvel, pártatlan jóindulattal vezetitek azokat, akiknek élére álltatok.

Ne követeljétek – mi címen is követelnétek – monopóliumot magatoknak Magyarország mentőmunkájában. Egyelőre félretettétek úgyszólván programotoknak a holdba – vagy késő századokra – szóló részeit, ezért tiltakoztak például a kommunizmus kényelmetlen emlegetése ellen, egyelőre tehát nincs köztetek és a polgárok közt éles ellentét. miért nem hagytok, akartok hagyni mégis bennünket is érvényesülni – egyelőre legalább?

Nem mindegy az, hogy azt a jót, aminél jobbat ti sem tudtok csinálni, más csinálja meg – vagy más is segítse megcsinálni?

A köztársasági propaganda részére az első napokban összegyűlt Budapesten 21 millió korona, erre az egészre rátette országos pártotok a kezét. Még a Károlyi-pártnak sem jutott belőle. Mégis még az erőszakra is szükségetek van? Vegyétek meg egyszerűen a többséget. Erőszakra semmi esetre sincs szükségetek.

Személyek és nem elvek hatalmáért folyik itt a harc.

Vigyázzatok, hogy a hazaszeretetet ne üzzétek a katakombákba, mert – emlé-

kezzetek rá – a katakombák oltár-tüze előtört már egyszer a föld alól, hogy szeretet legyen úrrá a földön.

Már túl hosszúra is nyúlik írásom. Ne haragudj, hogy ilyen sokáig fárasztalak. Oly dolgok érintéséről van szó, melyeknek tárgyalása talán a közjónak is használ. Aztán – mint emlékszel – kivonultatok filippikám elől, ezért kénytelen vagyok azt így írásban folytatni.

Végzek most már, Csak pár személyes természetű reflexiót engedj még meg.

Tisztelt elvtársad, a rokonszenves Neumayer Imre úr, azt vetette ma szememre a vita hevében, hogy én azért török lándzsát a polgárság jogai mellett, mert haragszom a munkásságra, amiért a megyei Nemzeti Tanácsból kibuktatott.

Tiltakozom ennek még feltevése ellen is,

Magam is iparos sorból származom. Testvéreim, közeli rokonaim iparos munkások.

Átéltém az élet minden fázisát – a nyomortól a közepes polgári jólétig – magam is, örökös robot-munkában! Nem ismerem el tehát jogotokat, hogy a munkásokat ellenem védjete, jobban ismerem én bajaikat és igazságaikat is, mint akár Neumayer úr. Érzésben is állok hozzájuk olyan közel, mint ti. De nem izgatom őket túlfűtött reményekre, nem ámítom őket, mert már előre átérzem a fájdalmat, melyet a remények lehervadása magával hozni fog.

Romok között élünk. Egész nemzetgazdaságunk össze fog rogygni a terhek alatt. Nem lesz itt ipar! Ránk rohan az egész világ termelése. Megöl bennünket. Miért keltsek be nem váltható illúziókat?

Egyébként pedig vonzóbb, kedvesebb képet nem tudok, mint a komoly, józan, értelmes munkást. Oly szívesen időzöm közöttük. Oly szívesen küzdök is értük, csakhogy elégedettek legyenek.

Az a különbség csak köztem és köztetek, hogy én a holnappal is törődöm: ma pedig csak az ország megmentését tartom első feladatnak és ezért perhorreszkálok minden hatalmi túlkapást, minden oly lépést, mely a munkásokat ellenszenvessé tehetné. Szabadságukat csak a többi polgár szabadságával óhajtom korlátozni.

Arról pedig biztosíthatom Neumayer urat, hogy a megyei Nemzeti Tanácsból való kibuktatásért nem haragszom.

Tisztáztuk különben veletek együtt annak idején, hogy tulajdonképpen Szalai mozis buktatott ki. Felbérelt ellenem néhány lármázót, mert a szomorú napokra, a járványra s a tüzelő és világító anyagok hiányára tekintettel hevesen elleneztem a mozi megnyitását. El akart távolítani útjából.

Mikor e sorokat írom épp előttem fekszik két kis apró gyermekem bíborpiros, lázas, szenvedő arccal, a halál csontos ujjá kopogtatja már 3-ad napja retentő gyorsan szívecskéiket. Kibírják-e a szörnyű zaklatást?

Ökölbe szorul a két kezem, hogy a mozi – hetenként 20–25 halott – mégis pörög-pörög mert olyanok a közviszonyaink, hogy pöröghet – vígan.

Nem haragszom én ezért, hogy is haragudnék a munkásokra! Szinte mulatni tudnék más hangulatban azon, hogy a tőkés – a gazdag mozis – másképp találta meg ügyesen az utat arra, hogy kortes-szolgálatiba állítsa a maga önző érdekeiért azokat a munkásokat, akik különben született ellenségei, – az ellen, aki nem a szegény nép mulatságát és egészségét akarta elrontani, inkább segítségükre sietett.

Egy kis történelmi miniatúr ez, adalék a helybeli szociáldemokrácia történetéhez, érdekes kuriózum számomra. Tapasztalat: kincs! Hála és nem harag jár érte.

Ilyen kuriózum az is, hogy én voltam egyike azoknak, akik a törvényhatóság termében a lehangosabban hirdették, hogy a megyei Nemzeti Tanácsba ne csak a megyebizottság tagjai, hanem a munkások is bevonassanak. Én indítványoztam a választó népgyűléseket is.

Csak természetes tehát, hogy a munkások rám hibáztak és éppen engem buktattak ki – a régi 48-ast – a delegáltak közül.

Csemege volt ez is számomra, ki a néplélek érdekességeit mindig élvezettel tanulmányoztam. Ezt is érdekesnek találtam. Mulattam rajta.

Azon még jobban, hogy pl. Boskovitz úr, a munkapárt néhai kortese, viszont bekerült az aktív forradalmárok közé. Ez is rendjén van.

Hidd el, kedves Bélám, én állások után nem vágyódom, független pályámat annyira szeretem, hogy nem izgat, vajjon választás útján elnyerem-e vagy sem valami kegyet. Ismerem a népszeszélyt. Azt is tudom, mily könnyű a népet félrevezetni. Csalódások tehát nem érhetnek s utamról sem tántorítanak le, mert ez az út – azt hiszem – akármit gondoljatok is, a közjó őszinte szolgálata és az igazság felé törekszik. Végcélja: hazaszerető lelkem megnyugtatása.

Erre használom karcolgató kis tollamat is, melyet jobban szeretek, mint egyéb emberi hiúságokat.

Volt idő különben, mikor egyben-másban a ti igazságtokért küzdöttem. Most ti vétkeztek az igazság ellen, mikor avult recept szerint a többségen zsarnokoskodni akartok, s mert könnyen nem megy, a terror gyűlölete fénylik szemeitekben. Most tehát veletek állok szemben, tollamat is nektek szegezem.

Ki tudja, hogy erre a tollra nem lesz-e, ha nektek – haragos vezéreknek – nem is, munkás testvéreinknek szüksége még valaha?

Oktalan és igaztalan gyűlölködéssel miért akarjátok hát tompítani a hegyét?

Térjetek jó útra! *Ábrándjaitokból vissza a szürkébb, de boldogítóbb – valóságba.* Tanaitok különben is csak a *kapitalisták ellen* izgatnak benneteket, izguljatok! De ne tévesszék össze a nagytőkével a *kispolgári rendet*, mely természetes szövetségesetek.

Tudjátok, mi a polgári rend?

Proudhon szavalt idézem: „*minden idők legbátrabb és legönzetlenebb forradalmára; ez rakta le a XIX. század fejlődésének s nagy embereszméinek alapelveit is; tudása és anyagi ereje nélkül fejlődés nem lehetséges.*”

Az a Proudhon mondta ezt, *aki szintén tűzön akarta elégetni a tulajdont*, s aki Napóleon hercegnek, mikor kérdezte tőle, hogy „*kedves Proudhon tulajdonképpen milyen társadalomról álmodik?*” – azt felelte: „*olyanról, melyben engem mint konzervatívot lefejeznek.*”

Ti mégis a szegény polgárság bordáit döngetitek. Veszprémben, higgyétek el, az *ilyen szociálizmus* [sic] számára nincsen talaj. Nincs itt még kapitalista vörösosztó sem, mert ami nagy vagyon van, azt nem a munkásság izzadságából verejtékéből szűrték össze, az tisztára *történelmi képződmény*.

De még ezt is megkapják majd igazságos mérték szerint a kisemberek.

Különben az egész kis béka-egérharcot nem sokra értékelem. Oly mindegy az, hogy ki a veszprémi nemzeti tanács elnöke, s hogy egyáltalán létezik-e az egész tanács. Én nem is szeretem, hogy létezik. Az örökös parlamentesdi elvon bennünket a munkától, a becsületes egyszerű emberekből nagyzó, pathetikus államférfi-embriókat nevel anélkül, hogy azok megnőni is tudnának valamikor. Kellemetlen kijózanodás lehet a dolog vége, mert a társadalmi gravitáció végre mégis csak mindenkit visszaszorít majd arra a helyre, ahová fajsúlya szerint való.

Leszünk megint egyszerű kis ügyvédek, mérnökök, munkások stb., mint voltunk azelőtt.

Nagy feneket nem is ezért kerítettem a dolognak és semmi esetre sem egyéni érzékenységből, hanem csak azért, mert általános kórkép az, amit elemeztem s így bacillusainak mikroskóp alá helyezése általános érdeket érint.

Egyébként tarts meg baráti szeretetben. Erre kér

Veszprém, 1918. dec. 15-én

régi barátod:
Dr. Rupert Rezső ügyvéd.

Forrás: Laczkó Dezső Múzeum, múzeumi adattár, 61.123

2. számú melléklet

Kerényi Károly feljegyzése a sajtószabadságról

Veszprém, 1919. augusztus 9.

Hosszú idő után először áll ismét a szabadság szolgálatába a sajtó. Nem tudjuk még mekkora lesz a szabadsága egy megszállott országban, amelynek polgárai egymástól jobban el vannak idegenedve, mint a megszálló seregtől. A diktatúra elnyomása után a legkisebb szabadság is nagynak látszik. Minél nagyobb volt az elnyomás, annál nagyobbra nőtt bennünk a szabadság után való vágy. Mikor a sajtó teljesen meg volt semmisítve és az ólombetűknek csak a hatalmon lévőknek érdekében készült tudósításokat lehetett leadni, amikor a börtönből kiszabadult hatalmaskodók gazságaira sem volt a sajtónak egyetlen megbélyegző szava, akkor mindenki megérthette, hogy a szabad sajtó és polgári szabadság ikertestvérek, akik egy napon születtek és egyik sem tudja túlélni a másikat, egyik a másikkal sírba is száll.

Örömmel köszöntjük a szabad sajtó első hírnökeit. Bár csak a sajtó is tanulna a múltból! Meg kell állapítanunk, hogy a sajtó is vétkes abban, ami történt a nagyvárosban. A sajtó idézte fel a sötét szellemeket, amelyeknek azután már nem tudott parancsolni. Ezúttal is beáll-e a sajtó az elfogult gyűlölködés szolgálatába?

[Folytatás: 1919. augusztus 14. – Földesi]

Ezentúl is fogja még pénzért árulni kegyeit, kapható lesz-e a hazugság és erkölcstelenség pártolására?

Köszöntjük a szabad sajtót, de követeljük, hogy a kultúrát fenntartó, a nagy adományoknak szolgálatában álljon.

A letűnt rendszer a legvaskosabb materialista felfogás brutális alkalmazásában állott, következetesen keresztülvive egy villanyvilágítással és vízvezetékekkel ellátott kivitelű telepet emberállat részére. A materialista világban nincs valóság és nincs haza. Azért kellett a nemzeti címet leragasztani vagy levakarni, a nemzeti lobogót vörösre festeni. A szégyen pírja futja el arcunkat annál a gondolatnál, hogy az internacionálé dallamának tiszteletadást követeltek, nemzeti himnuszunkat börtönnel büntették.

Minő ironiája a történelem igazságszolgáltatásnak, hogy maguk az anyagi kérdések, az élelmezés és a pénzkérdés buktatták meg az anyag kultúrájának ezt a kérdését. Szellemi erők, ideálok nélkül lehetetlen a munkát megszervezni, sőt még a legegyszerűbb közlélmzési kérdéseket lebonyolítani is.

Az új szabad sajtónak a nemzeti ideál és a keresztény életfelfogás szolgálá-

tában kell állnia. Csak a nemzeti ideálok szolgálata képesíti nagy erő kifejtésre a népeket. A keresztény testvériségen és az európai kultúrközösségen felfeszített nemzetköziség csak rövid életű osztályharcoknak adhat tápot, a népek fejlődését nem szolgálja.

Óvakodjunk attól, hogy a hon életének legválságosabb perceiben, amikor életben maradása forog kockán, azokkal, akiket nemzeti és keresztény életfelfogások egyesíthetne a haza megmentésére, másod- és harmadrendű kérdések halasztást váró reform eszmék felemlítésével egymástól elválasszuk. Minden becsületes honpolgárnak, aki nem akarja hazájának végét látni, egyesülni, tömörülni kell a romokból való újjáépítés, a rekonstrukció munkájában. A hazáját féltő hazafi számára csak egy párt van: amely szakít az internacionalizmus szólamával és minden keresztény ellenes iránnyal, és csak a haza felépítésén dolgozik. Építsük fel a hazát úgy, hogy abban mindenki otthon, tűzhelyet találjon. A gyári munkás csakúgy, mint a mezei munkás, a tanult ember mellett az egyszerű műveltséggel bíró. Megtépett, feldarabolt hazánkat csak megmaradó fiainak egyértelmű akarata, önfeláldozó szeretete tarthatja fenn a Nemzetek között!

Kerényi Károly 1848/49-es honvédtiszt, városi orvos

Forrás: KERÉNYI 1919. 38–39. lap

3. számú melléklet

NÉV ADATTÁR

Benáček Béla (Berénd, 1859. dec. 21. – Veszprém, 1935. júl. 2.)

Apja Benáček Jákob, anyja Sperg Julianna. A veszprémi káptalani alapítvány főkönyvelője, majd ügyvezető igazgatója. 1897-ben megválasztották a városi közgyűlés tagjának, melynek több éven át tagja volt. Ő festette a hévízi kápolnában a Mária-oltár oltárképét 1905-ben. 1906-ben kidolgozta az egyházmegyei Alapítványi Hivatal gazdálkodásának új elveit. Sírja Csopakon van. Fia Benáček Jenő balatoni hajóépítő mérnök. Forrás: *Napi Hírek*, 1935. júl. 2.

Czapáry László (Nagykanizsa, 1859. febr. 24. – Zirc, 1938. máj. 4.)

Ciszterci szerzetes, irodalomtörténész. 1877-ben lépett a ciszterci rendbe, 1883-ban szentelték pappá. 1912-től Nagytevelen, 1914-től Tósokberénden volt plébános. 1919 májusában néhány bódéi lakos lázítással vádolta, feljelentésük nyomán bebörtönözték, halállal fenyegették. Nevéhez fűződik Tósokon az 1930-as Szent Imre-ünnepség megszervezése, a templom körüli hársfák ültetése. 1933-tól haláláig nyugdíjasként Zircen élt.

Forrás: <http://www.tosokberend.hu/neves.php?nev=czapary> (Letöltés ideje: 2017. jún. 20.)

Cserny (Cserni) József (Budapest, 1892. márc. 18. – Budapest, 1919. dec. 24.)

Cipészsegéd, különítményparancsok; a Cserny-csoport vezetője volt 1919-ben a Magyar Tanácsköztársaság idején. Ez a terrorcsoport gyakran együttműködött a Szamuely Tibor által vezetett „Lenin-fiúkkal”. Forrás: LUSZTIG 1978. 718. Csernyi József és társainak bűnperét, az ítélettel és az indoklással Stocker Antal, a főtárgyalás elnöke 1920-ban jelentette meg. Lásd: STOCKER 1920.

Forrás: http://mtdaportal.extra.hu/books/stocker_antal_a_nagy_per.pdf (Letöltés ideje: 2017. jún. 27.)

Csikvándy Ernő (Győr, 1878. – Szany, 1944. máj. 9.)

Földbirtokos, gazdasági főtanácsos. A középiskola elvégzése után a magyaróvári gazdasági akadémia hallgatója volt s itt szerzett oklevelet. A háború idején Przemyslben teljesített szolgálatot a 6. népfőkelő huszárosztályban, majd orosz hadifogságba került. Több kitüntetés tulajdonosa. Megfordult Európa több államában, járt Törökországban és a Balkánon.

Vármegyéje életében tevékeny szerepet játszott. A Mezőföldi Gazdaszövetség egyik megalapítója és elnöke volt. Ügyvezető elnöke a Győrmegyei Földművelők Egyesületének, igazgatósági tagja az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek és az Országos Magyar Földműves Egyesületnek. Képzett gazdasz. Széleskörű szakirodalmi tevékenységet folytatott. A Köztelekben, a Bérlok Lapjában, a fővárosi és vidéki lapokban számos szakközleménye jelent meg. Az országgyűlésben a győrszentmártoni kerület képviselője. Tagja volt a mentelmi és a naplóbíró bizottságnak. Forrás: *Országgyűlési almanach az 1931–36. évi országgyűlésről* (Sturm-féle országgyűlési almanach). Szerk.: Haeffler István, 112.

Dr. Csolnok Ferenc (Veszprém, 1853. ápr. 9. – Veszprém, 1941. jan. 3.)

Elemi középiskolát Veszprémben végezte, Pápán érettségizett. 1872-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem orvostudományi karán szerzett diplomát. A fővárosban kezdte a munkát, majd 1878-ban visszajött Veszprémbe. Először a megyei börtön, majd Veszprém város tiszteletbeli orvosává és 1881-ben a városi kórház másodorvosává nevezték ki. 1894-től a városi kórház sebész főorvosa. Sokat tett annak érdekében, hogy a kórház menedékház jellege megszűnjön és az idős, elfekvő betegek számára szegényház épüljön. A szegényház, a Pápai út elején, 45 férőhellyel 1890. január 1-jén nyílt meg, és 1950-ig működött. (Ma üresen áll.) A kórházigazgatói teendőket 1899. február 23-tól 1926-ig látta el. Ő volt az első orvos-igazgató. Az intézményt a városi víz- és csatornahálózatra köttette. Az ágyak számát 1906-ban már 142-re emelte, 1904-ben a sebészet számára 30 ágyas pavilont építtetett. 1916-ban királyi tanácsosi, 1925-ben pedig egészségügyi főtanácsosi rangot kapott. Síremléke a veszprémi Vámosi úti temetőben van. Fényképét lásd: VARGA 2009. 141. és HOGYA 1990.

Dr. Csősz (1907-ig Sterba) Gyula (Péterréve, 1878. dec. 17. – Budapest, 1959. ápr. 24.)

Állatorvos. Állatorvosi tanulmányait Budapesten végezte. 1910–1921 között járási állatorvos Zircen, majd törvényhatósági, illetve városi állatorvos Győrött. Értékes munkásságot fejtett ki az állatorvosi szaknyelv ápolása, az állatorvosi tájszók és műszók összegyűjtése és feldolgozása terén. Kéziratban maradt török–magyar olvasó- és nyelvkönyve. Forrás: Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon

Demjén Márton (Szatmár, 1857. okt. 19. – Veszprém, 1943. jún. 9.)

Esperes, református lelkész. Az elemi iskolát és a gimnázium első három osz-

tályát szülővárosában, a középiskola további évfolyamait és a teológia első évét Budapesten végezte. A teológiai tanulmányokat Pápán fejezte be, 1888-ban szentelték pappá. Akadémikus rektor Balatonkenesén 1880 és 1883 között, majd segédlelkész és helyettes lelkész Sárkeresztesen, Mórón, 1886-ban Kiskovácsiban. 1886-tól 1889-ig lelkész tanító Lajoskomáromban, a következő évben adminisztrátor Polgárdiban. 1890-től Kiskovácsiban, 1893-tól nyugdíjazásáig, 1935-ig Veszprémben megválasztott lelkész. Egyházmegyei főjegyző és tanácsbíró, 1919 és 1923 között a Veszprémi Ref. Egyházmegye esperese. Munkatársa volt a Székesfehérvár és Vidéke c. lapnak, egyházi periodikákban tanulmányai és más írásai jelentek meg. A veszprémi Alsóvárosi temetőben nyugszik. Fényképét lásd: HAHN–ZSADÁNYI 1929. 92. és VARGA 2009. 158.

Deutsch Izidor kereskedő, boltja az Elite kávéházzal szemben volt.

Dóri (Deutsch) Ödön (1855. – Veszprém, 1927. jún. 11.)

Bőr- és szőrmekereskedő. Szülei Deutsch Miksa és Vári Sarolta, felesége Rosenberg Irma. Lakása a Kossuth L. út 5. szám alatt volt. Forrás: MÁRKUSNÉ 2015. 46–49.

Eötvös Károly, ráczkevi (Mezőszentgyörgy, 1842. márc. 11. – Budapest, 1916. ápr. 13.)

Politikus, ügyvéd, író, publicista, országgyűlési képviselő, „a Vajda”. Korának egyik legnevesebb ügyvédje és legismertebb közéleti személyisége. Legfőbb műveként értékelik a tiszaezlári vérvád per történetét megvilágító, 1902-ben folytatásban megírt és először 1904-ben megjelent *A nagy per, mely ezer éve folyik, s még sincs vége* című könyvét. E művében Eötvös a tiszaezlári per történetét, háttérét, összefüggéseit, a szereplők figuráit és életmódját, illetve saját nyomozómunkájának folyamatát írta meg.

A „tiszaezlári” per Nyíregyházán lefolytatott végtárgyalása 1883. június 20-ától augusztus 3-áig tartott, ez alatt Eötvös személyi biztonságát titkos testőrök óvták. Híres, hétórás védőbeszéde – melyben Eötvös jogtudása, megfigyelőképessége, lélektani éleslátása, alapos természettudományos konzultációi összegződtek – július 30-án reggel háromnegyed 9-től délután 4 óráig tartott. Az augusztus 3-án kihirdetett ítélet kimondta a megvádolt zsidók felmentését.

Eötvöst a perben vállalt szerepével, mint „fősahter” és „sahtervédő”, zsidóellenes támadások céltáblájává vált. A perben elért nemzetközi híró sikere és sajtóismertsége ellenére politikai pályafutása átmenetileg megingott. Az

1884-es választásokon hecckampányokat folytattak ellene, így nem jutott mandátumhoz.

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/E%C3%B6tv%C3%B6s_K%C3%A1roly (Letöltés ideje: 2017. jún. 30.) Fényképét lásd: VARGA 2014.

Erdős (Deutsch) Béla

MÁV osztálymérnök, a Veszprémvármegyei Vasutas Szakszervezet elnöke. Március 23-án vármegyei közlekedési népbiztos, majd a vármegyei szociális termelési ügyosztály vezetője. Április 9–16 között a városi tanács intéző bizottságában a gazdasági ügyek intézője. 1919. június 28-i hír szerint szolgálati érdekből áthelyezték Budapestre az államvasutak építési- és pályafenntartási osztályára. Lásd: *Vörös Zászló* 1919. jún. 28. 2. Elfogásáról, majd Veszprémbe szállításról olvasható: Erdős Bélát elfogták. Lásd: *Veszprémi Hírlap* 1919. aug. 24. 3. Letartóztatása után Veszprémbe szállították, de kérte kezesség melletti szabadon bocsátását. Elengedték és ezalatt megszökött.

Festetics Sándor Ágost Dénes, gróf (Dég, 1882. máj. 31. – Balatonrendes, 1956. szept. 12.)

Politikus, hadügyminiszter; hitbizományi nagybirtokos. Festetics Andor (1843–1930) politikus, miniszter, és verőczei Pejacevich Lenke (1851–1936) grófnő fia. Károlyi Mihály nővérét, gróf Károlyi Júliát vette feleségül. Négy gyermekük született. Jogi tanulmányokat folytatott, majd a diplomáciai vizsga letétele után Európa több államában teljesített diplomáciai szolgálatot, követségi attasé (1913–1917). Az első világháború alatt a cs. és kir. 19. huszárezred tisztje volt. A leszereléséig századosi rendfokozatot ért el, később őrnaggyá lépett elő. A főrendiház örökös tagja volt. 1918. december 29-én került a Honvédelmi Minisztérium élére. Legfontosabb feladatának tekintette, hogy a hadseregben és a politikai életben egyaránt gátat vessen a forradalmi, baloldali mozgalmak erősödésének. 1919. január 7-re akciót készített elő a kommunista vezetők letartóztatására és a forradalmi irányítás alatt álló csapatok lefegyverzésére. A terv azonban kiszivárgott. Bár Károlyi Festeticset menteni igyekezett, a jelentős balratolódással járó január 19-i kormányátalakításkor a hadügyminiszteri tárcától megválni kényszerült. Festetics Sándor a későbbiek során a magyarországi nemzeti szocialista mozgalom megalapítójaként tette nevét emlékezetessé. 1931-től az enyingi választókerület országgyűlési képviselője az Egységes Párt (EP) színeiben. 1933–1938 között a Magyar Nemzeti Szocialista Párt vezetője lett, 1935-ben már ennek a pártnak a programjával került a parlamentbe. Hívei 1938 után Szálasi Ferenchez csatlakoztak. A második világháború után a népbíróság 5

év fegyházra ítélte, 1949-ben kiszabadult és internálták, így csak 1953-ban került szabadlábba. Forrás: MÉL

Dr. Fischer Miklós (1874. – Veszprém, 1929. nov. 5.)

Ügyvéd, a veszprémi izraelita hitközség ügyésze, a Veszprém megyei Takarékpénztárnak hosszú ideig volt igazgatója és ügyészi tikára. Sírja a veszprémi izraelita temetőben található. Forrás: gyászjelentés

Gácsér Lőrinc (Vászoly, 1864. szept. 1. – ? ?)

Városlódi jegyző. Somogycsurgón érettségizett 1884-ben, majd tanítói oklevelet szerzett. Vászolyon 10 évig osztálytanító. 1895-ben jegyzői vizsgát tett Veszprémben, ami után Bándon segédjegyző. 1901-ig Herenden körjegyző, majd 1902-től 1932-ig főjegyző Városlódon. Városlódon ő építtette 1908-ban a mai orvosi lakást és rendelőt, és létesített a községben gyógyszertárt. A vármegye tűzrendészeti felügyelője, a járási jegyzőegyesület elnöke, valamint a vármegyei törvényhatóság tagja. Ő készíttetett fényképet Oroszlán Paliról, az utolsó bakonyi betyárról 1911-ben. Fényképét lásd: HAHN–ZSADÁNYI 1929. 198.

Gunszt Ignác (Veszprém, 1858. – Veszprém, 1924. dec. 18.)

Felesége Süss Betti, gyermekei: Margit, Károly, Imre és Irén. Tevékeny szerepe volt Veszprém villanyvilágítási munkálataiban. Tagja volt Neumann Nándorral a szakértői csoportnak, mint a Gunszt és Neumann Villamvilágítási és erőátviteli vállalat beltagjai. A Fő utcában díszmű és divatáru üzlete volt, ahol igényes villanyvilágítási eszközöket árult. Sírja a veszprémi izraelita temetőben van. Forrás: *Veszprémi Ellenőr* 1908. ápr. 18. 5. és gyászjelentés.

Hanauer Árpád István (Pápa, 1869. dec. 28. – Vác, 1942. jan. 15.)

Váci püspök. Iskoláit Pápán és Kalocsán végezte, ahol érettségizett. 1892-ben szentelték pappá, majd ettől az évtől lelki igazgató a veszprémi szemináriumban. 1913-tól veszprémi kanonok, 1919. szeptember 19-től váci püspök. 1927-től az országgyűlés felsőházának tagja. Sírja a váci székesegyházban található. Forrás: PFEIFFER 1987. 111–112.

Holitscher Károly, csetényi (Budapest, 1878. ápr. 26. – Zirc, 1946.)

Gimnáziumi tanulmányait Budapesten, majd Halleben a gazdasági akadémiát végezte. Hazatérve átvette csetényi (Veszprém megye) gazdasága vezetését. Veszprém vármegye törvényhatósági életében is szerepet játszott. 1910-ben a zirci kerületben megyei képviselő. 1918 novemberéig vett részt a

politikai életben. Ekkor visszavonult és csupán 1920-ban lett tagja Veszprém megye közigazgatási bizottságának. A megyei gazdasági egyesület alelnöke, a Zircvidéki Takarékpénztár elnöke, a Veszprém megyei Takarékpénztár igazgatósági elnöke, a Felsődunántúli Hitelszövetkezet felügyelő bizottsági tagja volt. Érdemeiért 1923-ban megkapta a gazdasági főtanácsosi címet. 1931-től újra országgyűlési képviselő. Veszprém megye részéről póttagja a felsőháznak. Sírja a zirci alsótemetőben van. Forrás: *Magyar Országgyűlési Almanach 1927–1932.* (Dr. Deák-féle) Budapest, 1927. 433.

Dr. Hoss József (Újnéppusztá (Zala vm.), 1881. szept. 22. – Somogyszentpál, 1969. jan. 20.)

Pápai protonotárius, veszprémi nagyprépost, teológiai tanár. Pappá szentelték 1906-ban. Káplán volt Zalaszántón és Berzencén, majd a teológiai doktori cím megszerzéséért Bécsben folytatta tanulmányait. 1909-től lelki igazgató a veszprémi szemináriumban, 1913-tól a Veszprémi Hírlap szerkesztője, majd 1919-től főszerkesztője. 1923-tól kaposvári plébános, 1945-től káptalani nagyprépost. Forrás: PFEIFFER 1987. 120–121. és gyászjelentés. Fényképét lásd: Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon.

Jókay-Ihász Miklós, ásvai (Budapest, 1892. ápr. 29. – Hathalom, 1945. jan. 26.)
Gazdasági főtanácsos. Szülei korai halála miatt Ihász Lajos nevelte. Iskoláit Pápán a református kollégiumban, majd a budapesti Tudomány Egyetemen végezte. Tanult a debreceni és a hallei gazdasági akadémián. Devecserben szolgabíró. 1917-től a Veszprém Megyei Gazdasági Egyesület és a Felsődunántúli Mezőgazdasági Hitelszövetkezet vezetője. 1925-től a Dunántúli Ref. Egyházmegye gondnoka, illetve az ajkai egyházközség főgondnoka. 1926-tól országgyűlési képviselő. Nevelőapja Ihász Lajos végrendeletében rá hagyta a hathalmi uradalmat minden tartozékával, ha – többek között – felveszi az Ihász nevet és megtartja a protestáns hitet. Nevéhez fűződik a balatonfüredi Jókai-villa visszavásárlása, az író tárgyi hagyatékának összegyűjtése. 1930-ban Ajka díszpolgárává választották, nevét a Jókai-bánya örzi. Fényképét lásd: HAHN–ZSADÁNYI 1929. 53–54., NÉMETH 2012. 178. és <http://lorinte.org/pdf/asvai.pdf> (Letöltés ideje: 2017. jún. 1.).

Juraszek János (Székesfehérvár, 1864. ápr. 4. – Veszprém, 1922. márc. 17.)
Törvényszéki elnök, kúriai bíró. Apja Juraszek Ferenc, anyja Reh Hermina. A Veszprémi Királyi Törvényszék elnöke 1912 és 1922. között. Sírja a veszprémi Alsóvárosi temetőben van. Életéről bővebben: JAGUDITS–NAGY 2016. 109–115.

Károlyi Mihály, gróf (Budapest, 1875. márc. 4. – Vence, Franciaország, 1955. márc. 19.)

Liberális, majd demokrata politikus, Magyarország köztársasági elnöke. A nagybirtokos Károlyi család leszármazottja. 1901-től a Szabadelvű Párt tagja, 1905-ben a Függetlenségi Párt országgyűlési képviselője. Rövid ideig az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) elnöke. 1910-ben párttonkívüli függetlenségi programmal szerzett mandátumot. 1912-ben a Justh Gyula vezette Függetlenségi Párthoz csatlakozott, melynek 1913-ban elnöke lett. Az 1918. októberi polgári demokratikus forradalom vezető egyénisége, legnépszerűbb politikusa, a Nemzeti Tanács vezetője. A néptömegek nyomására IV. Károly 1918. okt. 31-én miniszterelnökké nevezte ki (1919. jan. 11-ig töltötte be ezt a tisztséget), majd 1919. jan. 11-én köztársasági elnök lett. Megkezdte a polgári demokratikus reformok megvalósítását, a mérsékelt földreform bevezetéseként kiosztotta saját kálkapolnai birtokát. Amikor a jelentős újabb területek átadását követelő Vyx-jegyzék (1919. márc. 20.) elfogadása és az ellenállás megszervezése között kellett volna döntenie, március 21-én lemondott és békés úton átadta a hatalmat a munkásosztálynak. 1919. július elején mint antantbarát politikus nyugatra emigrált; hamarosan kiábrándult antantbarát illúzióiból. 1920-tól kezdve szorosan együttműködött a Kommunisták Magyarországi Pártjával. 1946 májusában hazatért, 1946-tól 1949-ig Magyarország párizsi követe volt. 1949-ben lemondott. Élete utolsó éveit a politikától visszavonulva Franciaországban töltötte. Hamvait 1962 márciusában hazaszállították és a Kerepesi temetőben lévő mauzóleumban helyezték el. Forrás: MÉL

Kelemen Imre (Öcs, 1860. máj. 2. – Veszprém, 1936. jan. 24.)

Kereskedő. Nyolcévesen árvaságra jutott. Tótvázsonyban és Balatonfüreden Koller Károlynál tanulta ki a fűszerkereskedői szakmát. Fokszabadiban 1884-ben kötött házasságot Juhász Zsuzsannával. 1892-ben költözött Veszprémbe a Szabadság téren álló Zsoldos-házba. Ebben a házban nyitotta meg fűszer- és gyarmatáru kereskedését. 1908-ban birtokba vette az ún. Wurda-házat, amit a kereskedésének megfelelően fűszerüzletté alakított át. A város tekintélyes polgára, tagja a városi közgyűlésnek, majd tanácsos. Ugyancsak tagja a megyebizottságnak is. Több szervezetben vállalt jelentős szerepet: a Jeruzsálemhegyi Társaskör választmányi tagja, a Veszprém-megyei Takarékpénztár Rt. igazgatóság tagja, a Veszprémi Szikvízgyár Rt. elnöke. A helyi Kereskedők Társulatának elnöke, majd örökös elnöke. A református egyházközség tagja, presbitérium póttagja, majd 1896-tól presbitere. 1906-tól a református egyház gondnoka. Utolsó éveiben betegsége miatt

visszavonult az üzleti és a közéletől. 1936-ban 76 éves korában meghalt, sírja a veszprémi Alsóvárosi temetőben van. Forrás: MOLNÁRNÉ 2011. és halotti anyakönyv.

Kenessey Pongrác (Veszprém, 1882. jún. 18. – Budapest, 1950. jan. 29.)

1905-ben a budapesti egyetemen jogtudományi és államtudományi doktori oklevelet szerzett. Veszprém vármegye szolgálatába lépett, s hamarosan szolgabíró, 1910-től főszolgabíró, 1920 után az Enyingi járás főszolgabírója. 1931 és 1935 között Veszprém vármegye főispánja. Nyugdíjazták és haláláig a fővárosban élt. A harmincas évek elejétől aggodalommal figyelte a magyarországi politikai események alakulását. A német megszállás után otthonában rejtette Szakasits Árpádot. 1944 októberében a lakásán alakult meg a Magyar Front Intézőbizottsága, amelynek a magyar protestáns egyházak képviselőjében tagja volt. Az ő lakásán tárgyaltak a Magyar Front képviselői Horthy Miklós megbízottjával, Vörös János vezérkari főnökkel. Érdemei elismeréseként a földosztáskor 300 hold birtoka maradhatott. 1945-től 1947-ig (nyugdíjazásáig) a Közigazgatási Bíróság elnökhelyettese. Lásd: VARGA 2009. 400. Fényképét lásd: Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon.

Kerényi Károly (1876-ig Klupák) (Győr, 1829. okt. 26. – Veszprém, 1923. aug. 17.)

Orvos. Középiskoláit Győrben végezte. A szabadságharcban önkéntesként harcolt és megsebesült. 1854-ben a pesti egyetemen sebészorvosi, 1874-ben orvostudori oklevelet szerzett. Veszprémben telepedett le, ahol 1860-tól városi, 1861-től járási orvos. 1878 után Veszprém vármegye tiszti főorvosa. 1882-től a városi kórház főorvosa. Közben díjazás nélkül 30 éven át ellátta a tűzoltó és mentőorvosi teendőket. Nevéhez fűződik Veszprém megyében az Orvosszövetség létrehozása 1900-ban. Fényképét lásd: VARGA 2009. 402–403.

Dr. Komjáthy László (Veszprém, 1876. szept. 2. – Veszprém, 1930. aug. 30.)

Polgármester, szakíró. Középiskolába Veszprémben járt, jogi tanulmányokat a budapesti egyetemen folytatott, ott szerzett ügyvédi oklevelet is. A Takarékpénztár ügyésze és titkára, később városi rendőrkapitány. Szeglethy György halála után, 1911-ben Veszprém város polgármestere. Ezt a tisztséget 1930-ig, (a Tanácsköztársaság időszakát kivéve, amikor Neumayer Imre volt a város polgármestere) nehéz időszakban, politikai változásokkal és nagy városrendezési feladatokkal megterhelve látta el. Közigazgatási és városrendezési témájú írásai szaklapokban és a helyi sajtóban jelentek meg. Fényképét lásd: CSISZÁR–FÖLDESI 2014.

Kulcsár Károly (Veszprém, 1865. – Veszprém, 1941. nov. 25.)

Vaskereskedő. Sírja a veszprémi izraelita temetőben van. Forrás: gyászjelentés.

Dr. Lányi Sándor (1885. – Budapest, 1966. okt. 28.)

Törvényszéki tanácselnök. 1935-ben a Pestvidéki Királyi Törvényszéken a 3. számú, vagyis a fellebbviteli polgári perek és lakásügyek elnöke. Forrás: gyászjelentés.

Lonkai Géza (Dég, 1886. dec. 6. – Budapest, 1955. ápr. 19.)

Okleveles gazda. Apja Lonkai (Lamm) Ármin (1853–1924) alapította a Fekete-pusztai (Mátyásdomb) mintabirtokot, aminek vezetését halála után a két fia, Zsigmond és Géza vette át és vezetett 1938-ig. Kastélya a Lonkai kastély – 1902-ben Lonkai Ármin építtette –, melynek állaga napjainkban egyre romlik.

Forrás: <http://longa44.blogspot.hu/2015/04/a-lonkai-csalad-delnyugat-magyarorszag.html> (Letöltés ideje: 2017. jún. 5.)

Lusztig Arnold (Budapest, 1890. aug. 20. – Moszkva, 1934. márc. 2.).

Nyomdász, 1907 óta tagja a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak. Az I. világháború alatt részt vett az antimilitarista mozgalomban. A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása után Budapesten a II. kerületi párt-szervezet egyik vezetője, a Budapesti Munkástanács tagja. A Tanácsköztársaság idején Veszprém megye politikai biztosa. Veszprémben 42 tagú terrorista különítményt szervezett, amelynek főhadiszállása a volt Hungária söröző melletti épületben volt, és amelyet csak a Vörös Hadsereg parancsnokságának utasítására, Zsurek Géza irányítása alatt álló egységek tudtak fölszámolni. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrációban élt. Bécsben rövid időre őrizetbe vették, majd kiutasították, s ezután Németországba utazott, Berlinben és Brandenburgban végzett illegális munkát. 1923-ban egy emigráns csoporttal érkezett Moszkvába. Kezdetben egy nyomdában dolgozott, amikor már jól megtanult oroszul, vidéki pártmunkára jelentkezett. Számos kerületben töltött be párttitkári funkciót. A leghosszabb ideig Észak-Kaukázusban tevékenykedett. Halála előtt Moszkva Vonnovszki kerületének volt a párttitkára. Mint állandó munkáslevelező dolgozott a magyar pártsajtó számára. Az „Új Előre”, majd 1930-tól a „Sarló és Kalapács” több cikkét közölte. Hamvait a Kreml falába helyezték. Forrás: LUSZTIG 1978. 432. Érdekes adalék olvasható Lusztigról CSABA 1963. 271–273. írásában.

Dr. Mihályfi József (Enying 1871. jan. 1. – ???)

Apja Mihályfi György, anyja Vojta Carolina. Felesége Paál Anna (1881–1926). Ügyvéd Enyingen, valamint iparhatósági biztos.

Mihályfi Károly (1864. – Balatonújhely, 1941. dec. 27.)

A Veszprémi Székeskáptalan jószágfelügyelője. Felesége Bayer Laura. Forrás: gyászjelentés.

Nagy Ádám Mihály (1864. – Enying, 1919. jún. 9.)

Kisbirtokos. Szülei Nagy Ádám István és Kovács Zsuzsanna, felesége Nagy Zsófia. Forrás: halotti anyakönyv, Enying.

Dr. Óvári Ferenc (Veszprém, 1858. máj. 3. – Veszprém, 1938. ápr. 11.)

Jogász, országgyűlési képviselő. Középiskolai tanulmányait szülővárosában és Székesfehérvárott végezte, 1882-ben a budapesti tudományegyetemen szerzett jogi diplomát. 1884-ben ügyvédi vizsgát tett, majd Veszprémben ügyvédi irodát nyitott. Törvényhatósági bizottsági tagként főként a közigazgatási viszonyok javítását és a tűzoltás ügyeinek szervezettebb kezelését szorgalmazta. 1887-től a veszprémi önkéntes tűzoltóegylet örökös főparancsnoka, az országos és a vármegyei Tűzoltó Szövetség elnöke. 1892-ben szabadelvű programmal a nagyvázsonyi kerület országgyűlési képviselőjévé választották. Hat ciklusban a nagyvázsonyi, négyben pedig a veszprémi kerületet képviselte. 1904-ben megalapította a Balatoni Szövetséget, amelynek elnöke és közlönyének szerkesztője. Munkásságának eredménye a veszprémi színház és a balatonalmádi fürdő. Az országos politikától 1918-ban, az őszi-rózsás forradalom idején vonult vissza. 1927-től a Felsőház tagja. Ajka községnek Kossuth Lajos szobrát, Holló Barnabás alkotását adományozta. Életében és közéleti tevékenységében kiemelt hely jutott a Balatonnak és Balatonalmádinak. 1909-ben a Veszprém díszpolgárává választották. Sírja az Alsóvárosi temetőben van. Fényképét lásd: VARGA 2009. 599. és MOLNÁRNÉ 2013. 82–90.

Politzer Miksa (1861. – Veszprém, 1936. márc. 22.)

Fűszerkereskedő. Osztálytársa volt a pápai Iparos- és Kereskedőtanonc iskolában Schiller Samu. Szülei: Politzer Áron és Pillitz Fanny, felesége Meller Irma volt. Az üzletet apja, Politzer Áron alapította a Búzapiac tér sarkán, majd építették át akkor már a Kossuth L. utca 24. szám alatti épületet. Forrás: MÁRKUSNÉ 2015. 198–200.

Pósa (Posch) Endre (Veszprém, 1862. jún. 30. – Veszprém, 1941. okt. 15.)

Nyomdatulajdonos, kiadó. A gimnázium 3. osztályának elvégzése után Pestre ment, ahol először édesanyja bátyja, Kajári Ross Lajos aranyozó műhelyében tanonckodott, majd az Athenaeum Nyomdában szedőinasként dolgozott. Veszprémbe, 1883-ban, édesanyja nevére kiállított könyvkereskedői engedélyt kapott. 1901-ben nyomdát alapított a városban és azt a Dunántúl egyik legvirágzóbb vállalkozásává fejlesztette. Részt vett a közéletben: tagja volt a vármegyei törvényhatósági bizottságnak, egyik alapító tagja és alelnöke, majd jegyzője a Veszprémvármegyei Közművelődési Egyesületnek. Közérdekű kérdéseket tárgyaló írásai a helyi újságokban, közgazdasági cikkei a szaklapokban jelentek meg. Szerkesztette az 1926-ban egy számot megért Veszprémi Kisgazda c. lapot. Az Alsóvárosi temetőben nyugszik. Fényképét lásd: HAMAR 1994., Bővebben lásd: VARGA 2009. 660–661. és PÁLMANN 2001.

Radocza Vince (Pincehely, Tolna megye 1866. jan. 21. – Veszprém, ?)

Veszprémi állomásfőnök, majd MÁV felügyelő. Apja Radocza Imre, anyja Engler Teréz. Felesége Fülöp Karolina (1874. – Veszprém, 1913. júl. 26.). A bonyhádi gimnáziumban kezdte középiskolai tanulmányait, majd 1884-ben érettségizett a pécsi ciszteri gimnáziumban. 1898-ban már MÁV hivatalnok, 1900. év végéig Dunaföldvár vasúti állomásfőnöke, majd 1901. január 1. hatállyal Veszprémbe helyezték át állomásfőnöknek. 1908-ban megválasztották Veszprémbe a Tulipánszövetség-Magyar Védő Egyesület pénztárnokának, a Méhes Társbirtokosság elnöke 1915–1922 között. 1923-ban az 1919-ben alakult veszprémi Hangya Termelő-Értékesítési és Fogyasztási szövetkezet ügyvezető igazgatója. Forrás: Tolnavármegye, anyakönyvi kiadvonat.

Rainprecht Antal (Vál, 1881. jún. 24. – 1946. okt. 6.)

Főispán. A Veszprémi Piarista Gimnázium befejezése és az államtudományi egyetem elvégzése után ügyvédi oklevelet, a Mosonmagyaróvári Akadémián mezőgazdász képzettséget szerzett. 1908-ban, édesapja halála után átvette a veszprémi püspöki uradalom jószágkormányzói tisztségét. 1909-ben megvált hivatalától, ügyvédi irodát nyitott és kerteskői birtokán gazdálkodott. Polgári radikális nézeteket vallott. 1917–1919. március 17. között Veszprém vármegye főispánja. Az események balra tolódását látva lemondott. 1922 és 1926 között a veszprémi választókerület országgyűlési képviselője. 1926 után megszervezte a magyarországi Páneurópai mozgalmat, 1930-ban visszavonult a politikától. Bővebben lásd: VARGA 2009. 677.

Rott Nándor (Bodenstadt, 1869. dec. 23. – Veszprém, 1939. márc. 3)

Római katolikus püspök, tanár. A középiskolát Budapesten a piaristáknál és Esztergomban a bencéseknel végezte. Filozófiai és teológiai tanulmányokat Rómában folytatott, mindkettőből doktorátust szerzett. 1896-ban, Rómában pappá szentelték. Hazatérve az Esztergomi Szeminárium tanáraként, filozófiát és pedagógiát tanított. 1904-től császári és királyi udvari káplán, 1908-tól esztergomi kanonok. Veszprémi püspökké 1917. május 16-án, a hadszíntéren nevezték ki. Nevéhez szervezeti változások és építészeti alkotások egész sora fűződik. Renováltatta a veszprémi székesegyház külsejét. Felépíttette a veszprémi Szent Margit-templomot Irsy László, somlójenői származású, budapesti építész-mérnök tervei alapján. A munkában részt vett Linczmajer György veszprémi építész-mérnök. A templomot 1938. szeptember 8-án szentelték fel. Új lelkészségeket szervezett a megyében. Premontrei apácákat telepített Külsővaton és Somlóvásárhelyen, karmelitákat Berhidán, szegénygondozó apácákat Veszprém-ben. Veszprém-ben a Szent Margit-templomban helyezték örök nyugalomra. 1927-ben Veszprém városa díszpolgárává választotta. Egyházi folyóiratokban jelentek meg értekezései és szentbeszédei. Forrás: PFEIFFER 1987. 47–50. Rott Nándor neve is szerepelt az első alkalommal megjelent túszkijelölő plakáton. Egy áprilisi tudósítás szerint: *„Rott Nándor püspököt értesülésünk szerint a megyei kormány megbízott indokolt kérelemre felmentette a proletárdiktatúra biztosítására elrendelt mindennapos túszként való jelentkezési kötelezettsége alól.”* Vörös Zászló 1919. ápr. 5. 2.

Dr. Rupert Rezső (Devecser, 1880. máj. 25. – Szentes, 1961. jún. 20.)

Politikus, jogász, újságíró. Veszprém-ben ügyvédi irodájának vezetője (1909-től). Az I. világháborút a 31. honvéd gyalogezred főhadnagyaként harcolta végig (1914–1918). A Károlyi-kormány idején, a veszprémi püspökség lapja, a Veszprémi Hírlap szerkesztője (1918–1919). Nemzetgyűlési képviselő (Devecser, 1920–1926), a Nagyatádi Szabó István vezette Országos Kisgazda- és Földműves Párt tagja, a parlamentben határozottan fellépett a fehérterror és a szélsőjobboldal politikai befolyása ellen. A közbiztonság, a jogrend, a szabadságjogok követelése mellett nagy hangsúlyt fektetett a földbirtokviszonyok megváltoztatására. 1921 májusában kilépett pártjából, s a következő évben a Rassay Károly vezette liberális-demokrata Függetlenségi Kisgazda, Földműves és Polgári Párthoz csatlakozott. A liberálisok baloldali képviselőit, a Magyarországon maradt ún. oktobrista politikusokat tömörítő Országos Kossuth Párt elnöke (1924-től), országgyűlési képviselőjelöltje (1926 és 1931). Országgyűlési képviselő (Észak-pesti listás

kerület, 1935–1944), az 1935. évi választáson pártja Bajcsy-Zsilinszky Endre Nemzeti Radikális Pártjával szövetségben indult, 1939-ben Rassay Polgári Szabadságpártjának listáján jutott mandátumhoz. Az ország német megszállása után a szovjet csapatok bevonulásig bujkált. A Polgári Demokrata Párt (PDP) tagja (1945–1947), képviselőtében az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja (Dunántúl, 1945. jún.–dec.), a PDP alelnöke (1947. márc.-tól), a párt országos intézőbizottságának tagja (1947. júl.-tól). Miután az MKP nyomására kizárták a PDP-ből (1947. okt.), végleg visszavonult a közéletől. Budapesten, a Farkasréti temető Nemzeti Sírkertjében nyugszik. Lásd: VARGA 2009. 714., valamint *Országgyűlési Almanach az 1935–39. évi országgyűlésről*, Szerk.: Haeffler István, 356.

Dr. Sándorfi Kázmér (Veszprém, 1877. okt. 17. – Veszprém, 1941. jan. 12.)
Ügyvéd, lapszerkesztő. Szülei dr. Sándorfi Miksa és Weisz Karolina, felesége Lorsy Anna. Középiskoláit Veszprémben végezte, a jogot Budapesten tanulta. 1903-tól ügyvéd Veszprémben. Tagja volt a városi képviselőtestületnek, a Polgári Dalárda elnöke. Egy ideig a Veszprémi Hírlap főmunkatársa volt. Sírja a veszprémi izraelita hitközség temetőjében van. Forrás: SZIK-LAY 1932. 206. és gyászjelentés.

Schiller Samu Veszprém város főszámvevője 1887-ben a pápai Szent Benedek-rendi katolikus gimnázium I. osztályos tanulója, 1889-ben már a szintén pápai Iparos- és Kereskedőtanonc iskola tanulója. 1912-ben, majd 1917-ben egyhangúlag választották meg Veszprém város főszámvevőjének, 1915-ben a veszprémi izraelita hitközség pénztárnokának.

Schmertz Miksa sörkereskedő.

Simon György, kanonok (Gelse, 1863. febr. 15. – Veszprém, 1945. júl. 20.).
Iskoláit szülőhelyén, a gimnáziumot Nagykanizsán a piaristáknál végezte, ahol 1883-ban érettségizett. Pappá Pribék István veszprémi káptalani helynök szentelte Zircen, az apátsági templomban 1887-ben. 1907. aug. 4-től Hornig püspök oldalkanonokja, veszprémi kanonok. 1919-től somogyi főesperes, 1923-tól a püspöki helynök. 1937-től az országgyűlés felsőházának tagja. Sírja a veszprémi Alsóvárosi temetőben található, rátemetkezve az 1829. jún. 14-én meghalt Treuer József városbíró földi maradványaira. Forrás: PFEIFFER 1987. 194–195. és saját kutatás.

Szűcs Zoltán (Enying, 1865. szept. 15. – Enying, 1931. dec. 19.)

Apja Szűcs János enyingi lelkész, majd mezőföldi esperes, anyja Báli Antónia volt. Az elemi iskolát Enyingen, a középiskolát Gyönkön és Pápán, a teológiát Pápán végezte. 1888-ban szentelték lelkésszé. 1888-ban Polgárdin, majd 1889–1899 között apja mellett Enyingen volt segédlelkész. 1900-tól a gyülekezet rendes lelkésze lett. 1926. május 13-án agyvérzést kapott, ami miatt 1928-ban nyugdíjazták. Felesége Medgyasszay Izabella volt, akivel 1902. július 9-én kötött házasságot. Forrás: KRÁNITZ 2013. 304–305. és fényképét lásd: HAHN–ZSADÁNYI 1929. 452.

Dr. Török Gyula (Kaposvár, 1876. júl. 24. – Szombathely, 1940. okt. 10.)

M. kir. rendőrőtanácsos. Szülei: Török Gábor és Bencze Ilona. Felesége Kiss Irma Mária. Szombathelyen kezdte rendőri pályafutását 1905. jan. 1-én, mint városi rendőrbiztos. Veszprém rendőrkapitánya 1913. dec. 20-tól 1921 szeptemberéig. 1921-ben rendőrtanácsossá nevezik ki és a belügyminisztériumba helyezik lakásépítési miniszteri biztossá. 1930-ban már nyugalmazott rendőrőtanácsos. Haláláig tagja volt Vasvármegye törvényhatóságának és Szombathely város képviselő-testületének. Forrás: Halotti értesítő.

Dr. Vadnay Szilárd vadnai és sajkókazai (1856. – Budapest, 1927. nov. 2.)

Veszprém vármegye tiszti főorvosa, királyi tanácsos. Forrás: gyászjelentés.

Velty Ferenc (Veszprém, 1885. febr. 3. – 1961. máj. 31.)

Kőfaragó. 1903-ba érettségizett Veszprémben a Kegyesrendi Gimnáziumban. Felesége Pakrócz Irén (1889. jan. 27. – 1988. jan. 14.), akivel 1911-ben kötött házasságot. Két gyermekük született, György (1930) és Sára (1932) A Velty testvérek szülei: Velty Ferenc (1847–1917) és Varga Anna (1859–1941) Forrás: A Zepetneki Tötösy család adattára.

<https://core.ac.uk/download/pdf/4972509.pdf> (Letöltés ideje: 2017. jún. 14.)

Velty István (Veszprém, 1886. szept. 15. – Veszprém, 1962. márc. 21.)

Bányatulajdonos. Felesége Rimay Emma, akivel 1911-ben kötött házasságot. Érdekes adalék Velty István élettörténetéhez: TÓTH 2007. 55–68. Forrás: [https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZAK_ASVA_Bk_03/?query=SZO%3D\(szobor\)&pg=56&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZAK_ASVA_Bk_03/?query=SZO%3D(szobor)&pg=56&layout=s) (Letöltés ideje: 2017. jún. 14.)

Velty Miklós (Veszprém, 1888. aug. 14. – Veszprém, 1935. dec. 27.)

Földbirtokos, a Veszprémi Takarékpénztár ügyvezető alelnöke, Veszprém vármegye törvényhatóság tagja. Veszprémben érettségizett, majd Kesz-

helyen elvégezte a gazdasági akadémiát. Tanulmányai után átvette veszprémi birtokainak vezetését. Tagja a városi képviselő-testületnek is. Birtoka a mai Szabadságpusztán volt. Szabadságpuszta 1926-ban megjelent Magyarország helységnévtára Miklósházaként, majd 1933-as helységnévtárban Miklós-házapusztának és Lacimajorként említik. A Miklósházapuszta nevét valószínű Velty Miklósról a volt tulajdonosról és Papp Lászlóról kapta. Velty Miklós 1920–22 körül vette meg a területet. Az akkori cselédek csak Veltypusztaként emlegették. Velty Miklós kutat ásotott, istállókat, cseléd és ispán lakásokat építtetett. Mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozott. Nevéhez fűződik a „*Veszprém, Szent István és Gizella királyné városa és környéke*” című film gondolata is, amit 1937-ben készítettek. Felesége Kiss Irma. Sírja az Alsóvárosi temetőben van. Forrás: gyászjelentés, és HAHN–ZSADÁNYI 1929. 144.

Weisz M. Ignác (Veszprém, 1848. – Veszprém, 1929.)

Veszprémi gabonakereskedő, Veszprém város képviselő-testületének hosszú éveken át tagja, a veszprémi izraelita hitközség iskolájának gondnoka és iskolaszék jegyzője. Forrás: Mann Lotti: A Veszprémi Izraelita Hitközség iskolájának története (I., II.). *Veszprémi Szemle* 2015/4 és 2016/1.

Wendler (Vendler) Zénó (1892.? – Doba, Somlóhegy, 1928. aug. 8.)

1910-ben Kolontáron tanított. Halálakor – amit vesebaja okozott – Dobán volt elemi népiskolai tanító. Szülei: apja Wendler László, anyja Krizmanics Róza, felesége Gubás Vilma volt. Fia Vendler (Wendler) Zénó 1921-ben, Devecseren született; anyanyelveként beszélte a magyart és a németet, az egyik legnagyobb hatású magyar nyelvész és filozófus. 2004-ben Hetyefőn halt meg. Az apja mellé temették el Somlószlószőlőn. Forrás: halotti anyakönyv.

Wertheim Imre (1870. – Enying, 1921. febr. 11.)

Földbirtokos, a Veszprém megyei törvényhatósági bizottság tagja. Felesége Krása Judit. Sírja a székesfehérvári izraelita temetőben található. Forrás: gyászjelentés.

FORRÁSOK ÉS FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANDRÁSSY 1979. = ANDRÁSSY Antal: Katonai terror Somogyban 1919 őszén. *Somogy megye múltjából – Levéltári évkönyv 10.* Kaposvár 1979. 307–353.
- ÁGH 1989. = ÁGH István: Gyertyagyújtó. Emléktelen nagyapánk; A ház. *Életünk* 1989/3. 404–415.
- BÖDÖK 2011. = BÖDÖK Gergely: Vörös és fehér – Terror, retorzió és számonkérés Magyarországon 1919–1921. *Kommentár* 2011/3. 15–31.
- BÖDÖK 2014. = BÖDÖK Gergely: Kegyelmes urak a Gyűjtőfogházban. A vörös terror fővárosi túsza. *Múltunk* 2014/4. 151–158.
- BÖDÖK 2016. = BÖDÖK Gergely: A „proletárforradalom hűséges katonái” vagy „közönséges haramiák”? Kik voltak a „Lenin-fiúk”? *Múltunk* 2016/1. 122–159.
- BUZÁS 1973. = BUZÁS József: Veszprém vármegye közigazgatása az 1918–1919. évi polgári demokratikus forradalom első két hónapjában. *Jogtörténeti értekezések 5. szám*, szerk.: Kovács Kálmán, Budapest, 1973.
- CSABA 1959. = CSABA Imre: *A Tanácsköztársaság Veszprém megyében.* Veszprém, 1959.
- CSABA 1963. = CSABA Imre: A Tanácsköztársaság veszprémi kormánybiztosa. *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 1963. 271–273.
- CSABA 1969. = CSABA Imre: *Támadás menetből.* Veszprém, 1969.
- CSABA 1969a. = CSABA Imre: Ítélet. *Életünk* 1969/1. 4–9.
- CSÍKY 2013. = CSÍKY Balázs: „Az ellenforradalom a forradalom ikertestvére az erőszakban.” *Kommentár* 2013/4. http://www.kommentar.info.hu/iras/2013_4/_az_ellenforradalom_a_forradalom_ikertestvereaz_eroszakban_ (Letöltés ideje: 2017. június 18.)
- CSISZÁR–FÖLDESI 2010. = Dr. CSISZÁR Miklós – dr. FÖLDESI Ferenc: *A város és polgármestere.* Veszprém, 2010.
- FOGARASSY 2011. = Dr. FOGARASSY Edit: *Igazságtétel és rendszerváltozás, különös tekintettel a visszamenőleges igazságszolgáltatásra* (PhD értekezés). Miskolc, 2011. http://phd.lib.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_6392_section_1758.pdf (Letöltés ideje: 2017. június 17.)
- GUTHEIL 1920. = GUTHEIL Jenő: *A kommunisták uralma Veszprémben.* Veszprém, 1920.
- HAMAR 1994. = HAMAR Imre: A kétszáz éves Pósa-ház. *Veszprémi Szemle* 1994/2. 21–33.
- HAHN–ZSADÁNYI 1929. = *Veszprém megyei fejek.* Szerk.: HAHN Ferenc és ZSADÁNYI Oszkár, Veszprém, 1929.

- HOGYA 1990. = HOGYA György: *Két veszprémi orvos id. és ifj. Csolnoky Ferenc*. Veszprém, 1990.
- JAGUDITS–NAGY 2016. = JAGUDITS Katalin – NAGY Ibolya Adél: *Emlékkönyv. A Veszprémi Királyi Törvényszék története 1872–1945*. Veszprém, 2016.
- KERÉNYI 1919. = KERÉNYI Károly: *Naplójegyzetek, sajtószemelvények, 1919–1922*. Kézirat, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, helytörténeti gyűjtemény, +Ms 0063
- KÖHALMI 1920. = Egy internált: *Hajmáskér*. Bécsi Magyar Kiadó, 1920.
- KRÁNITZ 2013. = „A késő idők emlékezetében éljenek...” *A Dunántúli Református Egyházkerület lelkeszi önéletrajzai*. Szerk.: KRÁNITZ Zsolt. Pápa, 1943 (2013)
- LUSZTIG 1978. = LUSZTIG Arnold: A diktatúra Veszprém vármegyében. In: LUKÁCS György et al.: *Tanúságtevők 3B. Visszaemlékezések a Magyarországi 1918–1919-es forradalmak résztvevőitől*. Budapest, 1978. Az írás első közlése: *Új Március* 1919. Különszám, 116–118.
- MÉL = Magyar Életrajzi Lexikon
- MÁRKUSNÉ 2015. = MÁRKUSNÉ VÖRÖS Hajnalka: *Vásárállás*. Veszprém, 2015.
- MOLNÁRNÉ 2011. = MOLNÁR Jánosné: A hajdanvolt kereskedőcégek háza. *Veszprémi Szemle* 2011/1. 32–39.
- MOLNÁRNÉ 2013. = MOLNÁR Jánosné: „E városnak önzetlen és mindenkor áldozatkész, bőkezű polgára dr. Óvári Ferenc”. *Veszprémi Szemle* 2013/2. 82–90.
- NAGY 2013. = NAGY Szabolcs: A „klerikális reakció” egy fészke a kommün alatt. A Tanácsköztársaság Veszprémben, In: *Vörös és fehér. A vörös és a fehér uralom háttérország. 1919 vidéken*. Veszprém, 2013. 9–24.
- NÉMETH 2012. = NÉMETH Tibor: „... mások szegénységén segíteni ...” *Ihász Lajos élete (1850–1908)*. Pápa, 2012.
- NYÁRY 1936. = NYÁRI László: *Kegyelmes urak között a Gyűjtőfogházban. A politikai túsók élete és sorsa az 1919. évi magyar kommünben*. Budapest, 1936. (A kiadvány közkönyvtárban már nem található, időnként könyvaukción felbukkan. – Földesi)
- PÁLMANN 2001. = PÁLMANN Judit: Száz éve kezdte meg működését Pósa Endre könyvnyomdája. *Veszprémi Szemle* 2001/1–2. 50–60.
- PFEIFFER 1987. = PFEIFFER János: *A Veszprémi Egyházmegye történeti névtára (1630–1950) püspökei, kanonokjai, papjai*. München, 1987.
- SOMOGYI 1922. = Dr. SOMOGYI Zoltán: *A rémuralom napjaiból, Túsók és egyéb történetek*. Budapest, 1922.
- STOCKER 1920. = STOCKER Antal: *A nagy per, Csernyi József és terrorista társainak bűnpere*. Budapest, 1920.
- THIERY 1957. = *Vádirat – Az ellenforradalom Veszprém megyében*. Összeáll.: Thierry Árpád, Budapest, 1957.

TÓTH 2007. = TÓTH Álmos: Velty István a „kutató” (Fejezetek a magyar bauxitkutatás és bányászat korai történetéből. *Bányászattörténeti közlemények 2007.* 55–68.

VARGA 2009. = VARGA Béla: *Veszprém város lexikona.* Veszprém, 2009.

VARGA 2014. = VARGA Béla: *Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon*, bőv. és jav. kiadás, Veszprém, 2014.

VARGHA 1921. = DR. VARGHA Ferenc: *A terror pszichológiája.* Budapest, 1921.

VÁRY 1922. = VÁRY Albert: *A vörös uralom áldozatai Magyarországon.* Budapest, 1922.

Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon

Vörös Zászló a veszprémmegyei szocialista párt hivatalos közlönye, közreadja a Veszprém Megyei Szocialista Párt. (Az 1. szám 1919. március 29-én jelent meg, az utolsó, a 32. szám 1919. augusztus 2. – Földesi)

JEGYZETEK

- ¹ A könyv szerepelt az 1945-ben Magyarországon betiltott könyvek listáján, így a fellelhető példányokat meg kellett semmisíteni. Lásd: Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 530/1945. M.E. számú rendelete a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről, Debrecen, 1945. évi február hó 26. napján. Dálnoki Miklós Béla vzsds. (vezérezredes) s. k. miniszterelnök. Egy példány a Veszprém megyei Levéltárba került az 1950–1959 közötti években, minden bizonnyal Takács Endre levéltár igazgató begyűjtésével.
- ² A könyvben szereplő személyek adattárát lásd a 3. számú mellékletben.
- ³ A törvénytészekről lásd: JAGUDITS–NAGY 2016.
- ⁴ Az első túszejelölő plakát 1919. április 1-én jelent meg, szövege:
„Magyar Tanácsköztársaság veszprémmegyei politikai biztosa
RENDELET.
Ezennel elrendelem, hogy a proletárdiktatúra biztosítása érdekében a következő burzsoákat jelölöm ki túszoakul, akik napról napra kötelesek a megyei biztosságnál jelentkezni:
Rott Nándor, Reininger Dezső, Rada Antal, Radocza Vince, Kelemen Imre, Rothauser Lipót, Óvári Ferenc, Komjáthy László, Csete Antal dr., Berger Arnold, Welty Miklós, dr. Engelhardt Ferenc, Gunszt Ignác, Wiener György (Szentkirályszabadja), Stubenvoll Ferenc, Weisz M. Ignác, Schiller Sámuel, Rosenberg Zoltán, Rainprecht Antal, Tauszig Manó.
Felhívom nevezetteket, hogy halálbüntetés terhe mellett ezen rendeletemet tartsák be, gondoskodjanak a város és környék nyugalmáról, mert ellenkező esetben könyörtelenül felelőssé teszem őket személyükben. Veszprém. 1919. április hó 1. – Megyei politikai biztos.” A kijelölt túszoakról, Rott Nándor püspök Lusztig előtti első megjelenéséről lásd GUTHEIL 1920. 16.
- ⁵ Nem új keletű az a módszer, hogy az ellenség – vagy a vélt ellenség – politikai elitjének tagjai közül többeket politikai és stratégiai érdekből – biztosítékul – az uralmon lévők fogva tartottak. Az 1918-ban kikiáltott köztársaság is alkalmazta ezt a módszert, mint ahogy az 1919. március 21-én létrejött Tanácsköztársaság vezetése is e módszerhez nyúlt politikai ellenfeleinek megfélemlítése, elítélése céljából. A „túszszedés”-re „jogalapot” adott az 1919. évi XX. néptörvény a forradalom vívmányait veszélyeztető egyéneknek rendőri felügyelet alá helyezéséről és internálásáról, amit 1919. február 22-én fogadtak el, valamint a március 1-én elfogadott, a háborúval kapcsolatban felelős személyek elleni eljárás előkészítéséről szóló 1919. évi XXIII. néptörvény. A törvényeket bírálták visszaható volta miatt, továbbá a demokrácia próbáját sem állták ki. De egyáltalán nem adott jogalapot egyik törvény sem a terrorra, a kivégzésekre. Bővebben lásd: FOGARASSY 2011. 40–59.
- ⁶ Az ellenforradalom társadalomfilozófiai, politikai fogalom, amely a forradalommal megdöntött társadalmi, gazdasági viszonyok, már megdöntött uralkodó osztály

hatalmának visszaállítására törekszik. Az elnevezés az 1789-es francia forradalom után vált általánossá, a forradalom ellenfeleinek [királyságpártiak, monarchisták, legitimisták] megnevezésére. A fogalom a konzervatív eszmerendszerben hangsúlyos helyet foglal el. A konzervativizmus ugyanis akkor vált aktív politikai erővé, amikor az állam hagyományos rendjét radikális kihívás érte, azaz forradalom robbant ki. Az 1918–19-re reakcióként jelentkező ellenforradalom, amelyből a Horthy-rendszer született, egy tipikusan „fehér” ellenlépés volt, amely azonban túlzásoknak is teret engedett. Az ellenforradalom nemcsak a forradalom felszámolásának igényét jelentette, hanem a forradalmat megelőző rend lehető legteljesebb visszaállítását, restaurálását is. Ugyanakkor óvakodni kell a bosszúállástól, nehogy az ellenforradalom olyan tettekkel szennyezze be magát, mint amilyeneket a forradalom vitt véghez. Ebben a tekintetben tehát az 1919-es magyar ellenforradalom eltért a kívánt iránytól, amikor a fehérterrornak nevezett túlzásokba esett. A fentebb kifejtett elméletből az is következik, hogy az ellenforradalom után restauráció, majd a visszaállított rend konszolidációja következik. Tehát a rendszer maga már nem ellenforradalmi, sőt annak nevezni kifejezetten paradoxon: hiszen a rendszer stabilizálódása után a munkáját bevégző ellenforradalomnak már nem jut szerep. Ráadásul a folyamat során nem új valami jön létre, hanem egy már meglévő berendezkedést építenek ki újra. Forrás: CSÍKY 2013.

- ⁷ A Magyarországi Tanácsköztársaság (*Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság*, köznapi és ideiglenes elnevezése: *Magyar Tanácsköztársaság*, néhol *Magyar Szovjet-köztársaság*.) Magyarország történetének kommunista vezetésű időszaka volt 1919. március 21. és augusztus 1. között, a proletárdiktatúra győzelme után.
- ⁸ Jól megvilágítja a helyzetet dr. Rupert Rezső nyílt levelének tartalma, amit akkori barátjához, Erdős Bélához írt. Lásd az 1. számú mellékletet.
- ⁹ A terrorcsapat szervezéséről olvasható Zsurek Gézáról szóló publikációban. Ebben Csaba Imre írja, hogy Lusztig kezdte a terrorcsapat szervezését, mert a vörös őrsgében sem bízott. De olvasható a Pervanger–Csomor féle terrorcsapat felszámolásáról is. Lusztig irodája – a megyei kormánybiztosság – a jelenlegi Megyeház tér 3. szám alatt volt. Bővebben lásd: CSABA 1969a.
- ¹⁰ Lusztig visszaemlékezésében írja: „*A májusi ellenforradalmi megmozduláskor – miután a direktórium ezt ellenezte volna – én és Próder László kiválasztottunk túszoikat és lezártuk őket.*” LUSZTIG 1978, 436. Ez esetben az időpontokban és eseményekben pontatlan. Írásában nagyon elítélően nyilatkozik az akkori veszprémi és Veszprém megyei tanácsköztársasági vezetőkről, akik – érzése szerint – kivétel nélkül csak gátolták munkájában. Egyébként e cikk hatására írta Csaba Imre Ítélet című publikációját Zsurek Gézáról.
- ¹¹ A túsok kijelölése, majd bebörtönzése után több szervezet, csoport megpróbált a bebörtönzött túsok érdekében felszólalni. Tették például a vasutasok is Radocza állomásfőnök érdekében. Ezután jelent meg Lusztig rendelete a közbenjárás megtiltására.

- ¹² Április 21-én jelentek meg a városban az új túsziplakátok, teljes szövege a következő:

„*Veszprémvármegye intézőbizottsága. Rendelet túsziplakátok kijelölésére.*

A város és környékén lappangó ellenforradalmi jelenségek elfojtására a következő polgárokat túsziplakátok jelöljük ki, miáltal a korábbi túsziplakátok hatályát veszti:

Benacsek Béla, Berger Arnold, Csete Antal, Csomasz Béla, Csomay Kálmán, Deutsch Izidor, Dőri Ödön, Fischer Miklós, Frank József, Gácser Lőrinc, Gunszt Ignác, Haidekker László, Hirschfeld Béla, Kelemen Imre, Komjáthy László, Kulcsár Károly, Óvári Ferenc, Paskesz Mór, Politzer Miksa, Pósa Endre, Radocza Vince, Rainprecht Antal, Reininger Dezső, Réh Jenő, Rosenberg Zoltán, Rothauser Lipót, Rupert Rezső, Sárly János, Scheiber Soma, Schiller Sámuel, Schertz Miksa, Spitzer József, Stubenvoll Ferenc, Tauszig Manó, Török Gyula, Vértesy Károly, Weisz Elek, Weisz M. Ignác, Welty Ferenc, Welty István, Welty Miklós.

Nyomatékosan figyelmeztetjük a nevezetteket, hogy hassanak oda minden erejükkel, hogy a város és környék területén még e jelenségek is megszűnjenek. Amennyiben ez nem következne be, a legcsekélyebb megmozdulásra minden további nélkül őket fogjuk felelőssé tenni s elrettentő példaképpen kötél általi halálra ítélni!

Felhívjuk nevezetteket, hogy holnap, kedden, e hó 22-én reggel 9 órakor a vármegye-ház kistermében jelentkezzenek, ahol a további műheztartásuk iránt fog szóbeli intézkedés történni. Meg nem jelenésüket ellenforradalmi ténynek tekintjük, s ekként bánunk el velük könyörtelenül. Veszprém, 1919. április 21. A vármegyei intézőbizottság.”

Gutheil könyvében megjegyzi, hogy Jankovics és Csomor vallomása szerint úgy az első, mint a második túsziplakátoknál a túsziplakátok kiszemelését – ez összecseng a Lusztig által leírtakkal – Lusztig és Próder végezték. GUTHEIL 1920. 32–33. Sajnos a városi közgyűjteményekben csak az április 1-i – az első – túsziplakátok plakát található a Laczkó Dezső Múzeumban. A plakátok szövegeit Gutheil Jenő közölte könyvében. A második túsziplakátok után már nem jelenhetett meg plakát, csak a kijelölt túsziplakátok kísérték be a törvényszéki börtönbe. Egyébként az első túsziplakátok szövege eltér a Veszprémvármegyei Hivatalos Lapban megjelenttől. Ezen nem szerepel Rott Nándor püspök, amit később Csaba Imre könyvében ki is emel. Lásd: CSABA 1959. 186–193., illetve *Veszprémvármegyei Hivatalos Lap* 14. szám, 170.

- ¹³ Lusztig bukását, eltávolítását minden bizonnyal az általa szervezett Csomor-féle terrorcsapat vérengzése okozta. Lusztigot Szigeti kereskedő brutális meggyilkolása után felrendelték Budapestre, majd távollétében megbízták Zsurek Gézát, hogy számolja fel a veszprémi Lenin-fiúk csapatot. Zsurek ezt karhatalommal megtette, amit Lusztig soha nem bocsátott meg Zsureknek.

- ¹⁴ Terror volt a Tanácsköztársaság bukása után is – az ún. fehérterror –, amikor többek között a veszprémi törvényszék várbörtönében őrzött volt tanácsköztársasági vármegyei és városi funkcionáriusokat, vörös katonákat Siófokra vittek és kivégezték őket. Erről lásd: ANDRÁSSY 1979. A publikációban nem csak a Somogy megyei

vérengzésekről lehet olvasni, de közli a tisztí különítményesek teljes névsorát is. Több könyv is megjelent ezekben az időkben, amelyekben a fehérterrortól lehetett olvasni. Így például az 1920-ban megjelent „Hajmáskér” című. Írója ekkor „Egy internált”-ként volt jegyezve – aki egyébként Kóhalmi Béla volt –, mivel megszökött a hajmáskéri táborból és várható volt üldözése, majd kivégzése. Az előszót – a könyvben Előjaj – Gábor Andor írta. Ebben olvasható: „A könyv, mely itt következik, éppúgy dadogó kísérlet csupán a fehér terror szörnyűségeinek ábrázolására, ahogy minden ezirányú mű sem volt egyéb. [...] Aki maga nem volt szemtanúja a borzalmak egyik-másik részletének, az egyáltalán el sem hiheti a még-oly hiteles, még-oly hű, még-oly plasztikus ábrázolatát e borzalmaknak. [...] Az emberkinzóknek egy évnél nagyobb a praxisuk. Nekik már kopott és unott az, aminek mi még az elhívéséig sem jutottunk.” A könyvet szintén betiltották és megsemmisítésre ítélték 1924-ben. Lásd: KÓHALMI 1920.

- ¹⁵ A direktóriumok a Magyarországi Tanácsköztársaság előtt (1919 elején) és alatt (1919. március 21. – 1919. augusztus 1.) a helyi tanácsok általában 3 tagból álló vezető testületei, végrehajtó bizottságai voltak. Direktóriuma volt a megyei, járási, községi, városi tanácsoknak, illetve a budapesti központi tanácsnak és a budapesti kerületi tanácsoknak is. Állami irányítószervként léteztek egyéb (író-, sajtó-, stb.) direktóriumok is.

1918 októberében az országban megalakultak a nemzetiségi tanácsok, amelyek önrendelkezést követeltek. A radikális ellenzéki pártok úgy döntöttek, hogy ők is létrehozzák saját nemzeti tanácskozó és irányító testületét, a Magyar Nemzeti Tanácsot. Ennek megalakítása október 23–24-én történt. Elnökének Károlyi Mihályt kérték fel. Veszprémet 1918 októberében érte el az „Őszirózsás forradalom”. November 3-án este Veszprémben megalakították az ideiglenes Nemzeti Tanácsot, melynek elnöke a (volt) főispán, dr. Rainprecht Antal lett. A Veszprém városi Nemzeti Tanács megalakításakor általános és egyenlő szavazattal 15 tagú intézőbizottságot választottak. A városi Nemzeti Tanács november 2-án elsősorban a lakosság ellátásának biztosításáról tanácskozott.

Dacára a rendkívüli időknek, a sok át- és megalakulásnak, a közellátás nehézségeinek, a frontról visszaérkezett katonák nagy tömegének – mindez keveredve a sok átutazóval – Veszprémben a novemberi hónapban nem történt semmilyen rendezvény. Higgadt és nyugodt mederben folyt az élet, a város tisztikara élén a polgármester Komjáthyval tevékenyen és főleg hatékonyan végezte dolgát. Gyökeresen megváltozott a helyzet a következő, az 1919. évben. Veszprémben a városi munkástanács alakuló ülése 1919. február 24-én történt.

A helybeli munkás- és katonatanács 1919. március 23-án háromtagú direktóriumot állít a megye élére: Roland Ferenc, a munkás- és katonatanács elnöke, Jankovics Lajos, a veszprémmegyei szociáldemokrata párt párttitkára, Beöthy Dezső szászados, a katonatanács elnöke lett. Beöthy Dezsőt később Zsures Géza váltotta. A munkás- és katonatanács még ezen a napon megválasztja az egész vármegye területére kiterjedő

hatáskörrel a „népbiztosokat”, a forradalmi tanácsot: Élelmezési népbiztos Neumayer Imre, helyettese Mihályfi János. Sajtóügyi népbiztos Szigethy Ferenc, helyettese Mezriczky László. Közlekedési népbiztos Erdős Béla, helyettese Szalai Ferenc. Igazságügyi népbiztos dr. Hajós Zoltán, helyettese dr. Kántor Iván. Katonaügyi népbiztos Schandl Géza, helyettese Hibala Dezső. Közegészségügyi népbiztos Farkas Ernő, helyettese Bujdosó János. Mezőgazdasági népbiztos Czeiner János, helyettese Schindler Mihály. Közoktatásügyi népbiztos Neumann Sándor, helyettese Magyar József. Közbiztonsági népbiztos Simon Antal, helyettese Rimpek Lajos. Pénzügyi népbiztos Mentler Mihály, helyettese Winkler Károly. Március 29-én érkezik a városba a Kormányzótanács Veszprémbe küldött vármegyei teljhatalmú politikai megbízottja: Lusztig Arnold. GUTHEIL 1920. A városi eseményekről lásd: CSI-SZÁR-FÖLDESI 2010. 30–38.

¹⁶ A Vörös Zászló című újság így számolt be erről az esetről: *„A belügyi politikai megbízott szobájában történt ez a kis eset. Behozták a volt földbirtokost tuzsnak, vagy mint a falusi elvtársak mondják, tuzoknak. Másnap már jött egy deputáció, kérték szabadon bocsátását. – Mert hát nagyon jó ember vót, amíg földesúr vót, meg most is szükség lenne rá a szövetkezetben – kérte a küldöttség és minden lehető és lehetetlen érvet felhozott, csak eresszék ki a tuzokot. – Nézzék csak elvtársaim – mondja Balla elvtárs – menjenek csak maguk nyugodtan haza. Majd ha jónak látjuk kieresztjük, de most még így kell ennek lenni. És azt ne felejsék el soha, hogy mi akármit is csinálunk, az minden csak a maguk érdekében történik. – Úgy. – feleli a küldöttség vezetője – hát akkor csak ott egye a fene, ahun van. Gyerünk emberek. És a küldöttség hazavonult.”* Tuzok-szabadítás. *Vörös Zászló* 1919. 05. 01. 3.

¹⁷ A. m.: A királyi szó meghallgatására, itt: beidézte dorgálásra, szidásra

¹⁸ Juraszek János törvényszéki elnök hirdette ki Szabó Gáspár (1894–1920) Veszprém megyei kormány megbízott halálos ítéletét, miután a Kúria kegyelmi kérvényét elutasította. Az ítélet után dr. Lányi Sándor vette át a már halálraítélt Szabó Gáspárt, és január 10-én reggel 8 órakor a Törvényszék udvarán végrehajtották az ítéletet. Szabó Gáspár kivégzése. *Veszprémi Hírlap* 1920. jan. 11. 2.

¹⁹ Pervanger Mihály (? – Budapest, 1920.) réz- és fémöntő és Csomor Gábor (? 1897 – Budapest, 1919. dec. 18.). Csomor 1919 októberében a veszprémi rendőrségen azt vallotta, hogy 22 éves, a háború előtt Bábólnán volt lovász, s a háborúban, mint huszár teljesített szolgálatot. A márciusi forradalom idején ismerkedett meg Budapesten Lusztiggal, aki akkor a II. kerületi munkástanácsnak volt az elnöke. Vele jött Veszprémbe, ahol eleinte, mint Lusztig testőre és kísérelője, később, mint terrorista működött.

Pervanger és Csomor az ún. „Lenin fiúk” különítmény tagjai voltak. A Lenin-fiúk az 1919-es Tanácsköztársaság alatt a Forradalmi Kormányzótanács politikai karhatalmi különítménye volt. Spontán módon szerveződött, majd alárendelték a (Korvin Ottó vezette) Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának. Szamuely Tibor támogatásával és a budapesti Teréz körüli Batthyány-palotában székelő Cserny József

- vezetésével 200 fős halálosztó különítményt állítottak fel. A kegyetlenségükről hírhedt csoport tagjainak a felszerelése bőrnadrág, bőrkabát, bőr lábszárvédő, tányérsapka, karabély, Steyer-pisztoly, szurony és tojás kézigránát volt. Ügyészek megállapították, hogy 92 bizonyított gyilkosság társtettesei voltak a „különvonaton” lakó Lenin-fiúk. Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Lenin-fi%C3%BAk> (Letöltve: 2017. jún. 04.)
- 20 Komjáthyról írja Lusztig: „*Távollétem alatt a direktórium kiszabadította a fogházból Komjáthy volt polgármestert, a legreakciósabb munkásfalók egyikét.*” LUSZTIG 1978. 436.
- 21 A diktatúra gyakran túszoikat szedett a megszállt települések prominens értelmiségei, polgárai, és egyházi vezetői közül, ezzel lefejezve és megbénítva a helyi elitet. A túsok között a zsidóság sokszor erősen felülreprezentált volt. Gyakran a túsok harmada, vagy éppen fele közülük került ki. (Például Egerben 14-ből 4, Veszprémben 40-ből 20, Balassagyarmaton 12-ből 6, Sátoraljaújhelyen 46-ből 14, Szombathelyen 29-ből 9, Debrecenben 53-ből 14). Arra is volt példa, hogy ők voltak többségben. Pápán például 9 keresztényt és 11 zsidót fogtak el, köztük a hitközség elnökét is. Váry Albert ügyész adatai szerint a vörösök által statáriálisan kivégzett 590 ember közül 44 (7,4 %) volt zsidó.
Forrás: KÁDÁR Gábor – VÁGI Zoltán: Forradalmak kora: antiszemita pogromok és atrocitások 1918–19-ben, http://www.konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=145:forradalmak-kora-antiszemita-pogromok-es-atrocitasok-1918-19-ben-&catid=15:tanulmanyok, (Letöltve: 2017. jún. 23.)
- 22 közbenjár
- 23 A tervről később beszámolt a Veszprémi Hírlap is: Felfegyverzett túsok. *Veszprémi Hírlap* 1919. aug. 24. 3.
- 24 A város ez időben közel volt a demarkációs vonalhoz, ezért fel kellett készülni ellenséges repülők támadására is. Ezért a repülőgépek megfigyelésére a tűztoronyban repülőgép-megfigyelő állomást létesítettek. Az ott szolgálatot teljesítő őrszemnek, ha repülőgépet látott, az erkélyen rohamjelet kellett a kúrttel fűjni. Ezt a jelet aztán a katonaság kúrtösei továbbadták. A jelzéskor mindenkinek védett helyre kellett menni. Lásd: Repülőgépmegfigyelő állomás. *Vörös Zászló* 1919. máj. 4. 4.
- 25 Devecserben 1919. május 5-én este egy téves hír miatt – megbukott Kun Béla kormánya – lázadás tört ki, ami csak másnap estére derült ki, hogy hamis. Május 6-án este Pápáról és Veszprémből vörös különítmények érkeztek, és elsősorban a veszprémi különítmény megtorlásba kezdett. Több embert kivégeztek, illetve sokukat börtönbe zárták. Lásd: GUTHEIL 1920. Természetesen a Vörös Zászló is beszámolt a megmozdulásról, végkövetkeztetésként megjegyezve: „*Csak kötelet kaphat az, aki a nép ellensége.*” Devecserben. *Vörös Zászló* 1919. máj. 10. 3.
- 26 Péti és társai által a szabadulás után egy évvel készített fotó megjelent a Veszprémi Szemle 1994/2. számában. HAMAR 1994. 24.

27 Budapesten igen nagy volt a túsok száma. A letartóztatott nevesebb személyekről, a túsok életéről írt összefoglaló könyvet Somogyi Zoltán. Az Élet a Gyűjtőben fejezetben a túsok napjait írta le: „Nehéz volna azt a rengeteg tréfás és komoly epizódot elmondani, ami a kommün 133 napja alatt a gyűjtőfogházban lejátszódott. Nem múlt el nap, hogy ne történt valami olyan esemény, ami az összes foglyokat érdekelte. Az érdeklődés középpontjában természetesen a kommün bukásáról szóló hírek álltak; ezenkívül pedig, hogy kik szabadultak ki és kiket tartóztattak le folytatólagosan.

Március 22-én, a hajnali órákban kiáltották ki a proletárdiktatúrát és még azon a napon a gyűjtőbe szállították Wekerle Sándor nyug. miniszterelnököt, akit Bíró Lajos fogházigazgató fogadott és kórházi szobában helyezett el. Wekerle a fogház főkönyvében a harmadik volt a politikai foglyok közül; az első Jakab Béla rendőrtanácsos volt, a második Pál István rendőrfelügyelő. E két rendőrtiszt a Károlyi-kormány idején a toloncházban teljesített szolgálatot, amikor ott Kun Bélát megverték. Tehát bosszúból, a proletárdiktatúra első napján letartóztatták őket. A negyedik gróf Károlyi György volt a sorban, akinek minden „bűne” az volt, hogy egy kommunista plakátot botjával lepiszkált az utcán a falról. Ezért a kommün bukásáig a gyűjtőfogházba volt zárva. Aztán Budapestre szállították Szurmay és Szerényi nyug. minisztereket Szentgotthárdról és Mikes püspököt Celldömölkéről, akiket Bíró azonnal kórházba helyezett. Rövidesen követték őket a fogházba: Bozsik plébános, Hohenburger altábornagy hadbíró, majd több ellenforradalmár tiszt.

A tömeges letartóztatások húsvétkor történtek, mikor a magyar közélet és társadalom igen sok vezető tagját elfogták, helyenként a legnagyobb brutalitások közepette. A foglyokat először a Markó utcába szállították, a forradalmi törvényszék épületébe, onnan pedig a gyűjtői fogházba. A gyűjtő folyosóján Bíró fogházigazgató várta a transzportokat és miután nyilvántartásba vették őket, megkérdezte, hogy kik akarnak közös cellába menni és kik egyesbe. Azt is megkérdezte Bíró, hogy kik akarnak együtt lenni.

A politikai foglyok és túsok között a bánásmódot illetően semmi különbség nem volt; csak a politikai foglyokat (államférfiakat, nagyrangú katonákat és ellenforradalmárokat) nehezen bocsátottak szabadon; közülök igen sokan csak a kommün bukásakor nyerték vissza szabadságukat. Rákosi Jenőt 78 éves kora és betegsége dacára is csak nagy nehezen bocsátották el a fogságból, majd másodszer is letartóztatták. Wekerle, Hazay, Szurmay, Szerényi, Károlyi György, ifj. Almássy Imre gróf és még nagyon sokan, csak a románok bevonulása után nyerték vissza szabadságukat.

A fogházi rend a régi maradt. Reggel 6-kor mindenkinek föl kellett kelni. Reggeli után orvosi vizsgálat volt dr. Büben és dr. Tél fogházi orvosok előtt; aztán séta 11-ig. Közben az igazi fegyencek kitakarították a cellákat; ebéd ½ 12 felé. Délután hat óráig szabad volt sétálni a fogház udvarán; vacsora 7 óra tájban volt és akik nem beszélgettek vagy kártyáztak, 9-kor lefeküdtek.

Látogatókat délelőtt 10–12-ig és délután 3–5-ig fogadhattak. Fürdő is volt a fogházban, hetenkint kétszer.

Istentiszteletet az összes felekezetek részére tartottak. A fogházi rend értelmében a zsidóknak is vasárnap.

Az intézeti renchez az összes foglyok alkalmazkodtak s így igen megkönnyítették Bíró fogházigazgató helyzetét, aki minden előnyt megadott, amit csak lehetett. Minden cellában választottak egy „bizalmit”, aki társai ügyes-bajos dolgában eljár. A gyűjtőfogházban – ellentétben a Markó utcával – a személyzet igen előzékeny volt. Bíró igazgatón kívül: Sajti Imre, Göröcs Pál, Fleischmann Imre fogházi tisztek és az összes fegyőrök tiszteletet tanúsítottak a foglyok iránt. Sőt még a rablógyilkos fegyencek is, akik a cellákat takarították.

A fegyencek valamennyien a foglyok pártján voltak s felajánlották segítségüket mindenféle zendüléshez és kitöréshez! Egy cigaretta sem veszett el kezük alatt, pedig a legkisebb bűnös is betörő volt közöttük. Voltak olyanok is, akik első napon kioktatták a túsokat, hogy mint kell a bezárt cellaajtót fölnyitni!

Az antant-missziók érdeklődése állandó volt. A Svájci Vöröskereszt megbízottja, Haccius Rudolf, valamint Romanelli ezredes, sőt a Budapesten tartózkodó külföldi újságírók is többször jártak a fogházban, hogy a foglyokkal való bánásmódot ellenőrizzék. E látogatások következtében állandóan javult a helyzetük; engedélyt kaptak a dohányzásra, hazulról élelmezhettek magukat, átjárhattak egymáshoz is, (esős vagy hideg időben egész kaszinók támadtak a nagyobb cellákban) mert az ajtók állandóan nyitva voltak; sőt szeszes italokkal is éltek a fogházban, az igazgató tudtával.

A politikai megbízottak, Nyáry és Mocsay vasmunkások nagyhangú, komisz emberek voltak, akik a foglyok megalázásán dolgoztak. [A kommün bukása után 2 ½ évet kapott mindegyik, s büntetésüket részben a gyűjtőfogházban, részben Vácott töltötték ki.] Intézkedéseiket igen gyakran a fogház vezetőségének kellett ellensúlyozni.

A szabadrábrahelyezések körül a legnagyobb káosz volt. Minden népbiztosnak jogában állott a fogság megszüntetése; némelyik élt is e jogával, de a forradalmi törvénysek több ízben nem respektálta az utasítást s az illető tovább is fogva maradt.

Egyes túsok állítólag nagy összegeket fizettek kiszabadulásukért.

Augusztus 3-án, a románok bevonulása alkalmával még kb. kétszáz tús volt a gyűjtőfogházban.”

Forrás: SOMOGYI 1922. 142–144.

- 28 Megalázóan beszél Lusztig Rott püspökről is: „Meg kell még emlékezmem Rott Nándor püspökről, aki fogvacogva kért mindig tőlem tanácsot egyházi ügyekben – mert úgymond – ő még látszatát is el akarja kerülni, hogy ellenforradalmár.” LUSZTIG 1978. 436.
- 29 Az antant (eredetileg entente) kifejezés az Anglia és Franciaország között 1904. április 8-án Londonban aláírt szerződés, az Entente cordiale (a. m. szívélyes egyetértés) kifejezésből származik. Általában a szövetségesi rendszer (antant hatalmak = Nagy-Britannia és Franciaország) és a köréjük csoportosult országok együttes jellemzésére használjuk.
- 30 Przemysl a Monarchia legfontosabb erődítménye volt az első világháborúban. Az ost-

rom előtt az erőd Európa egyik legjobban felszerelt és legkorszerűbb erődítménye volt. Kedvező fekvése miatt birtokosa igen biztos pontot tudhatott magáénak Galíciában. A háborúban Lemberg elvesztése után az osztrák–magyar csapatok Wisloka mögé szorultak vissza, így az oroszok megtámadhatták ezt a kulcsfontosságú erődrendszert, amit a háborúban összesen háromszor ostromoltak meg: Przemysl első ostroma 1914. szeptember 17-én kezdődött és orosz vereséggel végződött. Második ostroma 1914. november 2-án kezdődött és orosz győzelemmel végződött. 1915. március 22-én Hermann Kusmanek tábornok a biztos éhhalál helyett a kapitulációt választotta. Mintegy 115 000 cári katona élete árán a galíciai erődítmény és az ott őrzött 700 löveg orosz kézre került. A küzdelem a Monarchia részéről 16 000 áldozatot követelt, az ostromot túlélő 110 000 védő – köztük 9 tábornok – pedig a megadást követően hadifogságba került. Przemysl harmadik ostroma 1915. május 31-étől osztrák–magyar és német csapatok támadták az erődöt, amit június 3-án foglaltak vissza.

Forrás:

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1915_marcius_22_przemysl_erodje_orosz_k ezre_kerul/ (Letöltve: 2017. jún. 20.)

- 31 A preference egy, leginkább Kelet-Európában elterjedt kártyajáték. Bizonyos szempontokból hasonlóságokat mutat a Magyarországon közkedvelt ulti játékkal (bár szabályrendszere jóval egyszerűbb). Eredeti neve francia szó (préférence), a játék valószínűleg német eredetű.
- 32 Merkantilista: haszonleső, az egyéni érdeket anyagilag előtérbe helyező.
- 33 Valódiságáról, hitelességéről, esetleg jó minőségéről való meggyőződés nélkül, sőt annak ellenkezőjét tudva, nagyobb utánajárással, előkészítéssel, propagandával forgalomba hoz, terjeszt valamit.
- 34 Weisz-féle ház a Kossuth Lajos utca 6. alatt, a jelenlegi Marica kávézó helyén volt. Forrás: MÁRKUSNÉ 2015. 46.
- 35 A részletes leírást lásd: GUTHEIL 1920. 48–51.
- 36 Bartók Béla utcai villasor, ahol talán az egész Balaton legszebb villái állnak a magas parton. Az egyik ilyen a Fonyódi múzeumnak otthont adó egykori Velics-villa, ahol Szinyei Merse Pál 1916-ban és 1917-ben a nyarakat töltötte és kilenc képet festett a Balatonról és Fonyódról. A múzeumban egyébként a Balaton állat- és növényvilágát, a tó kultúrtörténetét és a város helytörténetét ismerheti meg a látogató. A múzeum előtt áll Zichy Béla mellszobra, aki a szomszédos Bélételep egykori tulajdonosa és névadója. A fonyód-bélételepi villasor 1894-ben jött létre a fonyódi Várhegy oldalában. Gróf Zichy Béla, Szaplonczay Manó kezdeményezésére parcellázta fel birtokának egy részét. Az első időkben 29 villatemet alakítottak ki. Forrás: <http://fonyod.utisugo.hu/> (Letöltve: 2017. jún. 26.)
- 37 Az 1920-as évektől többféle becslés is született az áldozatok számával kapcsolatban. A hivatkozott irodalomban feltüntetett Váry Albert összesítése hivatalos jelentések és bírói ítéletek vizsgálatán alapult, amelyekre minden esetben pontosan hivatkozott,

- ugyanakkor azokat, akik a bántalmazások következtében, fogságban haltak meg, nem szerepeltette. Így, bár a munkája alapján összeállított statisztika hiányos, mégis fontos adalékokkal szolgál a vörös terror regionális feltérképezéséhez. Veszprém vármegyében összesen 11 fő volt a vörös terror áldozatainak száma. A fehérterror áldozatairól a vármegyében nincs hasonlóan pontos kimutatás. VÁRY 1922.
- 38 Rövid tájékoztató: *„Lusztig Arnold elvtársat, Veszprémvármegye politikai megbízottját belügyi népbiztosság ezen állásából felmentette. Helyét Balla Mihály elvtárs tölti be. A városban keringő kósza hírekkel szemben konstatálnunk kell azt a tényt, hogy Lusztig elvtárs, mint politikai megbízott – népbiztosság rendelkezésére – a frontra utazott.”* Politikai megbízott változás. Megjelent: *Vörös Zászló* 1919. máj. 17., 3.
- 39 Az ünnepség a tudósítások szerint is nagy volt. A Vörös Zászló április 26-án írta, hogy *„minél nagyobb tömeget óhajt megmozdítani [...] azonban a régi cégokra emlékeztető zajos külsőségeket kerülni óhajtja.”* Ehhez képest a várost vörös díszbe öltöztették, reggel 6-tól már zenés ébresztő volt. Minden szakma külön helyeken tartott összejövetelt, a katonáknak Zsurek Géza beszélt. A szakszervezetek a vásártéren gyülekeztek (természetesen zeneszó mellett), ahol felszólalt Jankovics Lajos, majd Lusztig Arnold szavalt! Este természetesen bál volt, illetve az Elite kávéházban vörös-kabaré. Lásd: Május elsejét és Május 1. *Vörös Zászló* 1919. ápr. 26. 5. és máj. 4. 2.
- 40 Kerényi Károly írta naplójában: *„Április 30., félig borult idő, kevés eső, 12 fok. Nagy előkészületek folynak – országszerte is – május első napjának megünneplésére. Az ablakokban már vörös színű díszjelvények vannak, a házakon vörös zászlók lobognak, és Veszprémben, a főutcában diadalkapu van felállítva fenyőágakkal díszítve. Falra ragasztott vörös papírra nyomott fölhívásban olvasható a közönséghez szóló részvétel az ünnepélyes díszüléseken való megjelenésre.”* Majd a következő napon *„Május 1-én reggel fagypont körüli hőmérséklet, nappal 12 fok, szeles, felhős, napos, hideg, szeles idő. A május elseje nagyszerűen lett megünnepelve országszerte és itt Veszprémben is. Az egész város közönsége részt vett az ünnepélyen vörös zászlókkal, nagy tömegben, szép rendben vonultak az utcákon zeneszóval először a Vásártérre, innen a Rákóczy térre, ahol nagy szónoklatokkal buzdították a proletárságot az egyesülésre. Volt zene, énekelt a dalegylet hazafias énekeket. Este pedig estélyekre jönnek többen. Az ablakok mindenütt vörös színű díszítésekkel voltak ellátva és ékesítve, több házon vörös zászlók lobogtak.”* KERÉNYI 1919. Kerényi Károly aktív közéleti emberként rendszeres feljegyzéseket készített. Ennek apropója a napi időjárás helyzet, állapot feljegyzése volt, de azt minden esetben kiegészítette a városban, a megyében általa fontosnak tartott esemény leírásával. Különösen élénken figyelte az Európában, a világban zajló háborús eseményeket. Elérkezve az I. világháború kitöréséhez, gondolatát teljesen lekötötte a világháború eseményeinek leírása, amit a lapokból, vagy más hírforrásból vett át. 1914-től csak elvéve volt Veszprémre, a megyére utaló feljegyzése. Lásd: VeML XIV. 5. Kerényi Károly ny. vármegyei főorvos időjárás feljegyzései 1879–1918.

- 41 Ma Jókai utca.
- 42 Filippi (Philippi) ma is létező ókori város Macedóniában. A „Filippinél találkozunk” szállóige, döntő küzdelem, a várható győzelem értendő alatta. Eredeti előfordulása: Shakespeare Julius Cézár c. műve IV. felvonásában található, ahol Antonius mondja katonáinak a Filippi melletti csata előestéjén.
- 43 Sajnos ezek az elkészült fényképek sem közgyűjteményekben, sem magánszemélyeknél már nem találhatóak. Az itt közölt fotó minden bizonnyal a kiszabadulásuk napján, május 20-án a Törvényszék udvarán készült. A közölt fotón 23 túsíz látható, akik a legtovább voltak bezárva, és egy napon szabadultak. Bár május 20-án szabadultak, de télies öltözetben vannak, mivel ezen a napon a napi minimum feltűnően alacsony, 3,7–5 °C között volt. Egy év múlva már 30 fokot is mértek május 20-án. A fotót Pešička (Péti) Szilveszter (1890–1962) készítette, aki már 1910 előtt is fényképezett. A veszprémi takarékpénztár pénztárosa – talán innen a felkérés – jobbra valószínűleg inkább kedvtelésből fényképezhetett, főleg családi, rokoni, baráti, ismeretségi körében. Bár egyetlen papír fotóját sem őrzi a múzeum, viszont kb. 780 darabos (többnyire üveg) negatív hagyatéka önmagában nagyobb tételt képvisel, mint a korszak összes többi mesterének múzeumba került anyaga. Forrás: Rainer Pál: „Talán nincs ember a városunkban, aki ne ismerte volna” (Veszprémi fényképészek a hőskorban, 1873–1945). *Séd 2016/nyár*, 55–57. Ezúton köszönöm meg Rainer Pál segítségét és kutakodását.
- 44 A Vörös Zászló újságírója viszont ekképpen ír Gácser Lőrincről: „*A mindnyájunk örömeire levitézlett, bürokratikus burzsoá rendszernek tipikus alakja volt Gácser Lőrinc városi körjegyző, ki hivatali állását alaposan felhasználta arra, hogy mint a község teljhatalmú falupennája, mielőbb és minél rohamosabban megtollasodhasson. Szükségtelen mondanunk, hogy e célt elérni, sorra kínáloztak a hadiszolgálat alóli felmentések kieszközlése stb., amelyek annyira igénybe vették drága munkaidőjét, hogy értesülésünk szerint egyéb restanciák tömkelegében a már rég kiutalásra várt hadisegélyek is ott találhatóak. A körjegyző viselt dolgaival sokat foglalkozott a múlt évi október havi forradalom után alakult városi nemzeti tanács, majd az újabban megalakult munkás és földművestanács, mely a község sokat nyomorgatott proletárjainak nagy és osztatlan örömeire végtére is a hét folyamán útilaput kötött a burzsoá és önérdéket szolgált körjegyző talpa alá.*” Meneztetett körjegyző. *Vörös Zászló* 1919. ápr. 5. 3.
- 45 Lonkai Ármin az apa, testvére Lonkai Zsigmond.
- 46 Csikvándy Béla 1916-ban már a m. kir. 7. hv. ágyúszereg (később 41. tüzérezred) II. osztályának a parancsnoka volt, ezredesként ment nyugállományba. A veszprémi tüzérekről lásd: Földesi Ferenc: Egy elfeledett háziezred. A veszprémi hetes tüzérek. *Veszprémi Szemle* 2016/2 3–43.
- 47 Méheskerti Társbirtokossági Kör: a Kör 1888. május 22-én alakult Boor József lakásán. Alakítási cél volt, hogy kellemes környezetben – ez lett az Aranyosvölgyben a Közvágóhid melletti terület – kuglipályát építsenek, ott játszanak, illetve méhész-

kedjenek is. Később felolvasásokat is tartottak, könyvtárat is létrehoztak. 1945-ben működésük megszűnt. Radocza Vince 1915–1922 között volt a kör elnöke. Forrás: Jákói Bernadett: A Méhes Társbirtokosság története (1888–1945). *Veszprémi Szemle* 2005/3–4. 73–76., Bándi László: Veszprém emlékjelei 2006. *Veszprémi Szemle* 2011/4. 45–46. és VARGA 2010. 540.

- 48 A Vörös Zászló trafikokról szóló kis írásában nincs név szerint említve, de nyilvánvaló, hogy Kelemen Imréről van szó: „*Tudvalevő, hogy a háború alatt Veszprémben is a kiváltságos, becézett és jólápoltt burzsoá-társadalom választottjai jutottak érdemlegesen dohányhoz és szivarhoz. De volt egy elem, amely a trafikot arra használta, hogy azt uzsoraáron, lánckereskedelem révén adja tova. De e hó elején a szakszervezetek bizalmi emberei vették át szervezetük, egyesületük tagjaihoz mértén a dohánymennyiséget. Most kerülközött [sic!] proletárok kezébe olyan cigaretta és szivar, amit csak a béke boldog napjaiban láthattak. A főtőzsdés ökegyelmessége csak a lehető legrosszabb minőségű dohányt vagy szivart juttatta azoknak, akiket zordon mosolyával az üzlete ajtaján beengedett. Durva, sértegető szavakkal kergette el a trafik ajtajában csoportosuló nikotínélvezőket. Milyen más szellemet vezetett be most a proletárdiktatúra!? Most már nem kell félnapokat, órákat ácsorogni a trafik előtt egy-két „durva” cigarettáért, hanem minden igazi proletár a szakszervezete útján megkapja a kellő mennyiségű dohányt. Nagyon kívánatos, hogy állandóan a legnagyobb tapintatossággal járjanak el proletártestvéreink a trafik-kiosztásnál, mert bármi rendellenesség a munkástábor presztisét rontaná.*” A proletárok trafikja. *Vörös Zászló* 1919. ápr. 26. 4.
- 49 Régen elmúlt, kellemes emlékezetű, kellemesen eltöltött idő. Aranjuez: Spanyol város nevéből, mint helyszínből. Aranjuezi szép napok c. történetre utalva, egy férfi és egy nő beszélgetése a szerelemről.
- 50 Nyaraló
- 51 A tanító Wendler (Vendler) Zénó volt.
- 52 Belák Endréről és a deveceri eseményekről még lásd: Ágh István: Gyertyagyújtó. *Életünk* 1989. III. rész 404–415.
- 53 Az I. világháború befejezésekor az országba visszaérkező katonai alakulatok többségét leszerelték, feloszlatták. Az ország a több mint négy éves háborúban erősen kimerült. A legfontosabb élelmezési cikkek és az ipar termelése a felére csökkent. Fokozta a nehézségeket, hogy 1918 őszétől az ország jelentős ipari és mezőgazdasági területeit az intervenció haderők tartották megszállva. Az országot három oldalról elleneséges országok vették körül, csapataik több helyen átlépték a fegyverszüneti vonalat, minden igyekezetük az volt, hogy minél nagyobb területet harapjanak ki az országból. Erejük többszörösen meghaladta a magyar hadsereg erejét, melyet az 1918. november 13-án aláírt belgrádi fegyverszüneti szerződés 6 gyalog- és 2 lovashadosztályban állapított meg. A személyi állomány a háború végén visszatartott katonákból állt.
- Az öszirózsás forradalom után a kormányzat felismerte, hogy ezt a hadsereget nem

alkalmazhatja az ország védelmére. Új hadsereg megszervezését 1919. március 10-én kezdték meg, amely hat hadosztályból, a Dunaórségból és a „székely különítményből” állt. Ez utóbbi szintén hadosztály volt – a Székely Hadosztály, Kratochvill Károly parancsnoksága alatt – csak a belgrádi szerződés szerint már nem lehetett hadosztálynak nevezni. A hadsereg állományát 54 zászlóaljra, 36 lovasszázadra és 30 ütegre tervezték, létszáma kb 70 000 fő lett volna. A csapatok feltöltését toborzás útján kívánták megoldani, ami azonban nem hozta meg a kívánt eredményt, miután március 21-ig mindössze 5000 főt sikerült toborozni. A Tanácsköztársaság március 21-i kikiáltása új helyzetet teremtett. A március 24-én megjelent rendeletben kimondták: „*A vörös hadsereg elsősorban a szervezett munkásokból toborzott és a jelenleg fegyverben álló proletárkatonákból áll.*” A vörös hadsereg vezetésére április 21-én létrehozták a Keleti Hadsereg-parancsnokságot, amely közvetlenül irányította a csapatokat. Május 2-án a Forradalmi Kormányzótanács általános mozgósítást rendelt el, május 5-én felállították a Hadsereg-parancsnokságot, majd május 7-én a Hadügyi Népbiztosságot. Nem céloim a Tanácsköztársaság vörös hadserege harcainak elemzése, a többfrontos harc nehézségének ismertetése. Ugyancsak nem céloim a vörös hadsereg hadművészetének ismertetése sem, bár el kell mondani, hogy sok esetben igen újszerű vezetési és haderő alkalmazási módot vezetett be, amivel sikereket ért el főleg a csehszlovák hadsereg csapatai ellen az északi hadjáratban. Ha szigorúan a katonaiszakmai szempontokat vesszük figyelembe, a katonai vereséget elsősorban az ellenség sokszoros számbeli és technikai fölénye okozta. Az elszigetelt ország gazdasága nem volt képes további erőfeszítésekre, a hadsereg ellátására. A vörös hadsereg küzdelmei valóban az ország területi integritásáért folyt.

Forrás: Szabó László százados: *A Magyar Tanácsköztársaság honvédő háborújának hadművé-szete*, ZMKÁ, hadművészet története tanszék, Budapest, 1962.

- 54 Lambroso kinézésű iparlovagok: Lambroso, Cesare (1835–1909) olasz orvos, kriminológus, a „született bűnöző” tan hirdetője. Itt utalás a nevezettekre, mint „született” bűnözőkre.
- 55 Kerényi Károly 1848/49-es honvédtisztnek 1919. augusztus 9-én a sajtóról írt gondolatai olvashatóak a 2. számú mellékletben.
- 56 Ezt a részt minden bizonnyal Rupert Rezső írta.
- 57 A Veszprémi Hírlap közölte a tudósítást a találkozó megtartására az 1920. máj. 20-i lapszámában, majd így számolt be a találkozóról: „*Csütörtökön d.e. 10 órakor Te Deum volt a székesegyházban túszaink kiszabadulásának évfordulóján. A szentmisét dr. Simon György pápai prelátus celebrálta fényes segédlettel. Mise után a püspöki rezidenciát keresték fel, hogy a Főpásztornak hálás köszönetüket fejezzék ki a vigasztalásért, miben elzárásuk idején őket a püspök részesítette. A megyéspüspök tudvalevőén bérmauton van s így hálájukat szóval nem fejezhették ki. Ehelyett végig járták a Főpásztor lakosztályát és meghatóan szemlélték az ő legfőbb vigasztalójuk mindennapi életével összefüggő tárgyakat. Majd üdvözlő iratot írtak alá valamennyien. Az üdvözlő szövegezés a következő: 'A kommün okozta, de hazánkért*

és magyar testvéreinkért szívesen elviselt szenvedéseink megszűntének első évfordulója alkalmából mély hódolattal és hálával üdvözöljük Méltóságodat, aki túságunk alatt kegyes látogatásával és állandó érdeklődésével bennünket megvigasztalt.' Következik huszonöt aláírás. Legelől dr. Óvári Ferenc és dr. Komjáthy László. Innét dr. Lányi Sándor királyi ügyészhez vonultak s megköszönték azon áldozatteljes, nagy erkölcsi bátorságot feltételező magatartását, mellyel helyzetükön könnyített. Déli 1 órára a Méhes társbirtokosság kerthelyiségében gyülekeztek társasbédre, melyen jelen voltak a vidékiek közül: Holitscher Károly, Mihályfy József, Kenessey Pongrác, Csikvándy Ernő, Gácser Lőrinc, Jókay-Ihász Miklós, Lonkay Ármin, Wertheim Imre; helybeliek közül: Deutsch Izidor, Gunszt Ignác, Kelemen Imre, dr. Komjáthy László, Kulcsár Károly, dr. Óvári Ferenc, Politzer Miksa, Pósa Endre, Radocza Vince, Reiningger Dezső, Schiller Samu, Rosenberg Zoltán, Weisz M. Ignác, Welty Ferenc, Welty Miklós és Welty István. Mint vendégek: dr. Lányi Sándor kir. ügyész, Merecsék fogházgondnok, Vincze őrmester. Dr. Óvári Ferenc és Radocza Vince komoly, hazafias munkálkodásra és jövőben nagyobb óvatosságra serkentő és Isten iránt való hálát tolmácsoló felszólalásai, továbbá Weisz M. Ignác nagy derűtséget keltő humoros dikciója mellett a társaság délutánba nyúló órákig elszórakozott és elhatározta, hogy a következő esztendőben is megünnepeli ezen napot. Már előző, körülbelül 2000 K-t kitevő gyűjtést a veszprémi hadiársvák javára juttatták." Lásd: A mi túsaink. *Veszprémi Hírlap* 1920. máj. 23. 2.

A veszprémi túsók csoportja 1919. május 20. Személyek balról jobbra: első ülő sor: 1. Vélty ?, 2. dr. Konjáthy László, 3. Vélty ?, 4. Vélty Miklós, 5. Pósa Endre. Második ülő sor: 6. ?, 7. ?, 8. Hohlischer Károly, 9. Jókay-Ihász Miklós, 10. Lonkai Géza, 11.?, Álló sor: 12. ?, 13. ?, 14. Radocza Vince, 15. Csikvándy Géza, 16. dr. Rupert Rezső, 17. ?, 18. dr. Gácser Lőrinc, 19. dr. Óvári Ferenc, 20. ?, 21. Kelemen Imre, 22. ?, 23. ? Azonosításuk nem történt meg: Rosenberg Zoltán, Schiller Samu, Reininger Dezső, Politzer Miksa, Schmertz Miksa, Deutsch Izidor, dr. Mihályfi József, Kulcsár Károly, Wertheim Imre. (A fotót készítette: Pešička (Péti) Szilveszter (lásd: 43. jegyzet) Forrás: LDMP_146.)

Lusstig Arnold Veszprémvármegyei politikai megbízott.

*A Lenin-fiúk vezérei: 1. Cserny József, 2. Papp Sándor, 3. Radányi Kornél,
4. Nével József, 5. Natusek Szaniszló*

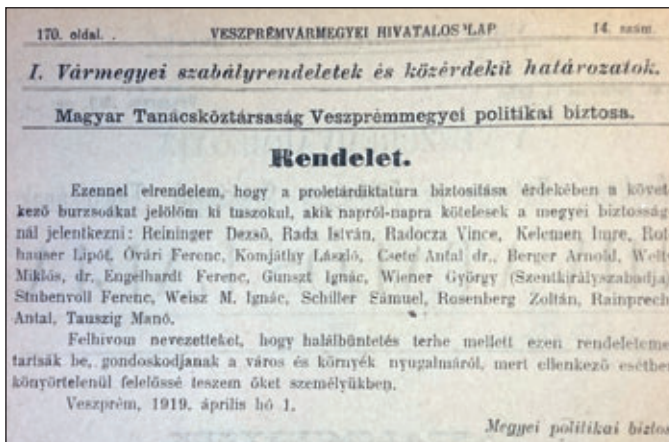
*Forrás: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Cserny_J%C3%B3zsef_\(parancsnok\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Cserny_J%C3%B3zsef_(parancsnok))
(Letöltés ideje: 2017. jún. 04.)*

Tanácsköztársasági hivatalos lapban megjelent hirdetmény a megyei forradalmi tanács kinevezéséről. (Forrás: LDM Adattár, 66.937)

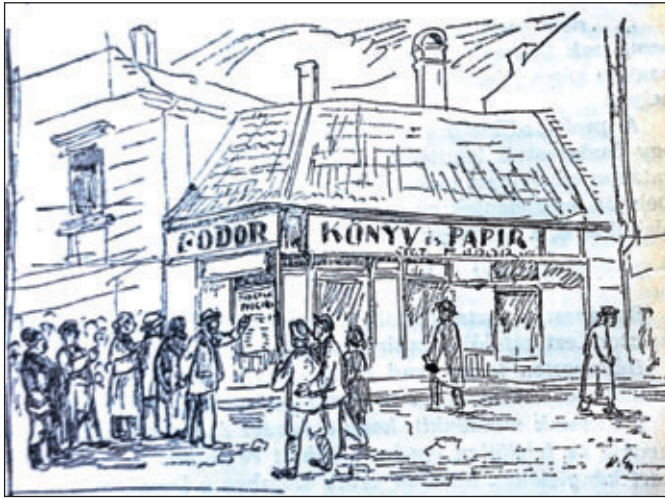

Az 1919. április 1-én megjelent túszkijelölő plakát. Forrás: LDM 5198/1918

A Hivatalos közlönyben megjelent túszkijelölő rendelet, amelyről már hiányzik Rott Nándor püspök neve.

Forrás: Veszprémvármegyei Hivatalos Lap 1919. 170.

*Az első plakát Veszprémben a proletárdiktatúra kikiáltásáról
(Nagy Gyula rajza) Forrás: CSABA 1959. 104.*

Ruhabeszolgáltatás!

Felszólítjuk Veszprém város közönségét, hogy felesleges, illetve nélkülözhető ruházati cikkeiket (férfi-, női- és gyermekruhákat, fehérműveket, ngyszintén cipőket, kalapokat, harisnyákat stb.) három napon belül szolgáltatassák be a direktóriummal.

E rendelkezésünk célja az, hogy ruhaneműekben szűkölködő proletártestvéreinket ingyen ruházattal lássuk el. Amennyiben azonban jelen felszólításunk eredménytelen volna,

kényszer rekvirálást fogunk elrendelni.

Veszprém, 1919. évi április hónap 14. napján.

Vármegyei Direktórium.

1919. V. 5. számú, 16. oldal
Veszprém városi vörösrizászlóalj parancsmokság

HIRDET MÉNY.

A proletáriátusnak kötelessége megvédeni a forradalom rendjét és fegyelmét és ezért nem lehet tünni, hogy akár az ellenforradalom, akár a csőcselék aijas módon háibzátamadhassa hősi harcában.

Ezért elrendeljük, hogy akiket a vörösrőség őrzésével rablásra vagy fosztogatásra éntek, azok a helyszínen agyonlövendők. Ha valamely őrzés nem járna el ilyen szigorral, a vezetője és összes tagjai forradalmi törvényszék elé állítandók.

Mindenkinek kötelessége ügyelni a forradalmi rendre és aki bármiféle rendbontást észlel, ezt a vörösrőségnek azonnal jelentse.

Veszprém, 1919 május 5-én.

Próder László,
vörösrizászlóalj parancsnok.

1919. V. 30. számú, 16. oldal
Veszprém városi vörösrizászlóalj parancsmokság

HIRDET MÉNY.

Aki az őrizetbe helyezett fuszok szabadon bocsátása érdekében akár mint magán személy, akár mint testület a vármegyei dírek-tóriummal vagy a politikai megbízottnál eljár az ellenforradalmár s mint ilyen forradalmi törvényszék elé állítatik.

Veszprém, 1919. április 30.

Lasztig,
politikai megbízott.

A második túszejelző plakát után kiadott rendelet a közbenjárások megtiltására. Forrás: LDM 66.966

7034000. szám. Veszprém város Intézbizottságtól.

HIRDETÉMÉNY.

A városi Intézbizottság ismételtten felhívja a lakos-
ságot, hogy a birtokában levő összes

katonaruha és fel- szerelési tárgyakat

azonnal szolgáltatassa be a katonai raktárba.
Ha ez a felhívás is eredménytelen lesz, akkor

házkutatás útján, megterítés nélkül

lesz elszedve a ruházat, s ezenfelül pedig a mulasztót
szigorú büntetéssel fogja sújtani.

Veszprém, 1919. május 27-én.
Városi Intézbizottság.

Helyettes Intézbizottsági Titkár

Parancs!

**Megparancsolom, hogy mindazok a
18-tól 45 éves korban levő egyének, akik a
tüzérségnél szolgáltak, akár kiképzettek, akár nem,
ma este 8 óráig**

**lajstromozás végett jelentkezzenek a
városi katonai ügyosztályban
és 24 óra alatt Haj-
máskéren bevonulásra
jelentkezzenek, mert ellenkező
esetben forradalmi törvénytörésük elé állíttatnak.**

Veszprém, 1919. május 24-én.
ZSUREK,
katonai pol. megbízott.

Magyar Tűntetésbizottság Veszprémmegyei Hadügyi Megbizottja.

FELHÍVÁS!

Tudomásra jutott, hogy tektonerősen rémhírtérjesztők a vörös katonák hozzátartozói között a Vörös Haderőg vezetéséig illető alkalomlag hazug adatokat terjesztének.

Különbösen a veszprémi 49. vörös gyalogezred vezetéséről szóló rémhírekkel rémítik ezen ezred katonáinak lelkesületét hozzátartozói.

Mint a való igazságunk megfelelő adatokat közlöm, hogy a 49. vörös gyalogezredet ért veszteség összesen egy súlyos és néhány könnyebb sebesülés. Az azon a frontrészen lévő csapatok közül csak a „Nemzetközi Vörös gyalogezred” szonvedett kisebb veszteséget.

A 49. vörös gyalogezred katonáinak hozzátartozóit figyelmeztetem, hogy a harcokra való utazás ezek alapján teljesen felesleges és különben sem engedélyezhető.

Leveleket személyesen viszen el, amelyeket f. hó 18-án déli 12 óráig a katonai állományparancsnokhoz (Bapert-ház) hozzák fel.

A harcokról ugyanezek futárrel küldött levelek posta útján fogynak kikészítve.

Ismételtén felszólítottam a vörös katonák hozzátartozóit, hogy ne adjanak hitelt ez átlátású szándékkal forgalomba hozott rémhíreknek, melyekkel a fronton mindentítt győzedelmesen harcoló vörös hadseregünk mögött akar a burzsoázia pánikot kelteni.

Felkérem minden elvtársamat és elvtársómat, hogy a rémhíreket jószákok nem személyesen jelentseék be, kikkel a proletárdiktatúra érdekében könyörteletül fogok eljárni.

Veszprém, 1919. június 16-án.

Zsurek s. k.

PARANCS!

Megparancsolom a veszprémi összes szakmai munkásoknak, hogy **holnap délelőtt 10 óráig neure való tekintet nélkül mindenki foglalja el munkahelyét.**

Aki ezen parancsot nem teljesíti és munkáját meg nem kezd, elfogatása után a helyszínen agyonlövetik.

Szabó,

kormányzótanácsai biztos.

Veszprémi vasutasstrájk, 1919. június 3-5.

Veszprémvármegye ≡ lakosságához! ≡

Figyelmeztetünk mindenkit, hogy bármiféle valótlan vagy rémhir terjesztésétől tartózkodjék, mert akire ilyen hírek terjesztése rábizonyul, **rögtön ítélő bíróság elé állittatik és esetleg halállal büntettetik.**

Felkérünk minden proletárt, hogy minden rémhirterjesztőt azonnal jelentsen fel.

Veszprém, 1919. évi június hó 28-án.

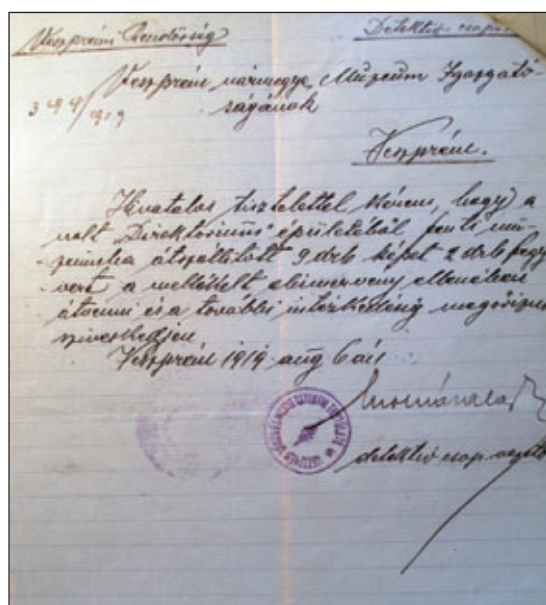
Veszprémvármegye Munkás-, Katona- és Földmives Tanácsának Intéző Bizottsága.

“FODOR FERENC” rajzoló Veszprém

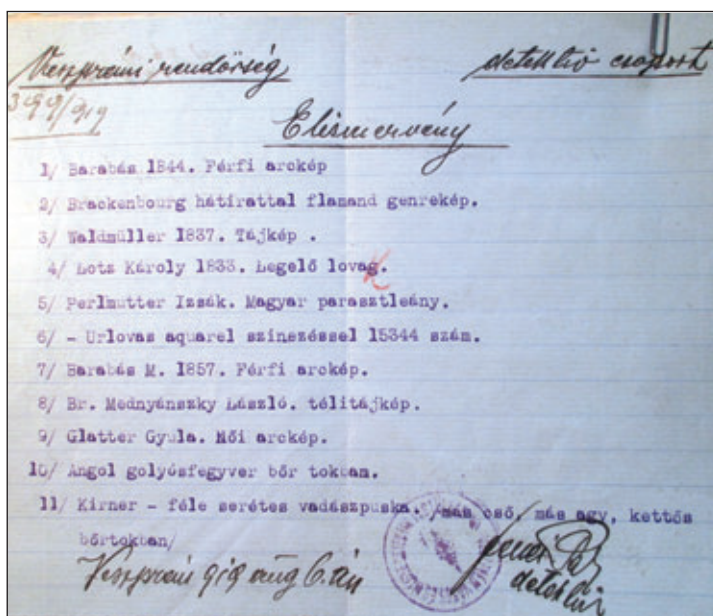

Wendler Zénót Devecserbe hajtják (Nagy Gyula rajza).

Forrás: CSABA 1959. 202.

Átvételi elismervény a Direktórium épületéből a Veszprém Vármegyei
 Múzeumba átszállított 9 db festményről és 2 db fegyverről
 (Forrás: LDM Iratok, 8. doboz)

*Rainprech Antal Veszprém vármegye főispánja 1917–1918 között
(festmény a Megyeháza dísztermében – fotó: Földesi)*

*Kelemen Imre kereskedő, városi tanácsos. (A fotó a leszármazott,
Nagy Lászlóné tulajdonában van. Ezúton is megköszönöm,
hogy rendelkezésemre bocsátotta a felvételt – Földesi)*

*Lonkai Géza (jobbaldalt) apjával, Lonkai Árminnal 1915-ben
(Forrás:*

<https://plus.google.com/photos/116538390239473834990/album/6120882848915024897/6120952315414271570> Letöltve: 2017. nov. 28.)

*Dr. Rott Nándor, a veszprémi egyházmegye püspöke
(Forrás: Új Magyar Szalon, 1938. aug. 15. 3.)*

Veszprémi állami rendőrkapitányság.

396390. (K. 42.)

HIRDETmény.

A magyar minisztérium 3973909. M. E. sz. rendelete alapján felhívom Veszprém r. t. város polgárait, hogy akik a tanácsközösség — kommunizmus — fenntartásának ideje alatt akár magánosokból, akár állami vagy közpénzügyi köztulajdonban lévő tárgyakat, u. m.:

butorokat, szőnyegeket, ruhaneműeket, ékszereket stb.,

elhurcolták, azoknak a hirdemény megjelenésétől számított **48 óra** alatt tulajdonosaiknak, amennyiben pedig az elhurcolt tárgyak köztulajdonba állottak, az őrzésükre 1919. évi március hó 21-ét megelőzően érvényben állott szabályok szerint hivatott hatóságoknak vagy személyeknek **szolgáltatassza** vissza. Ha pedig a tulajdonos ismeretlen volt, vagy oly tárgyat van szó, amely 1919. évi március hó 21-ét megelőzően köztulajdonban állottak, **szolgáltatassák be**, vagy ha a beszerzés akadályokba ütközött, a tárgy részletes körülírásával és a birókbavétel helyének megjelölésével a fentirt idő alatt **a rendőrkapitányságnak** jelentésük be.

E rendőrkapitányság soronkívül intézkedik, hogy a beszerzött vagy bejelentett tárgyak jogos tulajdonosokhoz visszakérüljenek. A bejelentők köteleztek megengedni, hogy azok, akik a bejelentett tárgyra igényt létesítenének, ezeket a helyszínen megtekinthessek.

Aki a fenti rendelkezésekben megszabott kötelezettségnek **nem tesz eleget, kihágást követ el és ő hónapig terjedhető elzárással és 200 kor-ig terjedhető pénzbírtékkal büntetendő.** A pénzbírtetés a vissza vagy be nem szolgáltatott, illetőleg be nem jelentett tárgyak értékeinek kétszeresével tehető.

Az aki a jelen rendeletben megszabott kötelezettségnek a hirdeményben kitűzött határidőn belül eleget tesz, sem az elhurcolás, sem a birókbaesett elkövetett cselekmény miatt nem büntethető, kivéve azt, aki a birókbavételről előzetes bírségleknyújtás fejnyelgetéssel, személy elleni alkalmazott erőszakkal, vagy hatóság jogkör felhasználásával követte el.

A vissza vagy beszerzésiállásról nemkülönböztetve a bejelentéstől a tulajdonos, illetve a rendőrhatalom elismerésvényt köteles adni.

Veszprém, 1919. október 25.

Dr. TÖRÖK GYULA
all. rendőrkapitány.

Köszönet, Veszprém.

Veszprém r. t. város rendőrkapitányától.

396390. (K. 42.)

Hirdetmény.

A veszprémi katonai parancsnokság 157/k. o. 1919. számú parancsa folytán felhívom a város közönséget, hogy mindennemű kommunista rópiratok, könyvek, feljegyzések, kommunista ízü levelek, költemények, propagandáiratok, képek, fenyképek, filmek stb. a rendőrségre haladéktalanul beszállítandók, hol azok nyomban meglesznek semmisítve. Ezen rendelet kivétel nélkül mindenkire, tehát a határozottan fehér erzelmi elemekre is vonatkozik.

Figyelmeztetek ezuttal mindenkit, saját jól felfogott érdekében, hogy a fenti parancsnak lehetőseghoz kepest legrövidebb idő alatt eleget tegyen mert a kinél ezen hirdetmény megjelenésétől számított 48 órán túl közbiztonsági közegem fenti tárgyak közül egyet is találunk, **le lesz tartóztatva** és ellene az eljárás nyomban megindíthatk.

Veszprém, 1919. augusztus 26.

Dr. TÖRÖK GYULA
rendőrkapitány.

Köszönet, Veszprém.

Veszprém, 1919. aug. 26.

Veszprém v. l. város rendőrfőkapitányától.

Hirdetmény.

A commune rémuralma alatt elkövetett bűncselekmények miatt, azok tettesei ellen, a bűnvádi eljárás sok esetben azért nem indítható meg, mert a hatóságok az egyesek tevékenységéről, ténykedéséről és titkos cselekményeiről tudomással nem bír.

Feltehem ez úton a város közönségét, hogy tartsa **mindenki hazafias kötelességének**, a múlt alatt egyesek által elkövetett büntetendő eseteleménynek illetékes hatósággal való haladéktalan bejelentését, nehogy egy-egy is a sok közül elkerülje az igazságszolgálatos sújtó kezet.

Csakis az alapos és megbízható feljelentés vehető figyelembe.

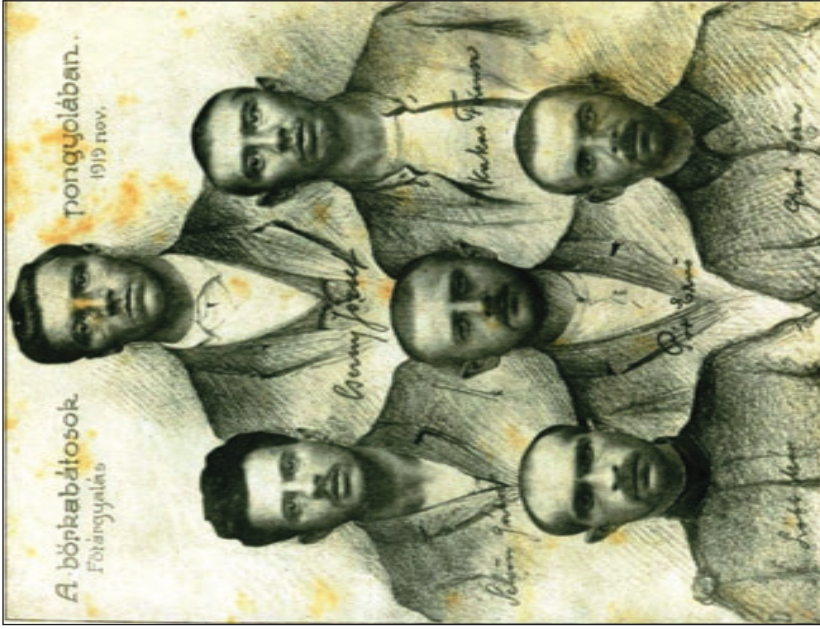
Felkérlek mindenkit, hogy aki 1918. március hó 26-ára alküszött bűncselekményről tudomással bír a közzététel, ford a tanácsköztársaság szervei által alküszött visszaélésekről, abból feljelentést lehetetlen tenni, vagy azval az államügyosztályra csak engedélyt nyújt meg.

Mintán csak megbízható utániak alapján lehet az eljárást megindítani, kérem a neveltem feljelentéseket lehetőleg figyelmen kívül hagyni.

Veszprém, 1919. augusztus 26.

Dr. Török Gyula
rendőrfőkapitány.

Foto: Hívtársaság, Veszprém.

Cserey József és társai tárgyalásán készült rajzok.
A képen fent Cserey József a különítmény vezetője.
(Forrás: Képes Krónika, 1919. dec. 2. 187.)

Veszprémi tiszok – immár szabadon – 1920. május 20-án, a Méhesben tartott ünnepi összejövetelen. (Forrás: LDM fotótár 69_3383. A fotót készítette: Péti és Tsa Veszprém, lásd fénykép jobb alsó sarkában. Ezúton köszönöm Lőrinczi Ferenc önzetlen segítségét)